

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Mensenrechten- rapportage 2013

ChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJosé

*“To deny people their
human rights is to challenge
their very humanity”*

Nelson Mandela, toespraak voor het Amerikaanse Congres, 26 juni 1990

Omslagfoto, met dank aan HIVOS, genomen tijdens de Gay Pride van Kaapstad, 1/3/2014

Voorwoord

In 2013 overleed Nelson Mandela. Er zijn weinig mensenlevens denkbaar die zo in het teken stonden van de strijd voor gelijke rechten. Mandela begreep als geen ander dat universele waarden ook echt universeel toegepast moeten worden. Alleen dan kan elk mens een waardig bestaan leiden. Alleen dan kan een stabiele, democratische rechtsstaat voortbestaan. Alleen dan kan voorkomen worden dat mensenrechtenverdedigers omgebracht worden, zoals honderden van hen in 2013 overkwam.¹ Daarom zet Nederland zich wereldwijd in voor 'Respect en recht voor ieder mens', zoals uiteengezet in de beleidsbrief van juni 2013. Deze rapportage is een weergave van de Nederlandse inspanningen.

Mensenrechten zijn een zaak van de lange adem. Het kost veel tijd en moeite om mensenrechten tot gemeengoed te maken, en al te gemakkelijk worden ze weer ingeperkt. Voortdurende inspanning is nodig om voor elke stap achteruit minstens twee stappen vooruit te zetten. In Nederland heeft het eeuwen van geleidelijke vooruitgang gekost om te komen tot het punt waar we nu zijn. En ook hier is de situatie niet perfect. Het kabinet heeft in 2013 voor het eerst een Nationaal Actieplan Mensenrechten opgesteld. Om andere landen geloofwaardig op hun tekortkomingen te kunnen aanspreken, moet de bescherming van mensenrechten in eigen land als voorbeeld kunnen dienen.

Wereldwijd worden maatschappelijke organisaties steeds mondiger in het opeisen van universele rechten. Maar veel regimes worden slimmer in het onderdrukken van die rechten. Daarom is het van belang dat we innovatief te werk gaan in het wereldwijd bevorderen van mensenrechten. Bijvoorbeeld door beter gebruik te maken van het internet en door samen te werken met zoveel mogelijk statelijke en niet-statelijke partners. Innovativiteit is ook een belangrijk criterium voor toekenning van de Mensenrechtentulp, die in 2013 werd uitgereikt aan de Pakistaanse organisatie Aahung. Aahung gebruikt bijvoorbeeld sociale media om seksuele en reproductieve gezondheid en rechten in Pakistan bespreekbaar te maken.

| 3 |

Mensenrechten zijn lastig te kwantificeren. Het is dan ook niet altijd eenvoudig om de resultaten van onze inzet zichtbaar te maken. Heel veel factoren zijn van invloed op de mensenrechtensituatie in een gegeven land. Soms leiden onze inspanningen niet direct tot concrete verbeteringen. Maar ook dan moeten we voet bij stuk houden, al is het maar om gemarginaliseerde groepen en mensenrechtenverdedigers te laten weten dat zij niet alleen staan in hun strijd. Ook dat is een resultaat waar veel mensen moed uit kunnen putten. Zoals de ruim honderd vooral jonge homoseksuele mannen in Senegal die zich op de residentie van de Nederlandse ambassadeur op HIV konden laten testen. In een veilige omgeving, want homoseksualiteit is in Senegal nog steeds tegen de wet. Ik ben trots dat Nederland op dit soort manieren, klein en groot, kan bijdragen aan de versterking van de mensenrechten in de wereld.

Mede namens de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,

Frans Timmermans
Minister van Buitenlandse Zaken

¹ Bron: Front Line Defenders Annual Report, <http://bit.ly/1gejwNu>.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Lijst met afkortingen	5
Samenvatting	6
Mensenrechten anno 2013: innovatieve aanpak	10
1.1 Trilateraal samenwerken	11
1.2 Innovatie via internet	12
1.3 Geïntegreerd: vele partners, ondeelbare rechten	14
1.4 Geloofwaardigheid	15
Thema's 19	
2.1 Mensenrechtenverdedigers	20
2.2 Gelijke rechten voor lesbiennes, homo's, biseksuelen en transgenders (LHBT)	23
2.3 Gelijke rechten voor vrouwen	27
2.4 Ernstigste schendingen	32
2.5 Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid	34
2.6 Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging	37
2.7 Mensenrechten en ontwikkeling	39
2.8 Mensenrechten en bedrijfsleven	40
Fora en instrumenten	44
3.2 Verenigde Naties	48
3.3 Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa	50
3.4 Raad van Europa en Europees Hof voor de Rechten van de Mens	50
3.5 Internationale hoven en tribunalen	52
3.6 Bilaterale inzet	54
Mensenrechtenontwikkeling en -inzet per regio	57
4.1 Noord-Afrika en Midden-Oosten	58
4.2 Azië	64
4.3 Sub-Sahara Afrika	69
4.4 Westelijk Halfrond	77
4.5 Europa en Centraal- Azië	82
Bijlagen	90
Bijlage 1: Overzicht projecten uit de gedelegeerde middelen van het Mensenrechtenfonds	91
Bijlage 2: Overzicht activiteiten ambassades op 17 mei 2013 (IDAHO) en 10 december 2013 (Mensenrechtendag)	92
Bijlage 3: Sleuteldocumenten	102

Lijst met afkortingen

ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
AU	Afrikaanse Unie
AVVN	Algemene Vergadering van de Verenigde Naties
CM	Comité van Ministers van de Raad van Europa
COHOM	Commission de Droits de l'Homme, EU-Raadswerkgroep voor de Mensenrechten
DRC	Democratische Republiek Congo
ECRI	Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie
EDEO	Europese Dienst voor Extern Optreden
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EIDHR	European Instrument for Democracy and Human Rights
EU	Europese Unie
EUSV	Europese Unie Speciaal Vertegenwoordiger
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
FOC	Freedom Online Coalition
HDIM	Human Dimension Implementation Meeting (OVSE)
HV	Hoge Vertegenwoordiger voor het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (EU)
IACHR	Inter-American Commission on Human Rights
ICC	International Criminal Court (Internationaal Strafhof)
ICRK	Internationaal Comité van het Rode Kruis
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
IDAHO	International Day Against Homophobia
ILO	International Labour Organisation
LHBT	Lesbiennes, Homo's, Biseksuelen en Transgenders
MRR	Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
Ngo	non-gouvernementele organisatie
ODA	Official Development Assistance
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
RtoP	Responsibility to Protect
RvE	Raad van Europa
SGVN	Secretaris-generaal van de Verenigde Naties
SRGR	Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten
SSD	Security Sector Development (programma van Nederland in Burundi)
STL	Speciaal Tribunaal voor Libanon
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights (VN)
UPR	Universal Periodic Review
VN	Verenigde Naties
VP's	Voluntary Principles on Security and Human Rights

Samenvatting

1. De **Mensenrechtenrapportage 2013** is een weergave van de acties die Nederland² het afgelopen jaar heeft ondernomen om het mensenrechtenbeleid te verwezenlijken. Het uitgangspunt hiervoor is de in juni 2013 gepubliceerde beleidsbrief 'Respect en recht voor ieder mens'.³ De rapportage volgt dan ook dezelfde opzet. De rapportage is veelomvattend, maar niet uitputtend. De bevordering en bescherming van mensenrechten is tot in de haarvaten doorgedrongen in het buitenlands beleid van Nederland. Daarom zou het ondoenlijk zijn alle inspanningen voor de mensenrechten op te sommen. De ambassades financieren bijvoorbeeld vele mensenrechtenprojecten.⁴ De rapportage is daardoor onvermijdelijk een selectie van de meest in het oog springende ontwikkelingen en de meest doeltreffende acties van Nederland, met veel aandacht voor de inzet van het Mensenrechtenfonds. Overigens zijn sommige projecten of acties niet geschikt voor publicatie, omdat mensenrechtenverdedigers hierdoor gevaar zouden kunnen lopen.
2. Hoofdstuk 1 behandelt de **innovatieve elementen** van het mensenrechtenbeleid anno 2013, en wat Nederland heeft gedaan om die elementen in de praktijk te brengen. **Trilaterale samenwerking** beoogt door gezamenlijke inzet de mensenrechten wereldwijd te versterken. Het gaat dan om samenwerking tussen partners uit Nederland en een tweede partner in of met een derde land. Zo organiseerde Nederland samen met Brazilië en de UNDP in 2013 in Georgië een rondetafelbijeenkomst over gelijke rechten voor LHBT. **Innovatie via internet** is een onmisbaar onderdeel van het mensenrechtenbeleid in 2013. Het internet biedt mogelijkheden voor zowel mensenrechtenverdedigers als repressieve regimes. Beide kanten van deze medaille verdienen de aandacht van Nederland. Via het Digital Defenders Partnership ondersteunde Nederland belangrijk werk op dit terrein. Ook een **geïntegreerde aanpak** is cruciaal. Om het gehele scala aan mensenrechten te versterken (zowel burgerlijke en politieke als economische, sociale en culturele rechten) is het zaak het volledige spectrum aan partners in stelling te brengen (van universiteiten tot bedrijven tot ngo's). Het vakbondsmedefinancieringsprogramma is een goede illustratie van deze aanpak. De **geloofwaardigheid** van het Nederlandse mensenrechtenbeleid is gebaat bij een voorbeeldige situatie in ons eigen land en, vanwege het belang van de Europese Unie (EU) als kanaal voor het buitenlands beleid, ook in de gehele EU. Het Nationaal Actieplan Mensenrechten,⁵ het Nederlandse initiatief voor een EU-rechtsstatelijkheidsmechanisme en het Nederlandse initiatief voor een samenhangende EU-aanpak voor gelijke behandeling van LHBT⁶ zijn in dit licht bijzonder belangrijk.
3. De **thema's** van het mensenrechtenbeleid komen aan de orde in hoofdstuk 2, al komen ze natuurlijk ook terug in de rest van de rapportage. Het thema **mensenrechtenverdedigers** is één van de prioriteiten uit 'Respect en recht voor ieder mens'. Voor de uitwerking hiervan gelden het nationale Actieplan Mensenrechtenverdedigers⁷ en de

² Buitenlandse betrekkingen zijn een zaak van het Koninkrijk der Nederlanden: Nederland in Europa, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, alsmede de Nederlandse openbare lichamen in het Caribisch gebied (Bonaire, Sint-Eustatius en Saba). Waar deze mensenrechtenbrief spreekt over 'Nederland' of 'Nederlands' wordt daarmee bedoeld: '(van) het Koninkrijk der Nederlanden', tenzij het gaat om zaken die specifiek het land Nederland betreffen, zoals EU-, NAVO-, OVSE-lidmaatschappen en ontwikkelingssamenwerking.

³ Zie <http://bit.ly/1f2yyZF>. Uiteraard heeft de rapportage wel betrekking op geheel 2013.

⁴ Een overzicht van projecten gefinancierd door ambassades uit het Mensenrechtenfonds, uitgesplitst per land en per thema, is te vinden in bijlage 1.

⁵ <http://bit.ly/JamSsX>

⁶ <http://bit.ly/JamSsX>

⁷ <http://bit.ly/1fCKalo>

EU-richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers⁸ als de belangrijkste leidraden. Nederland trekt zoveel mogelijk samen met anderen op om mensenrechtenverdedigers te beschermen en te ondersteunen. Uiteraard is Nederland ook bilateraal actief, via ambassades, het Mensenrechtenfonds en de Mensenrechtenambassadeur. Uit het Mensenrechtenfonds werd in 2013 een aantal belangrijke projecten gefinancierd, zoals Shelter City, waarmee mensenrechtenverdedigers tijdelijk naar Nederland gehaald worden om hen bescherming te bieden en middelen aan te reiken om hun werk nog beter te doen. In 2013 werd de Mensenrechtentulp uitgereikt aan de Pakistaanse ngo Aahung, die zich inzet voor seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR). Het vernieuwende karakter van de werkzaamheden vormde het afgelopen jaar een extra belangrijk criterium voor toekenning van de prijs.

4. Ook **gelijke rechten voor lesbiennes, homo's, biseksuelen en transgenders (LHBT)** zijn voor Nederland prioritair. Specifiek richt het beleid zich op afschaffing van de strafbaarstelling van homoseksualiteit, tegengaan van discriminatie op basis van seksuele oriëntatie of genderidentiteit, en bevordering van sociale acceptatie van LHBT. Nederland was in 2013 internationaal zeer actief in het ondersteunen van gelijke rechten voor LHBT, bijvoorbeeld met de activiteiten georganiseerd door tientallen ambassades ter gelegenheid van de Internationale Dag tegen Homofobie en Transfobie (IDAHO, 17 mei 2013) en het eerste Europese IDAHO Forum 2013 in Den Haag. Uit het Mensenrechtenfonds werden COC Nederland en HIVOS gefinancierd voor meerjarige projecten. Ook in multilaterale fora is Nederland een koploper als het gaat om gelijke rechten voor LHBT. Tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) in 2013 organiseerde Nederland bijvoorbeeld het eerste VN-evenement ooit op ministerieel niveau gewijd aan gelijke rechten voor LHBT.
5. **Gelijke rechten voor vrouwen** vormen de derde prioriteit uit het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Focus van de inzet zijn het bestrijden van geweld tegen vrouwen, leiderschap en politieke participatie van vrouwen, follow-up van VN-Veiligheidsraadresolutie 1325,⁹ en economische zelfredzaamheid van vrouwen. In 2013 droeg Nederland € 3,7 miljoen bij aan het UN Trust Fund to End Violence against Women. Nederland zette zich met succes in om vrouwen een grotere stem te geven in het vredesproces in Syrië. Ook in de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking komen vrouwenrechten zeer nadrukkelijk tot uiting, vooral in de bevordering van SRGR. Hiervoor trok Nederland in 2013 € 400 miljoen uit. Verder zet Nederland zich in tegen mensenhandel en kindhuwelijken. Kindhuwelijken werden uitdrukkelijk als mensenrechtenschending aangemerkt in de onder meer door Nederland geïnitieerde resolutie over dit onderwerp in de VN Mensenrechtenraad (MRR) van september 2013.
6. Nederland blijft zich inspinnen voor het tegengaan en veroordelen van de **ernstigste schendingen** van mensenrechten (buitengerechtigde executies, doodstraf, foltering, gedwongen verdwijningen, genocide, oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid). Zowel bilateraal als in EU-verband spreekt Nederland zich systematisch uit tegen deze schendingen, onder meer via publieke verklaringen en demarches. Nederland is verder een actief pleitbezorger van het principe Responsibility to Protect (RtoP). In 2013 heeft Nederland als covoorzitter van de Group of Friends of RtoP in VN-verband onder meer een dialoog georganiseerd met experts en kritische landen en gedeeltelijk de totstandkoming van het jaarlijkse rapport van de SGVN gefinancierd (getiteld 'Responsibility to Protect: State Responsibility and Prevention').
7. De **vrijheid van meningsuiting** nam in 2013 opnieuw af. Waar enerzijds de diversiteit aan nieuwsbronnen en manieren om te communiceren blijven toenemen, leggen steeds meer autoritaire regimes deze (nieuwe) media aan banden. Nederland zette zich

⁸ <http://bit.ly/MmqV6t>

⁹ <http://bit.ly/1cMNIKG>

in 2013 bilateraal en multilateraal in om te proberen dit tij te keren. De strijd voor **internetvrijheid** blijft voor Nederland, als medeoprichter van de Freedom Online Coalition, een belangrijk onderdeel van deze inspanningen. Het afgelopen jaar financierde Nederland een aantal opmerkelijke projecten, zoals het Media Legal Defense Initiative en de innovatieve Storymaker-app (zie 1.2). Ook financiert het ministerie van Buitenlandse Zaken Radio Nederland Wereldomroep in zijn nieuwe missie de vrijheid van meningsuiting en vrijheid van informatie te bevorderen. Dit leidde onder andere tot ontwikkeling van de FreeWeibo-app die het voor Chinese gebruikers mogelijk maakte de ongcensureerde versie van het sociale netwerk Weibo te bekijken. FreeWeibo werd genomineerd voor de Digital Activism Award 2014.

8. De **vrijheid van godsdienst en levensovertuiging** heeft blijvend de Nederlandse aandacht. Zoals in vorige jaren heeft Nederland zowel multilaterale als bilaterale instrumenten ingezet om de rechten van individuen op het gebied van godsdienstvrijheid en levensovertuiging te waarborgen en te bevorderen. Daaronder valt het recht om theïstische, non-theïstische en atheïstische levensovertuigingen te hebben, het recht van geloof te veranderen of om zonder godsdienstige overtuiging of activiteit te leven. Nederland droeg substantieel bij aan de in 2013 vastgestelde EU-richtsnoeren voor vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, die daardoor naadloos aansluiten op het Nederlandse beleid. Bilateraal is Nederland het meest actief in landen waar de godsdienstvrijheid ernstig onder druk staat, onder meer door in dialoog te treden met de overheid en door projecten te ondersteunen ter bescherming van godsdienstige en levensbeschouwelijke minderheden en individuen.
9. Ook **mensenrechten en ontwikkeling** vormen een thema in het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Dit komt vooral tot uiting in de Nederlandse inspanningen om mensenrechten stevig te verankeren in de post-2015 ontwikkelingsagenda. Burgerlijke en politieke rechten moeten wat Nederland betreft als ondeelbaar geheel worden gezien met economische, sociale en culturele rechten. Nederland zet onder meer in op opname van gendergelijkheid en empowerment van vrouwen en meisjes als integraal onderdeel van de post-2015 agenda.
10. Tot slot besteedt Nederland veel aandacht aan **mensenrechten en bedrijfsleven**. Doel is betrokkenheid van bedrijven bij mensenrechtenschendingen te voorkomen. De 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights' zijn hierbij voor Nederland de leidraad. De operationalisering van dit raamwerk mondde eind 2013 uit in de publicatie van het Nationaal actieplan bedrijfsleven en mensenrechten. Het plan formuleert concrete actiepunten voor de overheid om eerbiediging van mensenrechten door het bedrijfsleven te bevorderen. Op basis van de uitkomsten van de Sector Risico Analyse zal het kabinet bijvoorbeeld met de meest risicovolle sectoren in gesprek gaan om te bezien hoe de situatie verbeterd kan worden en of gekomen kan worden tot 'MVO-convenanten'. Onder het thema mensenrechten en bedrijfsleven zet Nederland zich ook in voor de bestrijding van kinderarbeid, onder andere met een financiële bijdrage aan het Child Labour Platform.
11. Voor het mensenrechtenbeleid heeft Nederland verschillende **fora en instrumenten** tot zijn beschikking, zowel bilateraal als multilateraal. Hoofdstuk 3 gaat hierop in. Nederland trekt bij voorkeur gezamenlijk op met zoveel mogelijk andere landen. Dan is de kans op daadwerkelijk effect het grootst. In de praktijk wil dit zeggen dat de EU een heel belangrijk kanaal is voor het mensenrechtenbeleid van Nederland. De gedeelde waarden en relatief gestroomlijnde besluitvorming maken optrekken in EU-verband een logische stap. Bovendien is de EU een gewichtige speler op het wereldtoneel. De multilaterale en bilaterale inspanningen van Nederland worden zo ingezet, dat ze elkaar versterken. Aan resoluties van de VN kan Nederland bijvoorbeeld opvolging geven door projecten te financieren uit het Mensenrechtenfonds. Bij elke

mensenrechtenuitdaging zoekt Nederland de juiste balans van bilateraal en multilateraal handelen, publieke en stille diplomatie, en wisselende coalities van gelijkgestemde landen.

12. Het laatste hoofdstuk van de rapportage neemt de verschillende **regio's** in de wereld onder de loep. Er is een selectie gemaakt van landen waarin noemenswaardige ontwikkelingen plaatsvonden, en waar Nederland heeft kunnen bijdragen aan het versterken van de mensenrechten. Vanwege de aandacht voor geloofwaardigheid wordt ook, dieper dan voorheen, ingegaan op een aantal westerse landen binnen en buiten de EU.

1

Mensenrechten anno 2013: innovatieve aanpak

1.1 Trilateraal samenwerken

In de beleidsbrief van 2013 is melding gemaakt van het voornemen trilaterale samenwerking aan te gaan op het gebied van mensenrechten. Het doel hierbij is verbetering van de mensenrechten wereldwijd door gezamenlijke inzet. Bovendien is trilaterale samenwerking een middel tot intensivering van samenwerking met opkomende staten en organisaties uit die staten. Trilaterale samenwerking betreft samenwerking van partners uit Nederland en een tweede partner in of met een derde land. Trilaterale samenwerking is dus breder dan alleen samenwerking tussen overheden; het gaat ook om samenwerking tussen en met maatschappelijke organisaties, bedrijven en kennisinstellingen. Hierbij wordt regionale spelers gelegenheid geboden een voortrekkersrol te spelen. Het kan soms makkelijker zijn mensenrechtenonderwerpen aan te kaarten samen met een ander land, wiens ervaringen dichterbij die van de gesprekspartner liggen. Natuurlijk werkte Nederland ook al voor 2013 veel samen met andere, ook niet-westerse, partners in de bevordering van mensenrechten. Echter, afgelopen jaar heeft zich een intensivering voorgedaan van (startende) trilaterale partnerschappen om specifieke mensenrechtenkwesties te adresseren. Hieronder worden enkele voorbeelden genoemd.

- Begin september heeft de Nederlandse ambassade in **Georgië** samen met **Brazilië** en **UNDP** een rondetafelbijeenkomst over gelijke rechten voor LHBT georganiseerd. Hieraan namen onder anderen vertegenwoordigers van de Braziliaanse nationale LHBT-raad en Boris Dittrich van Human Rights Watch deel. Op het programma stonden onder meer ontmoetingen met Georgische parlementariërs (regeringscoalitie en oppositie), de lokale LHBT-gemeenschap en mensenrechtenorganisaties, en een publieke discussie over de zichtbaarheid van de LHBT-gemeenschap. In Georgië wordt de bevordering van gelijke rechten voor LHBT gezien als Europees onderwerp en samenwerking met Brazilië bood een kans duidelijk te maken dat men zich ook buiten Europa inzet voor LHBT.
- De ambassade in Polen zette in 2013 actief in op diverse vormen van trilaterale samenwerking met **Polen en Wit-Rusland**. Zo is de post een proces gestart om de capaciteit van Wit-Russische ngo's gericht op minderheden te versterken, in nauwe samenwerking met een Poolse ngo. In 2013 is in dit kader een gerichte training opgezet voor leiders van deze ngo's. De training heeft geleid tot een versterkt netwerk tussen de bestaande LHBT-organisaties en verbeterde kwaliteit van hun projectvoorstellen voor het Mensenrechtenfonds. Ook heeft de ambassade in samenwerking met een Poolse ngo ter gelegenheid van Mensenrechtendag een seminar georganiseerd met sprekers uit Nederland, Polen en Wit-Rusland over mensenrechtenschendingen met als thema 'Solidariteit'. Het seminar is live 'gestreamd' waardoor naast de deelnemers aan het seminar ook publiek (ngo's, experts, studenten, media) in Wit-Rusland het seminar kon volgen. Via deze livestream zijn ruim 600 mensen bereikt.
- Het bezoek van minister-president Rutte aan **Indonesië** in november 2013 resulteerde in een *Memorandum of Understanding* (MoU) tussen Nederland en Indonesië over trilaterale samenwerking. De ambassade is in 2013 gestart met het verkennen van trilaterale activiteiten met het **Institute for Peace and Democracy** (IPD) en de **Universiteit van Maastricht** (UM). In november sloten het IPD en de UM hiertoe in het bijzijn van de minister van Buitenlandse Zaken een MoU als opmaat tot concrete samenwerking. Op dit moment wordt een projectvoorstel uitgewerkt om op basis van de ervaringen met Indonesië trainingen te geven over democratisering en mensenrechten aan vertegenwoordigers van Cambodja, Laos, Birma, Vietnam en Oost-Timor.
- Nederland organiseerde in 2013, samen met **Senegal, Noorwegen, Estland en het Internationaal Strafhof** (ICC) een seminar in Senegal om het draagvlak voor het ICC in Afrika te vergroten. Twee van de onderwerpen van dit seminar waren getuigenbeschermingsprogramma's en relocatieovereenkomsten, beide onmisbaar voor een effectief Strafhof.

Na afloop van het seminar sloten enkele van de aanwezige Afrikaanse landen een getuigenrelocatie-overeenkomst af met het Strafhof.

- Een voorbeeld van trilaterale samenwerking tussen Nederland, **Rusland, en de Raad van Europa** (RvE) was het door de ambassade gesteunde Mensenrechtenfonds-project om een nieuwe Masteropleiding in Rusland op te zetten op het gebied van Internationaal Recht (met focus op het EHRM), in combinatie met korte, praktijkgerichte cursussen voor juristen. Het project, dat wordt gesteund door lokale autoriteiten (onder andere de lokale Ombudsman), heet de 'Urals School of Human Rights'.
- Tijdens de ministeriële week van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) organiseerde Nederland samen met **Ghana, Canada, UNFPA en UNICEF** een succesvol *side event* over kindhuwelijken. De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking was één van de hoofdsprekers.
- Nederland streeft ernaar zoveel mogelijk gezamenlijke initiatieven op te zetten op het gebied van Responsibility to Protect (RtoP). Zie 2.4.2 voor meer over de Nederlandse samenwerking op dit gebied met **Nigeria, Brazilië en Rwanda**.

1.2 Innovatie via internet

Het **internet** biedt talloze nieuwe mogelijkheden voor effectief buitenlands beleid. Dat geldt bij uitstek voor het mensenrechtenbeleid. Het internet doorbreekt muren die voorheen mensenrechtenschendingen aan het zicht onttrokken. Tegelijkertijd doen sommige repressieve regimes hun uiterste best nieuwe muren op te werpen, bijvoorbeeld door het internet te filteren en te censureren. Nederland wil mensenrechtenverdedigers helpen deze regimes steeds een stapje voor te blijven.

- Zo werd via het **Digital Defenders Partnership** (DDP) een project van het Media Legal Defence Initiative (MLDI) gefinancierd. MLDI biedt bloggers en online media in Zuid- en Zuidoost Azië juridische ondersteuning wanneer zij door autoriteiten worden aangeklaagd voor hun publicaties. Ook droeg het DDP bij aan versteviging en uitbreiding van het 'Tor-netwerk', het anti-censuurinstrumentarium dat gebruikers in staat stelt hun locatie te verbergen wanneer zij online zijn. Daarnaast kregen journalisten en mediaorganisaties in Syrië hulp tegen cyberaanvallen, veilige internetverbindingen en online trainingen. Tot slot gaf het DDP steun aan digitale veiligheidsconsultants in het Midden-Oosten, Azië, Centraal Azië en Sub-Sahara Afrika, die mensenrechtenorganisaties ondersteunen in het mitigeren van digitale aanvallen en het verbeteren van hun digitale veiligheid.
- Via Free Press Unlimited financierde Nederland de mobiele applicatie **StoryMaker**.¹⁰ StoryMaker biedt mensen een cursus in veilige digitale communicatie en een basiscursus journalistiek op hun mobiele telefoon, plus de mogelijkheid zelf video, audio en foto's veilig te uploaden. Gebruikers in Tunesië, Marokko, Egypte en Irak werden getraind in het gebruik van de applicatie.
- In Oekraïne steunde Nederland in 2013 de lancering van een nieuw onafhankelijk online tv-kanaal '**Hromadske.tv**'¹¹ ('publieke tv'). Het doel van het project is de toegang tot betrouwbare informatie voor burgers te verbeteren met onafhankelijke nieuwsbronnen. Tijdens de 'Euromaidan'-protesten die begonnen in november 2013, beleefde Hromadske.tv een vliegende start. Het werd al snel het meest populaire online tv-kanaal in Oekraïne.

¹⁰ <https://storymaker.cc/>.

¹¹ <http://hromadske.tv/>.

- Op 1 december 2013 startte in Letland het Nederlandse project 'Human Rights e-guide', met als doel het informeren en vergroten van bewustzijn over mensenrechten en het vereenvoudigen van toegang tot recht via een gebruiksvriendelijke online mensenrechtengids. Het project zal worden uitgebreid naar Estland en Litouwen.
- In Cuba droeg Nederland bij aan de productie van de documentaire 'Offline' van Yaima Pardo over de beperkte internetvrijheid op het eiland. De documentairemaakster benaderde dit voor Cuba zeer politieke onderwerp vanuit een sociaal-culturele invalshoek. Zij pleitte voor een nieuwe digitale alfabetiseringscampagne. Zij raakte daarmee een gevoelige snaar binnen en buiten de overheid. Haar documentaire ging van hand tot hand via memorsticks en wordt op universiteiten gebruikt als lesmateriaal. Nederland droeg daarmee bij aan kritische meningsvorming op Cuba over internet.
- De **Mensenrechtentulp** werd in 2013 uitgereikt aan de Pakistaanse organisatie Aahung. Aahung richt zich op Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten (SRGR) en maakt daarbij gebruik van creatief, visueel onderwijsmateriaal en sociale media. Via internet kon gestemd worden op de 44 kandidaten voor de Tulp. Duizenden stemmen werden uitgebracht, en de top-3 stemmentrekkers behoorden tot de kandidaten die werden voorgelegd aan een jury voor het definitieve oordeel.
- Het internet biedt ook mogelijkheden om binnen Nederland het mensenrechtenwerk van het ministerie van Buitenlandse Zaken beter voor het voetlicht te brengen. Hiertoe wordt steeds meer gebruik gemaakt van Twitter en Facebook, bijvoorbeeld op de Facebookpagina 'Nederland, Mensenrechten en de VN'.¹² Daarnaast houdt het ministerie het weblog **mensenrechtenwereldwijd.nl** bij. Dit blog verzamelt verhalen van ambassadeurs en andere medewerkers van het ministerie over de dagelijkse praktijk van het mensenrechtenbeleid.

► Schermafbeelding van het weblog www.mensenrechtenwereldwijd.nl van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Op deze site bloggen diplomaten regelmatig over hun dagelijkse werk om mensenrechten te beschermen en bevorderen.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Blog Mensenrechtenbeleid Over ons Facebook

Over bloggers, Twitter en democratisering van het nieuws

Weblogbericht | 29-10-2013
Geschreven door Pieter Jan Kleiweg.

De kranten in Senegal, Guinee, Guinee-Bissau, Kaapverdië, Gambia en Mauritanië zijn braaf. Journalisten zeggen tegen mij dat ze vaak aan zelfcensuur moeten doen.

Pieter Jan Kleiweg de Zwaan is de Nederlandse ambassadeur in Dakar, Senegal.

Laatste weblogberichten

Stemrecht

Een beetje gespannen was ik wel, moet ik bekennen, toen ik me op zaterdag 5 april 's ochtends in een scherfvest hees. ...

07-04-2014

De verhalen achter de dossiers: het Movies that Matter Festival

Woensdag 26 maart werd het Movies that Matter Festival afgesloten na een bijzondere week waarin de verhalen van

Al te kritische journalisten verliezen namelijk hun toegang tot overheidsbronnen. Journalisten worden bovendien slecht betaald, en zijn daardoor kwetsbaar voor beïnvloeding.

¹² <http://on.fb.me/1fo06yP>

Nederland en internetinnovatie

Op 6-8 december 2013 organiseerde de Nederlandse ambassade in Estland een zogeheten 'Diplohack'. In september had de ambassade in Londen al gepioneerd met dit concept.¹³ Diplohacks zijn bijeenkomsten van diplomaten en IT-specialisten, ontwerpers, journalisten, academici en ngo's, bedoeld om innovatieve oplossingen te vinden voor diplomatieke uitdagingen. In verschillende kleine teams werd in Tallinn gewerkt aan problemen rond het thema internetvrijheid. Winnaar van de 'hackathon' was een applicatie, ontworpen voor de ngo Transparency Estonia, die connecties en netwerken van organisaties, zoals partijlidmaatschappen en aandeelhoudersschappen van bestuurders, helder in beeld brengt. Zowel de jury als het publiek koos voor dit project vanwege zijn publieke functie en vernieuwend karakter.

1.3 Geïntegreerd: vele partners, ondeelbare rechten

Mensenrechten zijn geworteld in de samenleving. Ze kunnen van buitenaf of bovenaf niet worden opgelegd. Het is primair aan burgers en *civil society* om de mensenrechten in elke samenleving te bewaken. Nederland kan wél deze burgers en civil society bijstaan in hun inspanningen en zo het waakvlammetje van de mensenrechten verder aanwakkeren. Daarvoor is een goed netwerk onontbeerlijk, en dat netwerk moet dus verder reiken dan overheden alleen. Nederland investeert veel in dit netwerk, en werkt zoveel mogelijk samen met lokale en niet-gouvernementele partners. Naast traditionele ngo's kunnen dat ook **universiteiten** zijn, zie bijvoorbeeld de samenwerking van Nederland met de Universteit Maastricht en een Indonesische ngo, die in 1.1 verder wordt toegelicht.

Maar ook het belang van **bedrijven** als partners in het mensenrechtenbeleid neemt steeds verder toe. De manier waarop het kabinet met het bedrijfsleven wil samenwerken om mensenrechten te waarborgen, is uitgewerkt in het Nationaal actieplan bedrijfsleven en mensenrechten. Dit plan, dat in december 2013 aan de Tweede Kamer werd aangeboden, is gebaseerd op de 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights' (zie verder onder 2.8). Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) staat in Nederland hoog in het vaandel, zoals bleek uit de respons van de Nederlandse textielsector op een aantal grote rampen in textiel fabrieken in Bangladesh. Deze sector stelde een Plan van Aanpak¹⁴ op om de productieketen te verduurzamen, met nadruk op transparantie en degelijke arbeidsomstandigheden. De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking verwelkomde deze stap en sprak de ambitie uit met de textielsector een MVO-convenant uit te werken. Tegelijkertijd liet zij weten € 9 miljoen te investeren in verbetering van de arbeidsomstandigheden in Bangladesh, onder meer via opleiding van arbeidsinspecteurs en capaciteitsopbouw van onafhankelijke vakbonden en vrouwenorganisaties. Omdat de Nederlandse hulp in Bangladesh ook nauw wordt afgestemd met de International Labour Organisation (ILO), is deze casus een mooi voorbeeld van de overheid die samenwerkt met internationale organisaties, bedrijven, en lokale vakbonden en andere (maatschappelijke) organisaties voor een **integrale aanpak** van mensenrechtenkwesties.

¹³ Zie de blog hierover van de ambassadeur in Tallinn: <http://bit.ly/1eaGJPX>.

¹⁴ <http://bit.ly/1p2tdgV>

Nederland brengt mensenrechtenverdedigers, academici, ngo's en overheid bij elkaar

In een gezamenlijk initiatief van het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ), het Breed Mensenrechten Overleg (BMO) en Spui25 werd in Amsterdam in 2013 een serie van drie goedbezochte debatavonden over mensenrechten georganiseerd onder de leus 'Human Rights, what is your argument?'. In september, oktober en november spraken mensenrechtenverdedigers uit verschillende landen (Mexico, Zuid-Afrika, Jemen en Libië) en ngo's en academici uit Nederland met elkaar over drie mensenrechtenthema's: vrouwenrechten, rechten van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT) en de bescherming van bloggers en journalisten.

Verder worden mensenrechten systematisch aangekaart tijdens **handelsmissies** (zie verder onder 2.8 en in hoofdstuk 4). Hier is geen sprake van tegengestelde belangen: bedrijven investeren liever en sneller in landen waar op alle fronten sprake is van rechtszekerheid.

Belangrijk in de Nederlandse benadering is dat het volledige spectrum van de mensenrechten in het beleid is opgenomen. Dat wil zeggen, zowel burgerlijke en politieke (BuPo) rechten als **economische, sociale en culturele (ESC) rechten**. Deze categorieën worden nog te vaak gezien als gescheiden werelden, terwijl al deze mensenrechten onlosmakelijke met elkaar verbonden zijn. Voor de bevordering van ESC-rechten werkt Nederland bijvoorbeeld nauw samen met **vakbonden**. Zo financiert het ministerie van Buitenlandse Zaken van 2013 tot en met 2016 voor € 49 miljoen het vakbondsmedefinancieringsprogramma. CNV Internationaal en FNV Mondiaal zetten zich met dit programma in voor het verbeteren van arbeids- en vakbondsrechten in lage en midden-inkomenslanden. Dit wordt onder meer bereikt door bevorderen van sociale dialoog en capaciteitsversterking van vakbonden op bedrijfs-, en sector en nationaal niveau. Ook via de ambassades worden activiteiten ondernomen om ESC-rechten te versterken. Bijvoorbeeld in Georgië, waar de Nederlandse ambassade in 2013 een project financierde om de positie van werknemers te versterken door deze in de gelegenheid te stellen tot collectieve onderhandelingen en tot deelname aan een tripartiete commissie bestaande uit de minister-president, werkgeversorganisaties en vakbonden.

| 15 |

In de **post-2015 ontwikkelingsagenda** pleit Nederland sterk voor een geïntegreerde benadering, waarbij de burgerlijke en politieke rechten worden *gemainstreamd* in de ontwikkelingsagenda (zie verder onder 2.7).

1.4 Geloofwaardigheid

1.4.1 Mensenrechten binnen Nederland

De aandacht die we hebben voor de mensenrechtensituatie in ons eigen land draagt bij aan de geloofwaardigheid van onze boodschap als we spreken over mensenrechten elders in de wereld. Op 10 december 2013 presenteerde de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het **Nationaal Actieplan Mensenrechten (NAM)**.¹⁵ Hiermee geeft het kabinet gevolg aan onder andere aanbevelingen van de Verenigde Naties en de Raad van Europa. Het NAM maakt de balans op van de mensenrechten in Nederland en formuleert actiepunten op basis van het regeerakkoord; verschillende rapportages zoals de jaarrapportage 2012 van het College voor de Rechten van de Mens; de Universal Periodic Review (UPR) van de VN Mensenrechtenraad (MRR); suggesties van maatschappelijke organisaties; en thema's die aansluiten bij de actualiteit. De actiepunten waaraan het kabinet zich commit-

¹⁵ <http://bit.ly/JamSsX>

teert liggen hoofdzakelijk op het gebied van verbetering van de mensenrechtelijke infrastructuur; discriminatie; bescherming van privacy en persoonsgegevens; immigratie, asiel en vreemdelingendetentie; en huiselijk geweld, kindermisbruik en mensenhandel. Het plan belicht verder de rol die verschillende instellingen en burgers hebben bij het bewaken van de mensenrechten in Nederland. In het voorjaar van 2014 zal het NAM ook in het Engels beschikbaar komen.

2013 was het eerste volledige jaar dat het onafhankelijke **College voor de Rechten van de Mens** operationeel was. Het College produceerde zijn eerste jaarrapportage (2012) over de rechten van de mens in Nederland.¹⁶ In september 2013 verscheen de kabinetsreactie op de rapportage.¹⁷ In de werkrelatie tussen het kabinet en het College heeft het nieuwe NAM duidelijk meerwaarde. Zo kan het actieplan een aanknopingspunt vormen voor het College om het nationaal mensenrechtenbeleid te monitoren en de regering op haar verantwoordelijkheid aan te spreken. Ook op Curaçao werd in 2013 gewerkt aan de opzet van een Nationaal Mensenrechteninstituut. Hiervoor onderhield de regering van Curaçao contact met het Nederlandse College voor de Rechten van de Mens.

Eind 2013 besloot het kabinet de parlementaire goedkeuringsprocedure van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap¹⁸ in gang te zetten. In de loop van 2014 zal het bijbehorende wetsvoorstel aan de Tweede Kamer worden aangeboden. Van de klachtprocedures die tegen Nederland lopen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en overige internationale mensenrechteninstanties ontvangt de Kamer een apart verslag.

| 16 |

1.4.2 Mensenrechten binnen de Europese Unie

De Europese Unie (EU) is een belangrijk kanaal voor het Nederlands buitenlands beleid, en in het bijzonder het mensenrechtenbeleid. Daarom is het voor Nederland belangrijk dat de mensenrechtensituatie in de gehele EU aan de hoogste standaarden voldoet. Alleen dan kan de EU geloofwaardig optreden in derde landen op het gebied van mensenrechten. De Europese waardengemeenschap vraagt dan ook om continu onderhoud.

Nederland zet zich daarom, met gelijkgezinde partners, in voor een **rechtsstatelijkheidsmechanisme** in de EU. Dit mechanisme moet de dialoog over de rechtsstatelijke ontwikkelingen in de Europese Unie mogelijk maken, zowel op structurele als op ad hoc basis. De bedoeling van het mechanisme is dat lidstaten elkaar kunnen aanspreken op tekortkomingen in hun rechtsstaat, en gezamenlijk kunnen werken aan oplossingen. Hierbij ligt het primaat bij de lidstaten, maar is ook een duidelijke rol voor de Commissie weggelegd. De Nederlandse ideeën hierover vinden weerklank bij diverse Europese lidstaten, instellingen, ngo's en denktanks. In 2013 is zowel in de Raad Algemene Zaken als de Raad Justitie en Binnenlandse Zaken gewerkt aan de ontwikkeling van een rechtsstatelijkheidsinstrument. Naar aanleiding van deze besprekingen in de Raad heeft de Commissie aangekondigd begin 2014 met een Mededeling over dit onderwerp te komen. Het uitgangspunt is dat lidstaten gelijkwaardig zullen worden behandeld en de nationale soevereiniteit niet zal worden beperkt. Nederland ziet de ideeën van de Commissie op dit terrein met belangstelling tegemoet.

Daarnaast zijn enkele lidstaten, waaronder Nederland, in 2013 een exercitie gestart met het **EU Grondrechtenagentschap** waarbij voor enkele thema's op het terrein van rechtsstatelijkheid in kaart wordt gebracht welke monitoringsprocedures en data al bestaan op dit terrein. Belangrijk uitgangspunt voor het kabinet is synergie met bestaande instrumenten binnen de Unie - zoals het Justitie Scorebord, inbreukzaken van de Commissie en het Schengenevaluatiemechanisme - en buiten de Unie, vooral in de Raad van Europa. Oude en nieuwe mechanismen moeten elkaar versterken en aanvullen, zodanig dat er geen administratieve lasten worden verhoogd of institutionele doublures ontstaan.

¹⁶ <http://bit.ly/1d82G1l>

¹⁷ <http://bit.ly/1ey5Veo>

¹⁸ <http://bit.ly/1nGnMdw>

In de Raadswerkgroep FREMP (vrij verkeer van personen, grondrechten en burgerschap) werden het afgelopen jaar enkele belangrijke dossiers behandeld over de **naleving van grondrechten binnen de Unie**. Op 8 mei 2013 publiceerde de Europese Commissie het jaarlijkse rapport over naleving van het EU Grondrechtenhandvest in 2012.¹⁹ Dit rapport stelde vast dat het handvest in toenemende mate door nationale rechters werd toegepast. In Raadsconclusies werd dit door Nederland en de andere lidstaten verwelkomd.²⁰ Om deze ontwikkeling in Nederland verder aan te moedigen begon het kabinet in 2013 met het opstellen van een Handreiking over nationale toepassing van het Grondrechtenhandvest. Deze zal in het voorjaar van 2014 worden gepubliceerd.

Een ander belangrijk thema was de externe evaluatie van de activiteiten van het EU Grondrechtenagentschap. Dit evaluatierapport²¹ was zeer positief over het functioneren van het agentschap. Het rapport signaleerde wel een gebrek aan bekendheid met het agentschap op niveau van de lidstaten. Het rapport beval aan het werkkterrein van het agentschap te verbreden naar politieke en justitiële samenwerking in strafzaken. Verder werd geadviseerd voor het agentschap de mogelijkheid te scheppen om op eigen initiatief opinies te publiceren over nationale wetsvoorstellen. Om deze aanbevelingen in de praktijk te brengen zou de oprichtingsverordening aangepast moeten worden. De Raadsconclusies over het rapport²² omarmen vooral de aanbevelingen waar het gaat om het versterken van de samenwerking tussen het agentschap en de lidstaten. Het agentschap wordt uitgenodigd om zijn relatie met lidstaten te prioriteren en in zijn rapporten beter te onderscheiden welke bevindingen en aanbevelingen zijn gericht aan de lidstaten. Het kabinet onderschrijft deze punten. Het kabinet is er verder voorstander van het agentschap ook de mogelijkheid te geven op eigen initiatief opinies uit te laten brengen en zal een mogelijk toekomstig Commissievoorstel om het werkkterrein van het Grondrechtenagentschap te verbreden met een positieve grondhouding tegemoet treden.

| 17 |

Een laatste belangrijk onderwerp dat in FREMP werd besproken is het bewaken van de **coherentie tussen intern en extern mensenrechtenbeleid** in de Unie. In het uitdragen van het mensenrechtenbeleid wordt de EU door derde landen vaak een spiegel voorgehouden door op problemen bij de interne naleving in EU lidstaten te wijzen. Het gaat bij het streven naar meer coherentie dus om twee elementen. Enerzijds moet worden gewaarborgd dat EU lidstaten en -instellingen intern dezelfde hoge standaard hanteren als in het buitenlands beleid van de EU wordt uitgedragen – practice what you preach. Anderzijds is het zaak om bij formulering van buitenlands mensenrechtenbeleid rekening te houden met hoe zaken intern geregeld zijn en waarom – preach what you practice. Het kabinet is er voorstander van dat dit thema op de EU agenda blijft, en dat de interne en externe mensenrechtenagenda zoveel mogelijk in samenhang worden ontwikkeld. Om dit te waarborgen komt de FREMP-werkgroep ook periodiek bijeen met de COHOM-werkgroep, die gaat over het extern mensenrechtenbeleid van de EU.

De **rechten van LHBT** zijn voor Nederland een prioriteit in het fundamentele rechtenbeleid van de EU. Ter gelegenheid van IDAHO 2013 publiceerde het EU Grondrechtenagentschap een rapport over de discriminatie van en geweld tegen LHBT in de EU²³. Het rapport liet zien dat LHBT-individen in de EU nog te vaak te maken hebben met discriminatie en zelfs geweld. Nederland heeft daarom tijdens het IDAHO Forum 2013 in Den Haag samen met tien andere EU-lidstaten de Europese Commissie opgeroepen om met een samenhangende EU-aanpak te komen voor de versterking van rechten voor LHBT.²⁴

¹⁹ COM (2013)271.

²⁰ <http://bit.ly/1cyMA5A>

²¹ <http://bit.ly/1aK3642>

²² <http://bit.ly/1ezJRFF>

²³ <http://bit.ly/1oSrPJn>

²⁴ Zie voor videoverslag: <https://www.youtube.com/watch?v=Ixc-sBtDH74>.

Voor andere discriminatiegronden bestaan reeds EU-strategieën.

De **rechten van de Roma-gemeenschap** vormen een belangrijk aandachtspunt in de mensenrechtensituatie binnen de EU. De Europese Commissie presenteerde in 2011 een raamwerk voor nationale strategieën voor Roma-integratie. Op grond hiervan richt het EU-beleid zich op sociale inclusie van Roma op het vlak van onderwijs, arbeidsmarkt, huisvesting en gezondheidszorg. Nederland kent geen doelgroepenbeleid voor Roma en Sinti, maar generiek beleid voor sociale inclusie dat, naast de vier genoemde terreinen, tevens is gericht op veiligheid. De EU Raad van Ministers van Werkgelegenheid en Sociaal Beleid heeft op 9 december 2013 een aanbeveling aangenomen over maatregelen die lidstaten zouden moeten nemen ter bevordering van de integratie van Roma op deze gebieden.²⁵ Tot slot heeft de Europese Commissie op Nederlands initiatief in 2013 een werkgroep geïnstalleerd die zich richt op de rechten van Romakinderen, en de rol van hun ouders in het eerbiedigen van die rechten.

²⁵ <http://bit.ly/1hISphU>

2

Thema's

2.1 Mensenrechtenverdedigers

In de nota 'Respect en recht voor ieder mens' is de ondersteuning van mensenrechtenverdedigers als prioriteit aangemerkt. Voor de uitwerking hiervan gelden het nationale Actieplan Mensrechtenverdedigers²⁶ en de EU-richtsnoeren²⁷ als de belangrijkste leidraden. Nederland heeft ook bijgedragen aan de ontwikkeling van een 'guidance note' met praktische aanwijzingen voor EU-ambassades om de mensenrechtenrichtsnoeren handen en voeten te geven. Nederland trekt zoveel mogelijk samen met anderen op om mensenrechtenverdedigers te beschermen en te ondersteunen. Van groot belang is ook het betrekken van het maatschappelijk middenveld, waarmee diepgaand contact wordt onderhouden. Uiteraard is Nederland ook bilateraal actief, via ambassades, het Mensenrechtenfonds en de Mensenrechtenambassadeur.

► Minister Timmermans tijdens de uitreiking van de Mensenrechtentulp 2013.

| 20 |

2.1.1 Projecten

In 2013 heeft Nederland diverse projecten gefinancierd om mensenrechtenverdedigers te helpen hun waardevolle werk te doen. Deze ondersteuning verliep via organisaties zoals The Rights Practice, Front Line Defenders (FLD), Movies that Matter, en de World Organisation Against Torture. Voor deze activiteiten is in 2013 ruim 1 miljoen euro uitgetrokken. Met de projecten werden goede resultaten behaald. Zo heeft FLD steun geboden aan de (digitale) veiligheid van mensenrechtenverdedigers en tijdelijke opvang geboden buiten het land waar de mensenrechtenverdediger werkzaam is. FLD heeft inmiddels ook zijn activiteiten uitgebreid naar de regio Azië, waardoor effectief en snel kon worden gereageerd op de noodkreet van een mensenrechtenverdediger in Pakistan. De World Organisation Against Torture maakte in 2013 met Nederlandse financiering een rapport over toenemende restricties voor ngo's.²⁸

Het in 2009 ontwikkelde European **Shelter City** initiatief om op gecoördineerde wijze mensenrechtenverdedigers in acute noodsituaties tijdelijk onderdak te bieden heeft in 2012 navolging gekregen in Den Haag.²⁹ In samenwerking met Justitia et Pax, het ministerie van Buitenlandse Zaken en de gemeente Den Haag zijn in de periode september 2012 tot en met november 2013 vier mensenrechtenverdedigers ontvangen. Deze vier activisten kwamen uit verschillende delen van de wereld en hebben ieder een eigen profiel, een eigen netwerk en een eigen focus in hun mensenrechtenwerk. Een advocaat uit Rusland, een advocaat uit de Democratische Republiek Congo, een directeur van een ngo uit Sudan en een Cubaanse kunstenaar hebben tijdelijke opvang gevonden in Den Haag. De Russische deelnemer heeft de 'Lawyers for Lawyers Award' ontvangen, een prijs voor de moedigste mensenrechten-

²⁶ <http://bit.ly/1fCKalo>

²⁷ <http://bit.ly/1MmqV6t>

²⁸ <http://bit.ly/1fojRmN>

²⁹ <http://www.sheltercity.org/index.php/nl/>

advocaat. Dit heeft tot extra zichtbaarheid van het project geleid. Ook is het initiatief vermeld als een 'good practice' in het Front Line Defenders handboek.³⁰ Eind 2013 werden besprekingen gevoerd met Middelburg, die ertoe leidden dat deze stad vanaf 2014 als nieuwe Shelter City mensenrechtenverdedigers zal opvangen.

Een evaluatie van het Nederlandse initiatief werd uitgebracht in november 2013.³¹ Uit deze evaluatie bleek dat de beoogde doelen waren bereikt. Er is goede en veilige opvang geboden aan mensenrechtenverdedigers in nood. Gedurende hun opvangperiode hebben zij hun capaciteit kunnen versterken door nuttige cursussen te volgen zoals Engelse les, veilig internet en stressmanagement. Verder hebben zij hun netwerk kunnen uitbreiden door contact te leggen met organisaties en personen in Den Haag, Brussel en Genève. Ook heeft het initiatief in Nederland geleid tot vergroting van kennis over mensenrechten, door de inzet van de deelnemers bij diverse bijeenkomsten op scholen, in het Humanity House, en tijdens Movies that Matter en Museumnacht. Met al deze bijeenkomsten zijn naar schatting 960 scholieren en 800 overige geïnteresseerden bereikt. Een nog bredere bereik is behaald door de publicatie van interviews met de deelnemers in landelijke media. De evaluatie beval aan dat meer middelen uitgetrokken moesten worden voor psychologische en medische zorg voor de deelnemers. Verder werd aanbevolen de deelnemers voortaan in paren op te vangen om gevoelens van eenzaamheid te ondervangen.

Nederland geeft met 14 andere landen en onder meer Freedom House invulling aan **Lifeline**, een fonds waaruit noodhulp aan mensenrechtenorganisaties gefinancierd wordt. Mensenrechtenorganisaties die vanwege hun werkzaamheden aangevallen dan wel bedreigd worden door de autoriteiten, kunnen zich wenden tot Lifeline. De financiering vanuit Lifeline wordt gebruikt voor aanschaf van vernietigde of in beslag genomen benodigdheden, vervangende kantoorruimte, medische en juridische bijstand, etc. Sinds 2011, toen Lifeline werd opgericht, hebben 255 ngo's en activisten in nood in 69 landen financiële steun ontvangen. Hiermee is Lifeline daadwerkelijk een mondiale 'rapid responder'. Naast directe financiering ondernemen betrokken landen zoveel mogelijk gecoördineerde diplomatieke actie. Lifeline richt zich tevens op preventie middels veiligheidskursussen en bewustwordingscampagnes. Tijdens het Nederlandse co-voorzitterschap van Lifeline in 2013 zijn Mongolië en Letland deelnemers van Lifeline geworden.

2.1.2 Inzet ambassades

De Nederlandse ambassades zijn bijzonder actief in het helpen van mensenrechtenverdedigers waar mogelijk. Repressieve regimes zullen mensenrechtenactivisten minder snel lastigvallen of vervolgen wanneer zij weten dat buitenlandse ambassades deze mensen in de gaten houden. Bovendien is het voor mensenrechtenverdedigers buitengewoon motiverend om te weten dat regeringen van andere landen wél aan hun zijde staan.

In 2013 financierde de Nederlandse ambassade in **Brazilië** bijvoorbeeld de productie van een boek over de situatie van tien mensenrechtenverdedigers.³² Het Braziliaanse Secretariaat voor Mensenrechten vond dit zo nuttig, dat het inmiddels zelf de productie ervan op zich heeft genomen. Verder voerde de ambassade in 2013 gesprekken met de centrale overheid om lokale autoriteiten in rurale, afgelegen gebieden te wijzen op de situatie en noodzaak tot bescherming van mensenrechtenverdedigers. Nederland heeft vanaf december 2012 gedurende een half jaar de functie van EU focal point voor mensenrechtenverdedigers op zich genomen. De ambassade had hierdoor de mogelijkheid zich actiever in te zetten, van dichterbij de situatie te volgen en deze met de Braziliaanse autoriteiten en relevante ngo's te bespreken.

³⁰ <http://bit.ly/1fE3tbI>

³¹ <http://bit.ly/1epq7d1>

³² <http://bit.ly/1c53uKP>

- Een door de ambassade in **Egypte** ondersteunde ngo faciliteert de enige effectief opererende alliantie van onafhankelijke mensenrechtenorganisaties in het land, en hun lobby bij de VN mensenrechteninstellingen in Genève. Terwijl afgelopen jaar de mensenrechtensituatie in Egypte sterk verslechterde en verschillende ngo's hun onafhankelijkheid leken te verliezen, bewees juist deze alliantie haar meerwaarde.
- De Nederlandse ambassade in **Zimbabwe** financierde in 2013 een project gericht tegen de gevolgen van georganiseerd geweld en marteling rondom de verkiezingen. Mensenrechtenverdedigers en andere slachtoffers kwamen in aanmerking voor medische behandeling en behandeling van posttraumatische stoornissen.

Nederland zorgt voor rechtsbijstand voor Chinese mensenrechtenverdedigers

Het project 'Supporting Chinese Human Rights Lawyers' heeft er concreet toe bijgedragen dat in 2013 in 15 zaken rechtshulp is verleend door mensenrechtenadvocaten aan individuen of groepen personen van wie fundamentele rechten werden geschonden, veelal door lokale autoriteiten. De zaken betroffen onder meer illegale inbeslagname van land en woningen, repressieve maatregelen tegen ngo's, arbitraire detenties, inadequate afhandeling van een misbruikschandaal waarbij minderjarige meisjes het slachtoffer waren, aanhoudende vervolging van een activist die was betrokken bij de studentenprotesten in 1989, en een zaak tegen een groep activisten die nauw betrokken zijn bij de New Citizens Movement. Hoewel de inzet van de mensenrechtenadvocaten niet in alle zaken direct tot een gunstige uitspraak heeft geleid, heeft de inzet wel aandacht gegenereerd voor enkele structurele problemen die aan deze zaken ten grondslag liggen. Op deze wijze hebben de zaken indirect invloed op de (vaak langzame) hervormingen op het gebied van de rechtsstaat, waar ook mensenrechtenverdedigers baat bij hebben.

2.1.3 Mensenrechtentulp

Om het werk van mensenrechtenverdedigers onder de aandacht te brengen en te steunen wordt jaarlijks de Mensenrechtentulp uitgereikt aan een organisatie of persoon die mensenrechten bevordert. Er is dit jaar extra gelet op het vernieuwende karakter van de activiteiten van de deelnemende organisaties en individuen. Nederlandse ambassades, nationale en internationale ngo's en het publiek konden kandidaten aanmelden voor deze prijs. Uit deze aanmeldingen heeft de uitvoerende organisatie The Hague institute for the internationalization of Law (Hiil) 44 nominaties uit meer dan 20 landen geselecteerd. Van deze nominaties zijn er drie publieksfavorieten boven komen drijven via online stemmen. De mogelijkheid om online te stemmen, zorgde ervoor dat dit jaar een breder publiek bij de prijs betrokken was: meer dan 10.000 mensen wereldwijd brachten in een periode van twaalf dagen hun stem uit. De drie publieksfavorieten werden samen met drie genomineerden die door Hiil geselecteerd waren, voorgelegd aan een internationale jury. Daarop heeft deze jury drie organisaties uitgekozen, waaruit de minister van Buitenlandse Zaken uiteindelijk de winnaar heeft geselecteerd.

Op 11 december 2013 werd de Tulp uitgereikt aan de winnaar: de Pakistaanse organisatie Aahung geleid door Sheena Hadi. Deze organisatie helpt mannen, vrouwen en adolescenten zelf keuzes te maken over hun seksualiteit en hun lichaam, in een land waar dat niet zo makkelijk of vanzelfsprekend is. Aahung doet dit op innovatieve wijze, namelijk door gebruik te maken van creatief, visueel onderwijsmateriaal en sociale media. Kennisinstituut Hiil zal de winnaar ondersteunen om de manier waarop deze organisatie werkt verder te ontwikkelen, zodat nog meer mensen in Pakistan en hopelijk zelfs daarbuiten gebruik kunnen maken van de kennis van Aahung.

2.2 Gelijke rechten voor lesbiennes, homo's, biseksuelen en transgenders (LHBT)

2013 was een roerig jaar voor LHBT wereldwijd. Tegenover positieve ontwikkelingen in onder meer Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en de VS stond een ernstige terugval voor LHBT in met name Uganda, Nigeria en Rusland. Helaas zijn ook in veel andere landen negatieve ontwikkelingen waar te nemen. Het kabinet heeft de bevordering van gelijke rechten voor LHBT als één van de prioriteiten in het mensenrechtenbeleid benoemd. Specifiek zet Nederland internationaal in op afschaffing van de strafbaarstelling van homoseksualiteit, tegengaan van discriminatie op basis van seksuele oriëntatie of genderidentiteit, en bevordering van sociale acceptatie van LHBT.

► Op Wereldaidsdag (1 december) 2013 stelde de Nederlandse ambassadeur in Senegal zijn residentie ter beschikking als een veilige omgeving voor hiv-tests. Ruim honderd mensen, vooral jonge homoseksuele mannen, lieten zich testen. (Copyright Leonie Broekstra-Pauw)

2.2.1 Bilateraal

Nederlandse ambassades spelen een belangrijke rol in de bevordering van gelijke rechten voor LHBT. Zij monitoren de situatie in het land en kaarten gelijke rechten voor LHBT-persoon aan in politieke dialoog. Hierbij zijn de posten zich bewust van het feit dat openbare verklaringen en ondersteuning van LHBT-initiatieven soms averechts kunnen werken. Daarom staan de posten altijd in contact met de lokale LHBT-beweging en stemmen zij hun acties af op de wensen en behoeftes van deze beweging.

- Rond **IDAHO** (17 mei 2013) hebben tientallen posten activiteiten ter ondersteuning van de lokale LHBT-gemeenschap georganiseerd (zie een overzicht in bijlage 2). Daarnaast waren de posten nauw betrokken bij de organisatie van de Gay Prides; voornamelijk in Oost-Europa, maar ook bijvoorbeeld in Vietnam. Ook de Internationale Mensenrechtendag (10 december) en in een enkel geval de Wereld Aids Dag (1 december) werd door veel posten aangegrepen om aandacht te besteden aan de bevordering van rechten en emancipatie van LHBT. Zo werd de Nederlandse ambassade in **Senegal** op 1 december 2013 opengesteld voor gratis hiv-tests.³³ Nederland zorgde er op deze wijze voor dat LHBT-persoon, die in Senegal gediscrimineerd en vervolgd worden, zich op een veilige plek konden laten voorlichten en testen. Als bijkomstigheid liep de dag uit op een informele netwerk-

³³ Zie ook de blog van de ambassadeur in Dakar: <http://bit.ly/1hv90wm>.

bijeenkomst voor de aanwezige LHBT. Ruim honderd personen lieten zich testen.

- Verschillende ambassades besteedden in 2013 middelen uit het Mensenrechtenfonds aan bijstand aan de lokale LHBT-gemeenschap. De Nederlandse ambassade in **China** steunde bijvoorbeeld de China Rainbow Media Awards. Deze prijzen worden uitgereikt aan media die onbevooroordeeld aandacht besteden aan LHBT-kwesties. Hiermee wordt beoogd meer begrip te kweken voor de LHBT-gemeenschap in China. Ook droeg de ambassade financieel bij aan het onafhankelijke Beijing Queer Film Festival en aan het project 'Developing a National Alliance of LGBT Supporters'. Dit laatste project beoogt discriminatie van LHBT te bestrijden, door sociale acceptatie te bevorderen binnen de Chinese samenleving, waaronder de familie en vriendenkring. De ambassade in Oekraïne ondersteunde in 2013 verschillende projecten, onder meer gericht op publieke bewustwording over LHBT-kwesties en bevordering van sociale inclusie van de LHBT-gemeenschap in Oekraïne.
- Het ministerie van Buitenlandse Zaken werkt voor de bevordering van gelijke rechten van LHBT nauw samen met het **maatschappelijk middenveld**. De meerjarige projectfinanciering vanuit het Mensenrechtenfonds aan COC Nederland en HIVOS werd in 2013 voortgezet. COC Nederland werd ondersteund voor een project dat voorziet in een internationale lobby ter bevordering van de rechten voor LHBT wereldwijd. Met dit project stelt COC de internationale LHBT-beweging en nationale organisaties in staat om gebruik te maken van internationale en regionale mensenrechteninstrumenten. Door mensenrechtenverdedigers toegang te verschaffen tot en zelf actief te engageren met deze gremia, beoogt COC de expliciete verankering van de gelijke rechten van LHBT in de toepassing van bestaande internationale verdragen. Het HIVOS-project richt zich op capaciteitsopbouw en emancipatie van zeventien LHBT-groepen in acht landen in oostelijk en zuidelijk Afrika. Het project heeft geleid tot versterkt leiderschap en een internationaal netwerk onder LHBT-activisten en –organisaties. Alle betrokken organisaties hebben een eigen strategie ontwikkeld ter bevordering van gelijke rechten. Ook heeft het project het bewustzijn over veiligheidsprocedures en maatregelen ter bescherming van activisten vergroot. Hiernaast heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken bijgedragen aan de LHBT publiekscampagne van de VN 'Free and Equal',³⁴ en is er ook een bijdrage gedaan aan het multilaterale Global Equality Fund voor noodsteun aan LHBT-activisten en –organisaties.
- De **samenwerking tussen de ministeries** van Buitenlandse Zaken (BZ) en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) op LHBT-emancipatie was ook het afgelopen jaar intensief. Immers, coherentie tussen het nationale en internationale LHBT-beleid is van groot belang. Zo namen OCW en BZ gezamenlijk deel aan bij de bijeenkomsten van het 'Informal Network of Governmental LGBT Focal Points', een door Nederland opgericht netwerk van Europese overheidsvertegenwoordigers die zich inzetten voor nationale LHBT-emancipatie. Daarnaast organiseerde OCW in 2013 de eerste Europese editie van het IDAHO Forum.³⁵ Hieraan namen naast BZ en andere ministeries ook verschillende Europese ministers voor Emancipatie deel.
- Bij de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) ligt een voorstel om **genderdysphorie** niet langer te classificeren als 'gender identity disorder' in het hoofdstuk over mentale stoornissen, maar als 'other orientations/gender congruence' in een nieuw hoofdstuk over seks, gezondheid en gender. Om te bepalen of een dergelijke nieuwe classificatie in de praktijk werkbaar is voor de medische sector en minder stigmatiserend is voor transgenders zelf, organiseert de WHO een aantal veldstudies waarin de classificatie kan worden getest. Het Rijk (samenwerking tussen de ministeries van VWS, OCW en BZ) heeft in dat kader ondersteuning gegeven aan het VU Medisch Centrum (Kenniss- en Zorgcentrum voor Genderdysphorie) om een veldstudie in Nederland uit te voeren. Deze studie wordt eind 2014 opgeleverd.

³⁴ Zie campagnefilmpje: <https://www.unfe.org/en/actions/human-rights-day>.

³⁵ Zie videoverslag van de conferentie: <http://www.youtube.com/watch?v=Ixc-sBtDH74>

2.2.2 Multilateraal

- Nederland heeft in COHOM (de EU Raadswerkgroep voor mensenrechten) regelmatig aangedrongen op gemeenschappelijk **EU-optreden** in derde landen om gelijke rechten voor LHBT te verdedigen. In het kader van het in 2012 aangenomen 'EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy'³⁶ heeft Nederland het initiatief genomen een LHBT-seminar te organiseren op 24-25 januari 2013. Dit seminar was bedoeld om inbreng te verzamelen voor de EU 'Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights for lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex-persons'.³⁷ Nagenoeg alle EU-landen waren vertegenwoordigd evenals delegaties uit Brazilië, Noorwegen, Thailand, en de Verenigde Staten. Vertegenwoordigers van diverse LHBT-organisaties en ngo's informeerden de aanwezigen over de laatste ontwikkelingen in diverse delen van de wereld. De activisten gaven hun visie op hoe de EU-richtsnoeren eruit zouden moeten zien. Tijdens het seminar werd een eerste concept van de richtsnoeren besproken. De richtsnoeren zijn eind juni 2013 door de Raad Buitenlandse Zaken (RBZ) vastgesteld en Nederland beschouwt deze als een instrument om het eensgezind optreden van de EU op het gebied van LHBT te bevorderen. Nederland financiert van 2013 tot en met 2015 de detachering van een mensenrechtenexpert bij de Europese Dienst voor Extern Optreden (EDEO), die zich voornamelijk bezighoudt met bevordering van gelijke rechten van LHBT.
- Nederland zet in op een actieve rol van het **EU Grondrechtenagentschap** ter bevordering van gelijke rechten voor LHBT. Nederland had tot medio 2013 een LHBT-expert bij het agentschap gedetacheerd en heeft daarmee een bijdrage geleverd aan het rapport over discriminatie-ervaringen van LHBT-personen in de EU.³⁸ Deze rapportage geeft waardevolle informatie over de beleving en ervaringen van LHBT in de EU ten aanzien van discriminatie, geweld, pesten in verschillende omgevingen zoals op het werk, op school, in de gezondheidszorg en huisvesting. De expert heeft verder onderzoeksprojecten in gang gezet die in 2014 en 2015 zullen resulteren in rapporten over de juridische positie van LHBT in de EU en over de situatie van transgender personen.
- Nederland heeft zich ook in **VN-verband** ingezet voor gelijke rechten van LHBT. De Permanente Vertegenwoordiging bij de VN (PV VN) in New York was ook in 2013 covoorzitter van de LHBT 'kerngroep': een interregionale groep landen die gelijke rechten voor LHBT hoog in het vaandel hebben. Vanuit deze rol was de PV VN onder meer organisator van een LHBT *side event* op 10 december (Internationale Mensenrechtendag, zie bijlage 2) en initiatiefnemer van de eerste ministeriële bijeenkomst over gelijke rechten voor LHBT tijdens de AVVN. Een ander instrument binnen de VN om schendingen van rechten voor LHBT aan de kaak te stellen is het Universal Periodic Review (UPR) 'landenexamen' dat iedere VN-lidstaat periodiek aflegt. Zo moedigde Nederland Belize en China aan om discriminatie op grond van seksuele oriëntatie en genderidentiteit tegen te gaan. Nederland sprak Maleisië en Senegal aan op de strafbaarstelling van homoseksualiteit. Verder lobbyden de Nederlandse Permanente Vertegenwoordigingen bij de VN in Genève en New York ook in 2013 actief voor erkenning van rechten voor LHBT in de VN en zetten zij in op opvolging van resolutie 17/19 in de Mensenrechtenraad.³⁹

³⁶ <http://bit.ly/1eD3We9>

³⁷ <http://bit.ly/1igQilk>

³⁸ <http://bit.ly/Nz47B4>

³⁹ <http://bit.ly/1gc2ul4>

Nederland als wegbereider voor LHBT in de Verenigde Naties

Op 26 september 2013 kwam de LHBT kerngroep in New York op uitnodiging van Nederland op ministerieel niveau bijeen in de VN. Dit was een historische gebeurtenis, omdat nog nimmer in de VN op een dergelijk hoog niveau over LHBT was gesproken. Aanwezig waren de ministers van Buitenlandse Zaken van Argentinië, Brazilië, Frankrijk, Kroatië, Nederland, Noorwegen en de VS. De EU, Japan en Nieuw-Zeeland namen op hoog ambtelijk niveau deel. De VN werd vertegenwoordigd door de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten Pillay, terwijl Human Rights Watch directeur Kenneth Roth had afgevaardigd. Het belang van de bijeenkomst zat ten eerste in het feit dat landen uit verschillende werelddelen (onder meer Argentinië, Brazilië, Japan) zich publiekelijk en op het hoogste niveau uitspraken voor de bescherming van de rechten van LHBT. Ten tweede was de verklaring die door de ministers werd aangenomen een publieke oproep van een interregionale groep van landen om een eind aan geweld en discriminatie van LHBT. Ter gelegenheid van de ministeriële bijeenkomst sloot ook El Salvador zich voor het eerst aan bij de kerngroep, en onderstreepte hiermee het interregionale karakter van de samenwerking.

- Binnen de **Raad van Europa** (RvE) heeft Nederland ervoor gezorgd dat gelijke rechten voor LHBT hoog op de agenda staan. Nederland wordt als gewaardeerde speler gezien op dit terrein. De Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI, onderdeel van de RvE) heeft monitoring van LHBT-kwesties (haatzaaiing en geweld) betrokken in de 5e monitoringscyclus die in 2013 van start is gegaan. In 2013 is eveneens, op verzoek van het secretariaat van de RvE, een Nederlandse detachering op de LHBT-unit van start gegaan. Het project van de LHBT-unit, dat eind 2013 formeel werd afgesloten, zal hoogstwaarschijnlijk een meerjarig vervolg krijgen. Indien hierom gevraagd wordt, zal Nederland overwegen om ook dit nieuwe project en eventueel de ECRI te ondersteunen met een vrijwillige bijdrage.
- Ook in de **OVSE** is Nederland actief op LHBT-gebied. De inzet is een verbod op discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit in 'OVSE-commitments' opgenomen te krijgen en te streven naar een mandaat voor toezicht hierop in het mensenrechtenkantoor (ODIHR) van de OVSE. Nederland pleit stelselmatig voor het opnemen van discriminatie op basis van seksuele geaardheid en genderidentiteit op de agenda van OVSE-bijeenkomsten over Tolerantie en Non Discriminatie. In EU-verband zorgt Nederland ervoor dat er adequaat gereageerd wordt op actuele ontwikkelingen op LHBT-terrein in de OVSE-regio, zoals een EU-verklaring over het annuleren van de Gay Pride in Belgrado. Ook sprak de Nederlandse Mensenrechtenambassadeur zijn zorg uit over de nieuwe LHBT-wetgeving in Rusland tijdens de Human Dimension Implementation Meeting (HDIM) in Warschau in september 2013. Tot op heden wordt verankering van het onderwerp gelijke rechten voor LHBT binnen de OVSE stelselmatig afgewezen door het Vaticaan dat als lidstaat een vetorecht heeft binnen de op consensus gestoelde organisatie. De tegenstand vindt weerklank bij Rusland en andere landen van de voormalige Sovjetunie. Niettemin blijft Nederland, samen met een aantal gelijkgezinde landen als Zweden, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Frankrijk, zich inzetten om het onderwerp op de agenda houden. Zo steunde de Nederlandse Permanente Vertegenwoordiging bij de OVSE side events over LHBT tijdens de 'High-level conference on Tolerance and Non-discrimination' en de HDIM. Daarnaast maakte Nederland deelname mogelijk van een aantal LHBT-activisten aan OVSE-evenementen zoals de HDIM en de civil society bijeenkomst tijdens de Ministeriële Raad in Kiev.

2.3 Gelijke rechten voor vrouwen

Gelijke rechten voor vrouwen staan centraal in het Nederlandse beleid, uitgedragen door zowel de minister van Buitenlandse Zaken als de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Tijdens zijn toespraken voor de AVVN en Mensenrechtenraad ging de minister van Buitenlandse Zaken onder meer in op het belang van gelijke kansen voor vrouwen en SRGR. De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking vroeg in 2013 specifiek aandacht voor de voorkoming van kindhuwelijken. Focus van de inzet zijn het bestrijden van geweld tegen vrouwen, leiderschap en politieke participatie van vrouwen, follow-up van VN-Veiligheidsraadresolutie 1325, en economische zelfredzaamheid van vrouwen. In de onderhandelingen over de post-2015 ontwikkelingsagenda maakt Nederland zich sterk voor opname van gendergelijkheid en SRGR in de doelstellingen. Ook ging Nederland bij de UPR-landenexamens regelmatig in op het gehele spectrum van rechten voor vrouwen.

► Minister Ploumen bij de Universiteit van Delhi (Janki Devi Memorial College). Nederland financiert een opleiding die studentes vaardigheden bijbrengt om hun eigen bedrijf te kunnen opzetten.

2.3.1 Bestrijden van geweld tegen vrouwen

Nederland heeft in 2013 in diverse fora en op verschillende manieren bijgedragen aan het agenderen van geweld tegen vrouwen. In het Nederlandse beleid is het uitbannen van **vrouwenbesnijdenis** prioriteit in het kader van bestrijding van geweld tegen vrouwen.

- In het kader van de internationale dag ter bestrijding van geweld tegen vrouwen (25 november) nam de minister van Buitenlandse Zaken deel aan de White Ribbon campagne 'Men against violence against women'. Op zijn Facebookpagina schreef de minister: 'Eradicating violence against women is fighting for the future of humanity'. In de 16-daagse periode tussen de Internationale Dag voor de eliminatie van geweld tegen vrouwen en de Internationale Dag voor de Mensenrechten heeft Nederland via de sociale media actief deelgenomen aan de campagne '16 Days to End Violence Against Women'.
- Begin 2013 sprak de plaatsvervangend Permanent Vertegenwoordiger bij de VN in Genève op de 'International day of Zero tolerance for Female Genital Mutilation' tijdens een door Unicef en UNFPA georganiseerde paneldiscussie. Hij wees erop dat nationaal de combinatie van gerichte voorlichting en zware sancties goed werkt.⁴⁰ In Nederland is een wet in voorbereiding die het mogelijk maakt strafrechtelijke sancties uit te breiden naar in het buitenland gepleegde besnijdenis. Daarnaast heeft Nederland zich ingezet om de praktijk van op genderdiscriminatie gebaseerde sekseselectie onder de aandacht te brengen.

⁴⁰ In Nederland zijn ongeveer 30.000 vrouwen besneden en jaarlijks lopen 40 à 50 vrouwen in de leeftijd van 0 tot 15 het risico besneden te worden.

- Tijdens de **Mensenrechtenraad** van maart 2013 sloot Nederland zich ter gelegenheid van de Internationale Vrouwendag aan bij een interregionale verklaring (gesteund door 90 landen) en bracht ook een eigen verklaring uit over geweld tegen vrouwen (verkrachting, eermoorden, steniging, gedwongen prostitutie en huiselijk geweld, vrouwenbesnijdenis en kindhuwelijken). Verder ondersteunde Nederland meerdere *side events* over kindhuwelijken en SRGR in relatie tot de post-2015 agenda. Daarnaast trad Nederland op als EU-onderhandelaar bij de jaarlijkse resolutie over geweld tegen vrouwen en sloot Nederland aan bij verklaringen op het gebied van kindhuwelijken, vrouwenbesnijdenis en politieke participatie van vrouwen. Tijdens de 3de **Commissie van de AVVN**, in oktober 2013, organiseerde Nederland samen met Frankrijk een *side event* over het bestrijden van geweld tegen vrouwen.
- De VN **Commission on the Status of Women** (CSW; komt jaarlijks in maart bijeen) stond afgelopen jaar in het teken van het bestrijden van geweld tegen vrouwen en meisjes. In tegenstelling tot 2012 nam de commissie in 2013 breed gesteunde aanbevelingen aan. Nederland speelde een actieve rol. Op basis van de opgebouwde kennis op het gebied van geweldsbestrijding heeft Nederland op deelonderwerpen namens de EU onderhandeld. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hield namens de Nederlandse delegatie een toespraak over het belang van bestrijding van geweld tegen vrouwen.
- Nederland draagt meerjarig bij aan het **UN Trust Fund to End Violence against Women** (€ 3,7 miljoen in 2013). Het afgelopen jaar kreeg de bestrijding van geweld tegen adolescenten en jonge meisjes speciale aandacht binnen het Trust Fund. Nieuwe projecten richtten zich onder andere op veilige scholen voor meisjes in Bangladesh en 'empowerment' van meisjes in Zuid-Afrika via sport. Subsidieontvangers van het Mensenrechtenfonds droegen onder andere bij aan nieuwe wetgeving in Cambodja (tegen aanvallen met zuur), Nicaragua (bestrijding geweld tegen vrouwen) en Kenia (bescherming van slachtoffers die aangifte doen), en Sierra Leone (introdactie van een protocol voor onderzoek naar seksueel en huiselijk geweld).

2.3.2 Politieke participatie van vrouwen

In december zetten 14 organisaties, waaronder het ministerie van Veiligheid en Justitie, de Nationale Politie en twaalf maatschappelijke organisaties hun handtekening onder het gezamenlijk **Nationaal Actieplan 1325**,⁴¹ dat loopt tot en met 2015. Het actieplan telt daarmee nu bijna 60 ondertekenaars en is hiermee uniek in de wereld: in geen enkel ander land kent het actief betrekken van vrouwen in vredesprocessen conform de VNVR resolutie 1325 zulke brede steun. Nederland draagt het succes van het Nationale Actieplan internationaal actief uit – onze ervaring en expertise op dit terrein zijn aangeboden aan landen in de regio Midden-Oosten en Noord-Afrika. In samenspraak met de VN wordt bezien hoe dit aanbod verder geconcretiseerd kan worden.

Ook in 2013 steunde Nederland via het programma **Funding Leadership and Opportunities for Women** (FLOW) 34 vrouwenorganisaties die zich wereldwijd inzetten voor de bestrijding van geweld tegen vrouwen, het verzekeren van een grotere rol voor vrouwen in vredesprocessen en de vergroting van economische zelfstandigheid en politieke participatie. De FLOW-partnerorganisaties Women Living Under Muslim Law en WELDD organiseerden leiderschapswerkshops voor jonge activisten uit de MENA-regio onder leiding van ervaren vrouwenrechtenactivisten. Mede dankzij één van de Keniaanse partners van FLOW-partner Womankind Worldwide zijn 35 vrouwelijke verkiezingskandidaten gesteund voor de verkiezingen van maart, waarvan er achttien zijn verkozen.

⁴¹ <http://bit.ly/1enBQEn>

Nederland geeft Syrische vrouwen een stem

Op 12 en 13 januari 2014 formuleerde een groep van bijna vijftig Syrische vrouwen in Genève een gezamenlijke visie op de toekomst van Syrië en de eisen aan het vredesproces en richtten zij het Syrische Vrouwen Initiatief voor Vrede en Democratie op. Dit initiatief riep op tot wereldwijde steun aan het vredesproces in Syrië, omarmde het Genève Communiqué en pleitte voor actieve deelname van vrouwen aan het vredes- en transitieproces. Deze conferentie in Genève was een vervolg op in 2013 door Nederland georganiseerde side events in New York en Genève en een door UN Women georganiseerde voorbereidingsconferentie in Amman in november 2013. Syrische vrouwen hebben zich sinds het begin van de revolutie ingezet voor humanitaire hulp, monitoring van mensenrechten en levering van noodhulp aan kwetsbare gemeenschappen. Het betrekken van vrouwen in het vredesoverleg is essentieel om de mensenrechten voor de hele samenleving te waarborgen. UN WOMEN en Nederland hebben gehoor gegeven aan de oproep van Syrische vrouwen om hen te betrekken in het vredesoverleg.

2.3.3 Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten

Nederland is wereldwijd bijzonder actief op het gebied van Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten (SRGR). In 2013 besteedde Nederland wereldwijd € 400 miljoen aan het bevorderen van deze rechten.

- Bij de **bestrijding van hiv/aids** zet Nederland zich specifiek in voor risicogroepen voor hiv-infectie, de zogenaamde key populations zoals homomannen, drugsgebruikers en sekswerkers. In 2013 hebben ambassades, maatschappelijke organisaties en UNAIDS de krachten gebundeld om in Oekraïne, Kenia en Zuid-Afrika de toegang te vergroten tot hiv-preventie, zorg en aidsbehandeling voor key populations. Door een combinatie van diplomatie, technische assistentie en het mobiliseren van gemarginaliseerde groepen wordt gewerkt aan het tegengaan van discriminatie en vooroordelen.
- Van 7 tot 10 juli organiseerde Nederland in Noordwijk een **conferentie over bevolking, ontwikkeling en mensenrechten** in samenwerking met de VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten en UNFPA. Doel van de conferentie was het opmaken van de balans van de voortgang op het actieplan dat in 1994 in Cairo is goedgekeurd tijdens de International Conference on Population and Development (ICPD). Sinds Cairo is grote vooruitgang geboekt op het terugdringen van moedersterfte en de toegang tot voorbehoedsmiddelen. Het belang van veiligheid en abortus is meer bespreekbaar. Ook de toezichtmechanismen van de VN op mensenrechten bieden steeds meer concrete handvatten voor het respecteren van gendergelijkheid en seksuele en reproductieve rechten. Maar het gaat niet overal vooruit: jongeren, LHBT en gehandicapten zijn nog altijd moeilijk bereikbare doelgroepen. De conferentie liet zien dat universele toegang tot seksuele en reproductieve gezondheid niet wordt gehaald zonder het garanderen van rechten voor allen.
- Nederland heeft ook op andere momenten een actieve bijdrage geleverd aan de **ICPD-review**, vooral door het belang te benadrukken van de rechtenkant van seksuele en reproductieve gezondheid. Tijdens de 46e sessie van de VN Commission on Population and Development en de Europese ICPD conferentie in Genève streefde de Nederlandse delegatie naar progressieve uitkomsten op SRGR. Nederland bracht in deze vergaderingen gelijkgezinde landen samen. Nederland neemt het voortouw in het koppelen van de op mensenrechten gebaseerde agenda van de ICPD en de discussies rond de nieuwe post-2015 ontwikkelingsagenda.

- Ook in **EU-verband** blijft Nederland zich inzetten voor seksuele en reproductieve rechten. Nederland heeft met succes onderhandeld over het expliciet benoemen van SRGR in het EU-standpunt over de post-2015 ontwikkelingsagenda, dat in mei door de Raad Buitenlandse Zaken werd bevestigd. Samen met zeven andere lidstaten (Frankrijk, Zweden, België, Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Finland) heeft Nederland in mei een brief geschreven aan de Commissaris voor Ontwikkeling Andris Piebalgs en aan de Hoge Vertegenwoordiger voor het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (HV) Catherine Ashton. Hierin wordt bepleit dat de EU een sterkere rol dient te spelen om seksuele en reproductieve rechten te bevorderen omdat die onmisbaar zijn voor duurzame ontwikkeling en voor het bereiken van gelijkheid tussen mannen en vrouwen.
- Bij diverse gelegenheden, zoals in de CSW, heeft Nederland benadrukt dat alle vrouwen en meisjes recht hebben op **goede kwaliteit medische zorg** voor seksuele en reproductieve gezondheid inclusief voor het veilig afbreken van zwangerschappen. Dit recht is des te belangrijker in conflictgebieden, waar soms sprake is van systematische verkrachtingen.

2.3.4 Kindhuwelijken

Nederland zet actief in op het tegengaan van kindhuwelijken.

- Nederland was één van de initiatiefnemers van een resolutie in de VN **Mensenrechtenraad** (MRR) getiteld 'Strengthening efforts to prevent and eliminate child, early and forced marriage: challenges, achievements, best practices and implementation gaps'.⁴² Deze resolutie werd in september 2013 met consensus aangenomen. De resolutie plaatst het onderwerp van kindhuwelijken op de agenda van de MRR en verzoekt de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten (OHCHR) onderzoek te doen naar 'best practices' in de bestrijding van kindhuwelijken. Zij verzoekt OHCHR tevens een paneldiscussie te organiseren tijdens de 26e sessie van de MRR (juni 2014). De resolutie is vooral belangrijk omdat het kindhuwelijken benoemt als een schending van de mensenrechten.
- In New York werd in oktober in de **Derde Commissie van de AVVN** de mede door Nederland ingediende resolutie 'Child, early and forced marriage'⁴³ aangenomen. Deze resolutie bepaalt dat in de AVVN van 2014 een paneldiscussie 'Child, early and forced marriage and the post-2015 development agenda' wordt gehouden en dat dit thema een jaar later ook weer op de agenda van de 69^e AVVN wordt gezet. Tijdens de ministeriële week van de AVVN organiseerde Nederland samen met Ghana, Canada, UNFPA en UNICEF een succesvol *side event* over kindhuwelijken.
- Nederland heeft met de ngo 'Girls not Brides' in juli 2013 een informele brainstormsessie georganiseerd met de VS, Canada, het Verenigd Koninkrijk, Zweden en ngo's uit Ethiopië en India. Het doel van deze bijeenkomst was onder andere het uitwisselen van kennis en ervaring van deskundigen mede ten behoeve van (potentiële) donoren.
- Tot slot besloot Nederland in 2013 de VN **Special Representative on Violence Against Children** in 2014-2015 te steunen met een bedrag van € 1 miljoen.

⁴² <http://bit.ly/Oq17gU>

⁴³ <http://bit.ly/i1Kf2l7>

2.3.5 Mensenhandel

Zowel in eigen land als internationaal heeft Nederland zich actief ingezet voor de preventie en bestrijding van mensenhandel en de bescherming en opvang van slachtoffers van bijvoorbeeld gedwongen prostitutie.

- De **Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen** leverde in oktober 2013 haar negende jaarrapportage op.⁴⁴ Als uitwerking van de EU-richtlijn ter preventie en bestrijding van mensenhandel (2011/36/EU) is in het Wetboek van Strafrecht het begrip mensenhandel met het oogmerk van arbeidsuitbuiting uitgebreid met gedwongen bedelarij en uitbuiting van strafbare feiten. Een voorbeeld van dit laatste is gedwongen deelname aan diefstal, zoals zakkenrollerij.
- Nederland zoekt **samenwerking met de belangrijkste herkomstlanden** van slachtoffers die in ons land terechtkomen, in het bijzonder Bulgarije en Roemenië. In deze landen zijn succesvolle projecten uitgevoerd (bewustwordingscampagnes, slachtofferopvang en training van politie en justitie). Naast traditionele methodes zijn met Bulgarije de afgelopen jaren zogeheten *Joint Investigation Teams* (JITs) opgezet om voorvallen van gedwongen prostitutie te onderzoeken. Gezien de toegenomen stroom Hongaarse slachtoffers is het afgelopen jaar gewerkt aan nauwere samenwerking met Hongarije. Met EU-subsidie is een project opgestart voor de terugkeer van Hongaarse slachtoffers uit Nederland en België, met betrokkenheid van ngo's.
- Ook met een aantal **bronlanden in Afrika (Nigeria) en Azië (Filipijnen)** werd nauw samengewerkt. Het project voor de training van het Nigeriaanse agentschap voor de bestrijding van mensenhandel werd voortgezet. Met de Filipijnen werd samengewerkt bij het onderzoek naar de uitbuiting van Filipijnse bemanningsleden in de binnenvaart en de wijze waarop zij door bemiddelingsbureaus werden gerekruteerd.
- Om de aanpak van mensenhandel met het oogmerk van **arbeidsuitbuiting** in Europa een impuls te geven heeft Nederland in de periode 2012-2013 trainingen op dit gebied gefinancierd in veertien landen in Midden- en Zuidoost-Europa. Bij de trainingen werd speciale aandacht besteed aan de rol van arbeidsinspecties.
- Met EU-subsidie is in Amsterdam op 16-18 april 2013 een grote conferentie georganiseerd om het belang van een **integrale, multidisciplinaire aanpak van mensenhandel** te belichten. Daartoe waren uit alle EU-lidstaten vertegenwoordigers uitgenodigd van zeven verschillende organisaties: politie, Openbaar Ministerie, grensbewakingsdienst, immigratiedienst, arbeidsinspectie, een gemeente en de nationale coördinerende instantie. Ook de Europese agentschappen EUROPOL, EUROJUST en FRONTEX namen deel. Van Nederlandse zijde werd het barrièremodel gepresenteerd als instrument om aan te geven welke instantie op welk moment kan ingrijpen om mensenhandel tegen te houden en slachtoffers te identificeren. De conclusies van de conferentie zijn in EU-verband verspreid.
- In december 2013 werd in **OVSE**-kader overeenstemming bereikt over een actualisering van het OVSE-actieplan ter bestrijding van mensenhandel dat tijdens het Nederlands voorzitterschap van deze organisatie in 2003 tot stand was gekomen.

2.3.6 Kindersekstoerisme

Vanuit het uitgangspunt dat alle kinderen beschermd moeten worden tegen seksueel geweld, ook als het gaat om kinderen die in het buitenland wonen, heeft Nederland de aanpak van kindersekstoerisme geïntensiveerd. In interdepartementaal verband is een **meerjarig plan van aanpak kindersekstoerisme** uitgewerkt, dat in oktober 2013 door de

⁴⁴ <http://bit.ly/1b8cSNp>

minister van Veiligheid en Justitie aan de Kamer is aangeboden.⁴⁵ Dit meerjarig plan van aanpak gaat uit van drie actielijnen: preventie, strafrechtelijke aanpak en samenwerking van politie en justitie met ngo's en andere landen. Een belangrijke bron van inspiratie voor dit plan was het rapport 'Barrières tegen kinderseksstoerisme' van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen.⁴⁶ In het plan werd ook ingegaan op de mogelijkheden van het intrekken van reisdocumenten van veroordeelde pedoseksuelen, zoals verzocht in de motie-Voordewind/Segers van 10 oktober 2013.

In de meest kwetsbare regio's van de wereld voor kinderseksstoerisme – Zuidoost-Azië en Zuid-Amerika – worden tijdelijk extra **politieliaisons** ingezet. Het betreft plaatsingen in de Filipijnen (twee jaar) en in Brazilië (een jaar). Deze tijdelijke liaisons hebben de opdracht om in samenwerking met de overige liaisons in de regio ervoor te zorgen dat de aanpak van kinderseksstoerisme over de hele linie professionaliseert. Ook wordt voor de periode van een jaar een politiefunctiearis ingezet die vanuit Nederland de samenwerkingsmogelijkheden zal verkennen en *best practices* zal uitwisselen met de politieautoriteiten van landen die evenals Nederland actief inzetten op de aanpak van kinderseksstoerisme.

2.4 Ernstigste schendingen

Nederland zet zich consequent in voor het tegengaan en veroordelen van bijzonder grove mensenrechtenschendingen (buitengerechtelijke executies, doodstraf, foltering, gedwongen verdwijningen, genocide, oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid). Ook in 2013 heeft Nederland ernstige mensenrechtenschendingen veroordeeld en acties geïnitieerd in EU- en VN-verband.

2.4.1 Doodstraf

Nederland blijft zich, al dan niet in EU-verband, uitspreken tegen het opleggen en uitvoeren van de doodstraf.

- Op 26 juni heeft de minister van Buitenlandse Zaken, in reactie op de executie van vier ter dood veroordeelden op 24 juni, de **Nigeriaanse** overheid opgeroepen het *de facto* moratorium op de doodstraf te herstellen.⁴⁷ Met de executies kwam een einde aan een zevenjarig *de facto* moratorium op de doodstraf in Nigeria. Nederland heeft aangedrongen op een gezamenlijk optreden van EU-lidstaten om deze oproep onder de aandacht te brengen van de Nigeriaanse autoriteiten.
- **HV Ashton** noemt afschaffing van de doodstraf een persoonlijke prioriteit. In 2013 heeft zij zich mede op initiatief van Nederland uitgesproken tegen executies in Iran, India, Japan, Bangladesh, China, Saudi-Arabië, Indonesië, Koeweit, Wit-Rusland, de Gazastrook, Irak en de Verenigde Staten. Tevens sprak zij zich uit tegen het beëindigen van het moratorium op de doodstraf in Papoea Nieuw Guinea. In april 2013 zijn de EU-richtsnoeren voor bestrijding van de doodstraf geactualiseerd.⁴⁸
- Tijdens de reizen van de **Mensenrechtenambassadeur** wordt consequent aandacht gevraagd voor individuele gevallen waarin de doodstraf is opgelegd. De Mensenrechtenambassadeur heeft begin juni deelgenomen aan de vijfde Wereldconferentie tegen de doodstraf, georganiseerd door de ngo *Ensemble Contre la Peine de Mort*. Ongeveer 2000 deelnemers uit meer dan honderd landen namen hieraan deel. In de slotverklaring werd opgeroepen verder te werken aan een wereld zonder de doodstraf. Een moratorium wordt gezien als een eerste stap naar *de jure* afschaffing van de doodstraf. Verder worden staten aangemoedigd informatie te publiceren over toepassing van executies. Zij worden ook gevraagd om mildere straffen toe

⁴⁵ <http://bit.ly/1FjKXo>

⁴⁶ <http://bit.ly/1ex5DiK>

⁴⁷ <http://bit.ly/QCsEXd>

⁴⁸ <http://bit.ly/1g1q9Fc>

te passen op minderjarigen en voor druggerelateerde misdrijven.

- Op 10 oktober, de **Internationale Dag tegen de Doodstraf**, deed de minister van Buitenlandse Zaken samen met 43 collega-ministers een oproep aan landen om de doodstraf af te schaffen.⁴⁹ De lidstaten van de Raad van Europa die nog niet bij Protocol 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (Protocol inzake de afschaffing van de doodstraf onder alle omstandigheden) zijn aangesloten, werden opgeroepen dit alsnog te doen. Eveneens op 10 oktober was de Nederlandse ambassade in Pakistan vertegenwoordigd bij een conferentie over de doodstraf georganiseerd door de prominente Pakistaanse ngo *Human Rights Commission of Pakistan*.
- Op 10 december organiseerde de Nederlandse ambassade in Vilnius samen met het Belarusian Human Rights House een conferentie getiteld 'The Question of the Criminal Justice System and the Death Penalty in Belarus'. In **Wit-Rusland** wordt de doodstraf nog steeds uitgevoerd en wordt de familie soms pas na weken verteld dat de executie is voltrokken. Verder krijgen families niet te horen wat er met het lichaam van de veroordeelde is gebeurd. Aan de conferentie namen onder meer vertegenwoordigers van andere ambassades, het Litouwse ministerie van Buitenlandse Zaken, de Wit-Russische universiteit in ballingschap 'European Humanities University' en mensenrechtenorganisaties deel. Zo was vanuit Wit-Rusland de leider van de campagne 'Human rights defenders against the death penalty in Belarus' te gast.

2.4.2 Responsibility to Protect

Volgens het beginsel van Responsibility to Protect (RtoP) hebben staten de verantwoordelijkheid om hun bevolking te beschermen tegen de ernstigste mensenrechtenschendingen. Als staten dat niet willen of kunnen, heeft de internationale gemeenschap een verantwoordelijkheid staten daarbij te ondersteunen of om in te grijpen.

| 33 |

- Nederland onderhoudt goede relaties met verschillende landen op het gebied van RtoP, en streeft ernaar om zoveel mogelijk **gezamenlijke initiatieven** op te zetten. Zo heeft de minister van Buitenlandse Zaken tijdens de AVVN (september 2013) een ministeriële bijeenkomst over RtoP georganiseerd. Hierbij stonden - in navolging van het jaarlijks rapport van de SGVN (getiteld 'Responsibility to Protect: State Responsibility and Prevention') - de mogelijkheden centraal voor interventie door de internationale gemeenschap om ernstige mensenrechtenschendingen te voorkomen. Nederland bereidde deze bijeenkomst samen met Nigeria en Brazilië voor. Daarnaast werkte Nederland nauw samen met Rwanda op het gebied van RtoP, als covoorzitter van de Group of Friends on Responsibility to Protect. Deze groep van circa veertig landen stimuleert de discussie over RtoP in de VN en met kritische landen.
- Nederland financierde gedeeltelijk de totstandkoming van het **rapport van de SGVN**, dat ingaat op de wijze waarop staten hun verantwoordelijkheid tot beschermen van de bevolking kunnen invullen.
- Nederland spande zich daarnaast met enkele andere EU-lidstaten en in overleg met de EDEO in om de **rol van de EU** op het gebied van preventie van massale wreedheden vorm te geven. Dit heeft geresulteerd in een expertbijeenkomst op 23 januari 2014 in aanwezigheid van de Speciale Adviseur van de SGVN voor R2P.
- Tevens is Nederland in 2013 actief geweest binnen het **RtoP focal point netwerk**. Dit netwerk bestaat uit 36 landen die zich nationaal en internationaal inzetten voor de vormgeving en implementatie van RtoP. Tijdens de jaarlijkse *focal point* bijeenkomst in Ghana in juni 2013 stond de link tussen RtoP en bevordering van mensenrechten centraal.

⁴⁹ <http://bit.ly/1ftwEIK>

Nederland zal in 2014 samen met Botswana de jaarlijkse bijeenkomst van *focal points* organiseren. Nederland bood, evenals voorgaande jaren, **financiële ondersteuning** aan het Global Center for RtoP en de International Coalition for RtoP. Beide organisaties richten zich op het creëren van draagvlak voor het RtoP-beginsel bij staten en het maatschappelijk middenveld.

2.5 Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid

Helaas neemt de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid wereldwijd nog steeds af. Waar enerzijds de diversiteit aan nieuwsbronnen en manieren om te communiceren blijven toenemen, hebben autoritaire regimes anderzijds de neiging televisie en andere massa media in toenemende mate te controleren. Dit is duidelijk zichtbaar in de grote toename van het aantal wetsvoorstellen dat werd geïntroduceerd om de vrijheid van meningsuiting te beperken; in 2013 gebeurde dit in 24 landen. Ook is in veel landen de polarisatie gegroeid. In Egypte is bijvoorbeeld de ruimte voor maatschappelijk middenveld en journalisten om een afwijkende mening te uiten verder beperkt.

2.5.1 Vrijheid van meningsuiting

- In een poging deze negatieve trend te keren nam Nederland tijdens de 68^e sessie van de **Derde Commissie van de AVVN** actief deel aan de onderhandelingen over de resolutie 'The safety of journalists and the issue of impunity'.⁵⁰ De Nederlandse inzet om een heldere lijst op te nemen met de verplichtingen van staten bij de bescherming van journalisten werd overgenomen in de resolutietekst. Daarnaast werden in de tekst alle aanvallen op journalisten en mediapersoneel veroordeeld en werd 2 november uitgeroepen tot VN-themadag voor de bescherming van journalisten. De resolutie werd eind december met consensus aangenomen door de AVVN.

| 34 |

► Minister Timmermans spreekt tijdens de Freedom Online Conferentie in Tunis.

⁵⁰ <http://bit.ly/1kTo7te>

- Ondanks de inspanningen van Nederland lukte het tijdens de **Ministeriële Raad van de OVSE** in Kiev in december 2013 helaas niet om een tekst aan te nemen over bescherming van journalisten. Dit werd mede veroorzaakt doordat dit besluit door een aantal landen onder aanvoering van Azerbeidzjan werd aangegrepen om te proberen een gedragscode voor journalisten aangenomen te krijgen.
- De **Raad van Europa** heeft vrijheid van meningsuiting, internetvrijheid en bescherming van journalisten hoog op de agenda. Een reeks van bijeenkomsten afgelopen jaar benadrukte dit. Tijdens een ministeriële bijeenkomst in Belgrado op 7 en 8 november werd met steun van Nederland een politieke verklaring aangenomen waarin de ministers het toegenomen aantal aanvallen op media veroordeelden.⁵¹ De verklaring onderstreepte het fundamentele recht van mensen om ongehinderd toegang te hebben tot het internet voor informatieverwerving en vrije meningsuiting.
- Op 3 mei 2013 riep de minister van Buitenlandse Zaken ter gelegenheid van de **Dag van de Persvrijheid** op tot de bescherming van de vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid. In een verklaring vroeg hij verder aandacht voor de situatie van journalisten, mediapersoneel en bloggers, waarvan een steeds groter aantal onder druk staat of zelfs wordt vervolgd of vermoord om wat zij zeggen of schrijven.
- In 2013 is **Radio Nederland Wereldomroep (RNW)** onder de vleugels van het ministerie van Buitenlandse Zaken begonnen met de uitvoering van zijn nieuwe missie de vrijheid van meningsuiting en vrijheid van informatie te bevorderen in landen waar deze vrijheden ernstig beperkt worden.⁵² RNW ondersteunde hiertoe lokale media in Sub-Sahara Afrika, de Arabische wereld, Latijns-Amerika en China. Samen met hen maakte RNW prikkelende en aantrekkelijke producties rondom de thema's democratie en goed bestuur, mensenrechten en seksuele rechten, en bood deze aan via de eigen platforms en die van partners. Dit wierp al zijn vruchten af toen het RNW online platform Love Matters over de lusten en lasten van liefde, seks en relaties, in augustus werd bekroond met de prestigieuze 'Award for Excellence & Innovation in Sexuality Education'. De winnende web- en mobiele sites van Love Matters bereikten in 2013 meer dan 2,14 miljoen mensen en meer dan 130.000 jongeren namen actief deel aan conversaties op de Facebookpagina's.

Nederland voor vrijheid van meningsuiting in China

RNW werkte in 2013 samen met FreeWeibo om een mobiele applicatie te ontwikkelen. Dit resulteerde in de FreeWeibo-app waarmee gebruikers toegang hadden tot berichten die gecensureerd werden op Sina Weibo, het grootste sociale netwerk van China. Helaas werd de app op verzoek van de Chinese autoriteiten na twee maanden door Apple verwijderd uit de Chinese App Store. Het succes van de app werd erkend toen deze door Index on Censorship genomineerd werd voor de Digital Activism Award 2014. Volgens Index on Censorship gaf FreeWeibo een fascinerend inzicht in het censuurbeleid van de Chinese overheid.

- Uit het **Mensenrechtenfonds** werden in 2013 organisaties ondersteund die zich wereldwijd inzetten voor de bescherming en bevordering van de vrijheid van meningsuiting en de bevordering van de mediadiversiteit en -kwaliteit. Zo werden journalisten getraind in Syrië in objectieve en kwalitatief hoogwaardige verslaggeving en werd er effectief gelobbyd in Bangladesh en Somalië tegen de introductie van wetgeving die ertoe zou hebben geleid dat media beperkt werden in het vrij publiceren van informatie. In Libanon werd via het project Media for Human Rights een gemeenschappelijke ruimte

⁵¹ <http://bit.ly/1oTl4kj>

⁵² <http://www.rnw.org/article/about-rnw>

opgericht voor nieuwsredactie, productie en training van waaruit evenementen en andere activiteiten ter ondersteuning van onafhankelijke media worden georganiseerd. Op deze manier worden vrije media in Libanon en de regio ondersteund, worden nieuwe initiatieven gestimuleerd en worden alternatieven geboden naast de traditionele media.

2.5.2 Internetvrijheid

Het internet is een belangrijk middel voor de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting. De waarde van het internet is nog groter in landen waar in de 'offline' wereld geen ruimte is voor discussie en kritiek. Diverse landen doen dan ook pogingen het gebruik van en de toegang tot internet in te perken. Nederland is internationaal een voortrekker op het gebied van internetvrijheid en probeert tegenwicht te bieden aan landen die deze vrijheid proberen te beperken.

De **Freedom Online Coalition** (FOC) werd eind 2011 in Den Haag door 15 landen opgericht om zich gezamenlijk in te zetten voor een vrij en open internet. Deze interregionale coalitie groeide in 2013 na toetreding van Letland, Georgië en Duitsland tot 21 landen. Sinds 2011 organiseert de coalitie jaarlijks een conferentie waarbij de leden van de FOC spreken over de uitdagingen op het terrein van internetvrijheid en mogelijke strategieën om deze het hoofd te bieden. De coalitie zet zich in om waar mogelijk aandacht te vragen voor bedreigingen van internetvrijheid. Zo spraken de leden van de FOC eind augustus met een verklaring hun zorgen uit over ontwerpwetgeving in Vietnam die de toegang en gebruik van het internet sterk dreigde te beperken. Ondanks de aandacht die dit genereerde trad de betreffende wet in werking op 1 september 2013. Ook binnen de OVSE bracht de FOC tijdens de Human Dimension Implementation Meeting in september een verklaring uit waarin bezorgdheid werd geuit over de beperkingen die een aantal OVSE-lidstaten opleggen aan de internetvrijheid. De verklaring riep staten op het internet vrij en open te houden en veroordeelde fysieke en digitale aanvallen op journalisten en bloggers.

Nederland als voortrekker in de Freedom Online Coalition

Van 14 tot 16 juni 2013 vond de derde Freedom Online conferentie in Tunesië plaats. De minister van Buitenlandse Zaken hield tijdens de openingsceremonie een goed ontvangen key-note speech. Hierin belichtte hij enerzijds de potentie van internet voor de bevordering van mensenrechten, en benadrukte hij anderzijds dat mensenrechtenschendingen steeds vaker een technologische component hebben. Ook onderstreepte de minister dat journalisten, bloggers en mensenrechtenverdedigers in nood op de voortdurende steun van Nederland kunnen rekenen. Tijdens deze conferentie heeft Nederland het voorzitterschap van de FOC overgedragen aan Estland dat de vierde conferentie in 2014 organiseert in Tallinn. Verder werden in Tunis binnen de FOC afspraken gemaakt over de instelling van multi-stakeholder werkgroepen om op een aantal terreinen inhoudelijk intensiever met het maatschappelijk middenveld en de private sector samen te werken. Ook werd besloten dat de coalitieleden in de toekomst ondersteund zullen worden door een 'support unit'; een organisatie die de administratie van de coalitie en de voorbereiding van grote conferenties en bijeenkomsten rondom internetvrijheid op zich zal nemen.

- Nederland was eind oktober vertegenwoordigd met een brede delegatie vanuit politiek, overheid en bedrijfsleven bij het negende **VN Internet Governance Forum** op Bali, Indonesië. Die delegatie paste goed bij de nadruk van het forum op multi-stakeholder-overleg met staten, ngo's, internationale organisaties en de private sector. De conferentie stond door de recente onthullingen vooral in het teken van de spionage door de Amerikaanse National Security Agency (NSA). Met de deelnemers van de FOC was van tevoren de inzet voor het forum bepaald. Ook werd een open forum georganiseerd door leden van de FOC om aandacht te vragen voor het werk van de coalitie en het belang van

een vrij en open internet voor mensenrechten, ontwikkeling en economie wereldwijd. Ondanks vragen over het lidmaatschap van de VS bij de FOC, waren deelnemers positief over de rol die de coalitie kan spelen bij het op de agenda houden van de mensenrechten-focus in het debat over de balans tussen vrijheid en veiligheid online. Verder werd het ministerie van Buitenlandse Zaken, tijdens een ontmoeting met 25 bloggers georganiseerd door Freedom House, door de aanwezige activisten bedankt voor de steun voor hun werk en voor de inzet van Nederlandse ambassades wereldwijd.

- De resolutie 'The right to privacy in the digital age', die tijdens de **68e sessie van de AVVN** in najaar 2013 werd geïntroduceerd door Duitsland en Brazilië, zette het debat over het vinden van de balans tussen het recht op privacy en bescherming van de nationale veiligheid op de kaart in de VN. Nederland nam actief deel aan de onderhandelingen om tot een tekst te komen met een sterke mensenrechtencomponent. Het resultaat van de onderhandelingen was een breed gedragen resolutie die oproept tot het respecteren van mensenrechten en het recht op privacy, maar erkent dat op grond van nationale veiligheid bij uitzondering inbreuk gemaakt kan worden op privacy. Daarnaast roept de resolutie staten op om schendingen van het recht op privacy te stoppen, procedures op te stellen voor gevallen waarin afluisteren wel mag en het toezicht op de hiervoor geldende procedures te versterken.
- In 2013 heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken vanuit het **Mensenrechtenfonds** journalisten en bloggers in nood ondersteund. Zo werd via het Digital Defenders Partnership een project van het Media Legal Defence Initiative (MLDI) gefinancierd (zie 1.2). Via Free Press Unlimited werd de ontwikkeling van de mobiele applicatie StoryMaker gefinancierd. StoryMaker stelt gebruikers in staat op hun mobiele telefoon een cursus in veilige digitale communicatie en een basiscursus journalistiek te volgen en zelf video, audio en foto's veilig te uploaden. Gebruikers in Tunesië, Marokko, Egypte en Irak werden getraind in het gebruik van de applicatie. Daarnaast werden uit het Mensenrechtenfonds meerdere activiteiten gefinancierd die het veilig gebruik van het internet in Iran mogelijk maken.

2.6 Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

Binnen het Nederlandse mensenrechtenbeleid was vrijheid van godsdienst en levensovertuiging ook in 2013 één van de beleidsthema's. Zoals in vorige jaren heeft Nederland zowel multilaterale als bilaterale instrumenten ingezet om de rechten van individuen op het gebied van godsdienstvrijheid en levensovertuiging te waarborgen en te bevorderen. De voortdurende problematiek op dit terrein toont het belang aan van de blijvende aandacht van Nederland voor vrijheid van godsdienst en levensovertuiging wereldwijd. Nederland staat ervoor dat elk individu de vrijheid moet hebben zijn of haar religieuze of levensbeschouwelijke identiteit vorm te geven. Daaronder valt ook het recht om theïstische, non-theïstische en atheïstische levensovertuigingen te hebben, het recht van geloof te veranderen of om zonder godsdienstige overtuiging of activiteit te leven.

- Op **multilateraal terrein** werkt Nederland actief aan de versterking van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Ook in 2013 financierde Nederland een beleidsmedewerker op het gebied van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging bij het ODIHR van de OVSE. In de VN MRR en de Derde commissie van de AVVN is nog steeds sprake van een impliciete koppeling tussen de EU-resolutie op het gebied van godsdienstvrijheid en de resolutie die jaarlijks door de OIC (Organisation of the Islamic Conference) wordt ingediend. De OIC staat een behoorlijk conservatieve resolutie voor over het 'tegengaan van religieuze intolerantie'. De 'koppeling' heeft ervoor gezorgd dat de vooruitgang op beide resoluties ook dit jaar minimaal is geweest. Nederland blijft zich, samen met gelijkgezinde VN-lidstaten (EU en niet-EU) inspannen voor een progressievere inhoud van resoluties waarin elementen voorkomen die godsdienstvrijheid ondermijnen. Dit heeft

tijdens de 68^e AVVN geresulteerd in opname van het recht om van geloof te veranderen en het recht op het niet hebben van een geloofsovertuiging in de resolutie over vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.⁵³

- De **EU-richtsnoeren voor vrijheid van godsdienst en levensovertuiging**⁵⁴ zijn in juni 2013 vastgesteld door de Raad. In het notaoverleg over de beleidsbrief 'Respect en recht voor ieder mens' zegde de minister van Buitenlandse Zaken toe een appreciatie te geven van de richtsnoeren en de implementatie door Nederland. De richtsnoeren geven de internationale mensenrechtenstandaarden aan en bieden handvatten aan EU-delegaties en ambassades van EU-lidstaten voor concrete bevordering en bescherming van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging op lokaal niveau. Nederland heeft inhoudelijk bijgedragen aan het opstellen van deze richtsnoeren. De prioriteiten van het Nederlandse beleid op het gebied van godsdienstvrijheid zijn erin opgenomen. Het gaat hier bijvoorbeeld om het recht van elk individu om de vrijheid te hebben een geloof te kiezen, geen geloof te hebben of van geloof te veranderen. Ook andere prioritaire actiegebieden die opgenomen zijn in de richtsnoeren, zoals vrijheid van meningsuiting, steun aan mensenrechtenverdedigers, en het betrekken van het maatschappelijk middenveld, maken al deel uit van het Nederlandse beleid voor godsdienstvrijheid. De EU-richtsnoeren op het gebied van godsdienstvrijheid zijn daarmee een ondersteuning van het Nederlandse beleid. Het kabinet beoordeelt ze dan ook positief. Nederland blijft zich inzetten om het gebruik van de richtsnoeren door alle EU-lidstaten te bevorderen. Het is belangrijk dat de lidstaten regelmatig *best practices gaan* uitwisselen over de uitvoering van de richtsnoeren. Over deze onderwerpen onderhoudt Nederland nauwe contacten met de EDEO.
- Nederland vraagt ook **bilateraal** aandacht voor de individuele keuzevrijheid op het gebied van godsdienst of levensovertuiging. Daarbij is de scheiding van kerk en staat voor Nederland een belangrijk uitgangspunt. Scheiding van kerk en staat en het recht van geloof te veranderen zijn door de Mensenrechtenambassadeur besproken tijdens bezoeken aan onder meer Pakistan en Saudi-Arabië. In negen landen waar de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging onder druk staat (China, Egypte, India, Kazachstan, Pakistan, Sudan, Nigeria, Armenië en Noord-Korea), probeert Nederland actief in dialoog te treden met de overheid en worden projecten ondersteund ter bescherming van godsdienstige en levensbeschouwelijke minderheden en individuen. Per land is een analyse gemaakt van de situatie. Op basis daarvan zijn projecten geselecteerd gericht op het bevorderen van godsdienstvrijheid. In Armenië is bijvoorbeeld een project uitgevoerd gericht op het bevorderen van religieuze tolerantie door het bijeenbrengen van hoge vertegenwoordigers van verschillende religies en het maatschappelijk middenveld. In Egypte zijn projecten opgezet gericht op interreligieuze dialoog, waarbij islamitische en christelijke leiders zijn samengebracht. In Nigeria is onder andere een training gegeven aan journalisten en woordvoerders van de overheid en veiligheidsdiensten over verantwoordelijke journalistiek in het kader van etnisch en religieus conflict. Daarnaast werd via het Mensenrechtenfonds een viertal activiteiten gefinancierd, bijvoorbeeld gericht op training, capaciteitsopbouw en monitoring van godsdienstvrijheid in onder andere Saudi-Arabië, Pakistan, Bangladesh, Jemen, Oezbekistan en Wit-Rusland.

⁵³ <http://bit.ly/1giB6zS>

⁵⁴ <http://bit.ly/1jfQpRg>

Nederland zet zich in voor godsdienstvrijheid in Georgië

Op www.mensenrechtenwereldwijd.nl bloggen diplomaten regelmatig over hun dagelijkse werk om mensenrechten te beschermen en bevorderen. Zo schreef ambassadeur Hans Horbach in Tbilisi in september 2013⁵⁵ over de problemen die etnisch Georgische moslims af en toe ondervinden in het belijden van hun geloof:

'Op maandag verwijderden de Georgische autoriteiten een minaret van een moskee in het kleine dorpje Chela. Volgens de overheid, omdat er fouten zijn gemaakt bij de import van de bouwmaterialen van de minaret. Volgens veel Georgische moslims, omdat de overheid zwicht voor de druk van de christelijk-orthodoxe meerderheid in Georgië. Volgens de Georgische Ombudsman was het politieoptreden tijdens de verwijdering "incorrect". 's Ochtends vroeg werd de moskee in het zeer kleine dorpje Chela hermetisch afgesloten met behulp van een helikopter en 200 zwaarbewapende agenten. Ongeveer 20 protesterende mensen werden gearresteerd en veel mensen klaagden over de zeer ruwe behandeling door de agenten.' Samen met een aantal collega's van de EU, VS en Raad van Europa kaartte de Nederlandse ambassadeur deze zaak aan bij de Georgische overheid. In november werd de minaret weer teruggeplaatst op de moskee van Chela.

2.7 Mensenrechten en ontwikkeling

De contouren van de post-2015 ontwikkelingsagenda zijn in 2013 langzamerhand zichtbaar geworden.

- De opening van de 68^e AVVN in september 2013 stond vooral in het teken van het bereiken van de **Millennium Development Goals (MDG's)** en de formulering van de nieuwe ontwikkelingsdoelstellingen. Minister-president Asjes van Curaçao sprak namens het Koninkrijk tijdens de eerste bijeenkomst van het *High Level Political Forum* ter opvolging van de Rio+20 top. In zijn toespraak benadrukte hij dat de post-2015 agenda een ambitieuze nieuwe ontwikkelingsagenda moet worden met concrete, meetbare doelen die zowel armoedebestrijding als duurzaamheid omvatten, met een juiste balans tussen de drie pijlers van duurzame ontwikkeling (sociaal, economisch en milieu) en met aandacht voor veiligheid. Bij het 'Special Event on MDGs' op 25 september ging de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking in op het belang van een inclusief proces met deelname van alle stakeholders. In het slotdocument van de bijeenkomst is het belang van meer inzet op de MDG's benadrukt en een routekaart geschetst richting de *High Level Meeting* in september 2015 die de nieuwe ontwikkelingsdoelen voor post-2015 moet aannemen.
- Op 18 februari 2013 nodigde het ministerie van Buitenlandse Zaken maatschappelijke organisaties werkzaam in het veld van SRGR, gendergelijkheid, mensenrechten en duurzame ontwikkeling uit voor gesprekken over de rol van Nederland in het post-2015 raamwerk. De rondetafelbijeenkomst diende als informeel platform om tot aanbevelingen te komen voor de Nederlandse inzet op deze thema's in het post-2015 proces. Voor het realiseren van de post-2015 agenda is **versterking van de positie en de rol van vrouwen** van cruciaal belang. Daarom pleit Nederland voor een apart doel voor gendergelijkheid en empowerment van vrouwen en meisjes, met duidelijke streefcijfers voor het voorkomen en bestrijden van alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes, beëindiging van kindhuwelijken, bevordering van economische en politieke participatie. Daarnaast vindt Nederland het belangrijk dat gender goed wordt geïntegreerd in andere

⁵⁵ Zie de volledige blog op <http://bit.ly/1ctwGct>

doelen en de post-2015 agenda universele seksuele en reproductieve gezondheid en rechten bevordert.

- Nederland werkt samen met het Verenigd Koninkrijk en Australië binnen de *Open Working Group* voor de **Sustainable Development Goals** (SDG's), die onderdeel moeten worden van de post-2015 agenda. Ook binnen de EU werd gesproken over de gemeenschappelijke inzet voor post-2015 ontwikkelingsfinanciering en post-2015 doelen en subdoelen. Binnen de EU werd bovendien in 2013 gewerkt aan een *toolbox* om te komen tot een op rechten gebaseerde benadering binnen de ontwikkelingssamenwerking. Door het betrekken van beschikbare mensenrechteninformatie en -mechanismen (onder andere de UPR) kan het Europese ontwikkelingsbeleid worden versterkt. In juni woonde Nederland een seminar bij over de prioriteiten voor deze nieuwe benadering. Naar verwachting komt de *toolbox* in 2014 beschikbaar.

2.8 Mensenrechten en bedrijfsleven

Nederland bevordert de eerbiediging van mensenrechten door het bedrijfsleven. Doel is mensenrechtenschendingen door bedrijven, rechtstreeks of in productieketens, te voorkomen. De operationalisering van de 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights' is voor Nederland een belangrijke prioriteit.

- Eind 2013 boden de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de minister van Economische Zaken, het **Nationaal actieplan bedrijfsleven en mensenrechten**⁵⁶ aan de Tweede Kamer aan. Om tot dit plan te komen is het huidige beleid vergeleken met de UN Guiding Principles. Daarnaast zijn er interviews en consultatiebijeenkomsten gehouden met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, uitvoeringsorganisaties en andere experts om de belangrijkste standpunten en ideeën voor dit actieplan te inventariseren. In al deze bijeenkomsten bleek grote betrokkenheid met en interesse voor het onderwerp en brede consensus over het belang en de inhoud van de UN Guiding Principles. In het actieplan zijn de vijf hoofdpunten uit de consultaties (actieve rol overheid, beleidscoherentie, vertaalslag *due diligence*, transparantie en rapportage en remediemogelijkheden) uitgewerkt in concrete actiepunten en is aangegeven welke stappen het kabinet neemt als uitkomst van de consultaties. Zo is

► Training van SOMO in Kenia in het kader van een project dat Nederland ondersteunt. Het project is gericht op versterking van klachtenmechanismen voor mensenrechtenschendingen in productieketens van bedrijven. (Copyright Desiree Koppes)

⁵⁶ <http://bit.ly/1exT5pN>

vastgelegd dat het kabinet de Sociaaleconomische Raad (SER) ondersteunt door middel van een subsidie voor workshops voor bedrijven om ze te helpen hun MVO-beleid op het terrein van mensenrechten beter vorm te geven en ze te begeleiden bij het inventariseren en prioriteren van de risico's. Een ander actiepuntenpunt is dat Nederland in 2014 samen met ACCESS Facility een conferentie zal organiseren over juridische en niet-juridische klachtenmechanismen. Verder zal het kabinet op basis van de uitkomsten van de Sector Risico Analyse, waarmee duidelijk wordt welke sectoren het grootste risico kennen op negatieve maatschappelijke effecten, met de sectoren in gesprek gaan om te bezien hoe de situatie verbeterd kan worden en of gekomen kan worden tot 'MVO-convenanten'.

- Op 13 en 14 maart 2013 vond onder Nederlands voorzitterschap in Den Haag de jaarvergadering van het multi-stakeholder '**Initiative on the Voluntary Principles on Security and Human Rights**' (VP's) plaats. De bijeenkomst werd geopend door de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en professor John Ruggie, voormalig VN *Speciaal Vertegenwoordiger Bedrijfsleven en Mensenrechten* en Dr. Jungk van de VN *Working Group on Business and Human Rights*. Tijdens de jaarvergadering werden zes nieuwe leden verwelkomd, waaronder Australië. De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking riep in haar toespraak grondstofrijke landen op lid te worden van de VP's. In deze landen doen de problemen met het delven van grondstoffen zich het vaakst voor. De jaarvergadering werd gekenmerkt door veel presentaties op het gebied van *outreach* en *implementatie van de VP's*; beide punten zijn Nederlandse prioriteiten.
- De **ambassades** hebben een duidelijke rol in het helpen van bedrijven om in hun ondernemingen rekening te houden met mensenrechten. Zij informeren bijvoorbeeld ondernemers over lokale MVO-risico's, organiseren bijeenkomsten, en gaan in gesprek met lokale overheden. Intensivering van het beleid ter bevordering van mensenrechten in het kader van ondernemen is eind 2009 ingezet door de posten in de Verenigde Arabische Emiraten, Turkije, Colombia, Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika, en medio 2012 uitgebreid naar Bangladesh, Thailand (voor Birma), Jordanië, Kazachstan, Nigeria, Panama en Tunesië. Zo organiseerde het Consulaat-Generaal in Istanbul een training waaraan ruim 20 bedrijven deelnamen met als doel de kennis en bewustwording van bedrijven op het gebied van mensenrechten te vergroten en toepassing van de VN *Guiding Principles* op de werkvloer te bevorderen. De bedrijven werden begeleid via monitoringsessies en *webinars*. De ambassade in Jordanië financierde een project gericht op arbeidsmigranten en mensenhandel waarbij via workshops buitenlandse werknemers op de hoogte werden gesteld van hun rechten en plichten. Net als vorig jaar⁵⁷ zal de Kamer dit voorjaar in meer detail worden geïnformeerd over wat de ambassades in 2013 gedaan hebben aan MVO-beleid.
- Mensenrechten zijn als thema integraal onderdeel van de **reisagenda van het Kabinet**. De invulling hiervan verschilt per bezoek en land. Zo was een belangrijk agendapunt bij het bezoek van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking aan Uganda op 26 en 27 mei het 'Child Labour Free Zone' project in Entebbe. Dit project van de Campagne Stop Kinderarbeid wordt gefinancierd uit het Mensenrechtenfonds. De minister sprak met voormalige kinderarbeiders, jongerenactivisten, de lokale Savings & Loans Association Group en leraren van de lokale basisschool waar de kinderen nu naar school gaan. De minister van Buitenlandse Zaken vergezelde Koning Willem-Alexander en Koningin Maxima in november 2013 naar Colombia. Tijdens dit bezoek werd het Holland House geopend, een instantie die Nederlandse bedrijven helpt initiatieven te ontplooiën in Colombia. Het Holland House wijst bedrijven nadrukkelijk op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid bij ondernemingen in Colombia, onder meer op het gebied van mensenrechten.
- Tijdens zijn bezoek aan **Colombia** in juni 2013 uitte de Mensenrechtenambassadeur zijn

⁵⁷ <http://bit.ly/1dz4w06>

zorgen over de moeilijke situatie waarin vakbondsleiders zich in Colombia bevinden. Het is belangrijk dat ook zij toegang hebben tot beschermende maatregelen en dat er sprake is van een goede sociale dialoog tussen overheid, werknemers en vakbonden. Ook vroeg hij aandacht voor de bedreigingen van mensenrechtenverdedigers, gemeenschapsleiders en journalisten die zich bezighouden met landteruggave, vooral in rurale regio's.

- De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking sprak tijdens de economische missie aan **Panama** op 24 juni met de Panamese werkgeversorganisatie CoNEP over het ontwikkelen van bedrijfsstrategieën voor uitbanning van kinderarbeid. Tijdens de presentatie van het project tegen kinderarbeid werd een duidelijk beeld geschetst van de problematiek van de ruim 50.000 kinderarbeiders in Panama en de ervaringen van ondernemers om kinderarbeid uit te bannen in hun bedrijfsketen.
- Tijdens haar bezoek aan **India** in september 2013 vroeg de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bij politici en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties aandacht voor het gezamenlijk aanpakken van kwesties gerelateerd aan maatschappelijk verantwoord ondernemen, zoals kinderarbeid.
- In september 2013 bezocht de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking tevens **Bangladesh** met een duurzame handelsmissie. Tijdens de missie werd aandacht besteed aan arbeidsomstandigheden in de textielsector (zie verder onder 1.3 voor de Nederlandse inzet op dit gebied).
- Minister-president Rutte bracht in november een officieel bezoek aan **Indonesië**, vergezeld door de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, de staatssecretaris van Economische Zaken en een grote handelsdelegatie. Premier Rutte opende een forum over duurzame productie en handel, georganiseerd samen met het Initiatief Duurzame Handel (IDH). De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking nam deel aan dit forum en sprak met vertegenwoordigers van de Indonesische overheid, maatschappelijke organisaties en de private sector over het belang van duurzame handel en duurzame productie van palmolie en papierpulp.

2.8.1 Kinderarbeid

Tijdens de economische missie naar Brazilië, van 6-10 oktober 2013, heeft de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking deelgenomen aan de derde wereldwijde Kinderarbeidconferentie in Brasilia. De conferentie heeft een nieuwe impuls gegeven aan de strijd tegen kinderarbeid. Van alle uitgenodigde VN-lidstaten waren 153 landen vertegenwoordigd met een delegatie van overheid, werkgevers, werknemers en maatschappelijke organisaties. Nederland speelde een actieve rol in de voorbereidingen van de conferentie. De minister sprak de conferentie toe en droeg daarmee het voorzitterschap, dat Nederland bekleedde sinds de conferentie in Den Haag in 2010, over aan Brazilië. De minister riep overheden en sociale partners op om de in 2010 in Nederland tot stand gekomen 'Roadmap', gericht op het nemen van onmiddellijke en doeltreffende maatregelen om de ergste vormen van kinderarbeid uit te bannen, uit te voeren. De slotverklaring van de conferentie, de 'Brasilia Declaration on Child Labour', roept op om bij de aanpak van kinderarbeid meer rekening te houden met verschillen tussen leeftijdscategorieën en geslachten en gaat in op de formalisering van de informele economie, vooral in sectoren fabricage en dienstverlening, om kinderarbeid terug te dringen.

Nederland strijdt tegen kinderarbeid

Nederland leverde in 2013 een financiële bijdrage aan het in 2010 opgerichte internationale bedrijfennetwerk tegen kinderarbeid, het Child Labour Platform (CLP). Via het CLP vindt uitwisseling plaats van ervaringen tussen bedrijven uit verschillende sectoren en regio's in het uitbannen van kinderarbeid binnen het bedrijf en de keten. Het International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC, onderdeel van de ILO) verstrekt advies en technische ondersteuning aan dit platform. De Nederlandse bijdrage maakt het mogelijk meer niet-Westerse bedrijven bij het platform te betrekken.

3

Fora en instrumenten

3.1 Europese Unie

3.1.1 Extern EU-mensenrechtenbeleid

Nederland heeft zich in 2013 opnieuw ingezet voor nauwe samenwerking in de EU op het gebied van mensenrechten. Mensenrechten en democratie vormen de **'zilveren draad' van het externe beleid van de Unie**. Nederland heeft er belang bij dat het buitenlandse mensenrechtenbeleid van de EU succesvol is. Door haar gewicht in de mondiale verhoudingen kan de EU vaak effectiever zijn dan Nederland alleen.

► De EU-Birma Taskforce in november 2013, met in het midden v.l.n.r. HV Catherine Ashton, de Birmese oppositieleider Aung San Suu Kyi, en Stavros Lambrinidis, de Europese Speciaal Vertegenwoordiger voor de Mensenrechten.

- De **EU Hoge Vertegenwoordiger (HV)** Catherine Ashton blijft het gezicht van het EU-mensenrechtenbeleid. De Europese Dienst voor Extern Optreden (EDEO) ondersteunt de HV bij de uitwerking en uitvoering van dit beleid. De HV en de EDEO opereren binnen de kaders die de lidstaten stellen in de Raad en in de Europese Raad. Nederland is positief over het extern EU-mensenrechtenbeleid en blijft zich actief inzetten om mensenrechten te vervlechten in het externe optreden van de EU. Dit blijkt onder meer uit de nauwe samenwerking met de EDEO (onder meer door verscheidene detacheringen, ook in het EDEO mensenrechtenteam) en de verklaringen die op voorstel van Nederland door de Hoge Vertegenwoordiger zijn uitgesproken.
- De EU manifesteert zich extern als een verdediger van mensenrechten. Dit vereist natuurlijk wel dat de **EU met één stem spreekt**. De Raadswerkgroep die zich bezighoudt met mensenrechten (COHOM) komt sinds 2013 vaker bijeen om ervoor te zorgen dat de EU en de lidstaten hun mensenrechtenbeleid inderdaad op elkaar afstemmen. Nederland heeft hiervoor extra menskracht beschikbaar gemaakt op de Permanente Vertegenwoordiging bij de EU. Ook spraken EDEO, de Europese Commissie en het Europees Parlement door het jaar heen met elkaar om in de gaten te houden dat het EU mensenrechtenbeleid coherent wordt uitgevoerd. Nederland heeft zich sterk gemaakt voor een taakverdeling in Brussel. Dit voorkomt dubbel werk en creëert mogelijkheden voor landen en EU-instellingen om zich meer te kunnen specialiseren. Nederland richt zich bijvoorbeeld op EU-initiatieven om de politieke participatie van vrouwen in landen buiten de EU te versterken. Andere landen houden zich op hun beurt meer bezig met andere onderwerpen, zoals Denemarken met marteling.

Nederland steunt de EU Speciale Vertegenwoordiger voor de Mensenrechten

2013 was het eerste volledige kalenderjaar waarin de EU Speciale Vertegenwoordiger (EUSV) voor de Mensenrechten, Stavros Lambrinidis, actief was. Lambrinidis heeft een sterke impuls aan het Europese mensenrechtenbeleid gegeven. De EUSV zet in op de universaliteit van mensenrechten en kiest voor een combinatie van stille en publieke diplomatie. Geïnspireerd door de trilaterale aanpak van Nederland, concentreert de EUSV zich op strategische partners, zoals Zuid-Afrika, Brazilië, China, Rusland en Egypte, om zodoende wijdere regionale impact te realiseren. De EUSV heeft voorts veel contact met ngo's en stelt de krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld wereldwijd aan de orde. In augustus 2013 bezocht Lambrinidis Nederland, en besprak hij het EU-mensenrechtenbeleid met de minister van Buitenlandse Zaken en de Nederlandse Mensenrechtenambassadeur.

3.1.2 Financiële instrumenten van het EU mensenrechtenbeleid

Ook bij de financiering van het externe beleid van de EU spelen mensenrechten en democratisering een cruciale rol. Nederland blijft binnen de EU het belang van **conditionaliteit** benadrukken. Het extern optreden van de Unie kan aan effectiviteit winnen wanneer de EU de voorwaarden die aan steun zijn verbonden eenduidig formuleert en inzet. In de instrumenten van het extern beleid is steeds meer ruimte voor een *incentive based* benadering: ook respect voor mensenrechten, democratie en rechtsstaat is hierbij een belangrijke toets. Hoe beter een land kan aantonen te werken aan de verbetering van mensenrechten en de bredere hervormingsagenda ter hand neemt, hoe meer steun het van de EU kan krijgen. Dit principe komt het scherpst tot uiting in het nabuurschapsbeleid van de EU. In 2013 werden zodoende geen fondsen aan Egypte en Oekraïne uitgekeerd vanuit de betreffende transitiefondsen, maar werden bijvoorbeeld wel extra middelen ter beschikking gesteld aan Tunesië, Jordanië, Marokko, Moldavië en Georgië.

Met het **Europees instrument voor democratie en mensenrechten** (EIDHR) bevordert de EU wereldwijd de ontwikkeling en consolidering van democratie en rechtsstaat en de eerbiediging van mensenrechten en fundamentele vrijheden. In 2013 had de EU voor dit doel € 128 miljoen beschikbaar, waarvan het belangrijkste deel ging naar de ondersteuning van *civil society* en mensenrechtenverdedigers in landen buiten de EU. In 2013 is onderhandeld over het EIDHR-budget voor de komende zes jaar (2014-2020). Dat is uiteindelijk vastgesteld op € 1,2 miljard, hetzelfde bedrag als in de periode daarvoor (2007-2013). Bij de onderhandelingen over het EIDHR is op Nederlandse aandringen bereikt dat de ondersteuning van mensenrechtenverdedigers één van de vijf expliciete doelstellingen van het EIDHR is, en dat het instrument ingezet kan worden wanneer mensenrechtenverdedigers dringende behoefte hebben aan bescherming. Mede op Nederlands initiatief is het mogelijk geworden om het bevorderen van de rechten voor LHBT vanuit het EIDHR te financieren. Tot slot is aan de EIDHR-verordening mede op verzoek van Nederland een nieuw artikel toegevoegd waarin de EU en de lidstaten afspreken om de coördinatie, samenhang en complementariteit van de steun van de Europese Unie te vergroten.

In 2013 ging het **Europees Fonds voor Democratie** van start. Dit fonds is in het leven geroepen om democratische ontwikkeling in de zuidelijke en oostelijke buurlanden van de EU te ondersteunen. Het fonds ondersteunt prodemocratische maatschappelijke organisaties, onafhankelijke media en journalisten, ngo's, vakbonden en andere sociale partners om zo het democratische proces duurzaam te bevorderen.

3.1.3 EU-mensenrechtenraamwerk en -actieplan

In 2013 werd voortgang geboekt in de **implementatie van het EU-mensenrechtenraamwerk en –actieplan**. De Nederlandse prioriteiten komen in deze stukken goed naar voren. De documenten gaan uitgebreid in op het tegengaan van discriminatie, steun aan mensenrechtenverdedigers, en het bevorderen van gelijke rechten voor vrouwen en lesbiennes, homo's, biseksuelen, transgenders en interseks (LHBTI) personen. Ook de vrijheid van meningsuiting inclusief internetvrijheid, godsdienstvrijheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen komen aan bod. Het actieplan besteedt aandacht aan nauwere samenwerking met andere Raadswerkgroepen en EU-instellingen zodat *mainstreaming* van mensenrechten wordt bevorderd. Bovendien heeft Nederland zich in verschillende EU-fora uitgesproken voor meer systematische mainstreaming door mensenrechten ook in sectorale dialogen met derde landen aan de orde te stellen. Het maatschappelijk middenveld wordt betrokken bij dit debat.

In 2013 werd het belang van een mensenrechtenbenadering ook vastgelegd in de '**Agenda for Change**' voor EU ontwikkelings samenwerking en de post-2015 prioriteiten van de EU, onder andere door de opname van SRGR in de begeleidende Raadsconclusies.

3.1.4 EU-richtsnoeren

In 2013 werden de EU-richtsnoeren voor LHBTI en vrijheid van religie of levensovertuiging (zie 2.2 resp. 2.6), waaraan Nederland een bijdrage leverde, vastgesteld. Nederland droeg ook inhoudelijk bij aan het opstellen van de EU-richtsnoeren ten behoeve van de vrijheid van meningsuiting (online en offline). Deze zullen naar verwachting in het voorjaar van 2014 aangenomen worden. Verder zette Nederland zich in voor een consequente implementatie van alle mensenrechtenrichtsnoeren van de EU. Hoewel hierop nog veel winst te behalen valt, blijken de richtsnoeren al wel een goed middel om EU-delegaties en ambassades van EU-lidstaten aan te spreken op deze afspraken.

| 47 |

3.1.5 EU-mensenrechtenstrategieën en -dialogen

De **EU-landenstrategieën** zijn bedoeld om het mensenrechtenbeleid te versterken door alle politieke, economische en andere instrumenten van de EU-delegaties en die van ambassades van de lidstaten op elkaar af te stemmen. In de strategieën worden per land doelen en prioriteiten vastgesteld. In 2013 werden 123 landenstrategieën goedgekeurd door het Politiek- en Veiligheidscomité van de Raad van de Europese Unie. De strategieën zullen een grote bijdrage leveren aan de effectiviteit van het EU-mensenrechtenbeleid en aan een betere werkverdeling tussen lidstaten. In het voorjaar van 2014 zal de implementatie van alle strategieën geëvalueerd worden. De EU-mensenrechtenstrategieën zijn vertrouwelijk. Nederland heeft zich met enkele andere lidstaten ingespannen voor de publicatie van samenvattingen. Meer dan alleen een vorm van publieke diplomatie, is publicatie een manier om de samenwerking met het maatschappelijk middenveld te bestendigen en meer inzicht te geven hoe de EU ngo's en mensenrechtenverdedigers kan bijstaan.

De EU onderhoudt **mensenrechtendialogen** met meer dan dertig niet-EU landen. Ook in 2013 hield de EU dialogen met onder meer China, Rusland, Kazachstan, India, Indonesië en de Afrikaanse Unie. Nederland maakt zich sterk voor een duidelijker stem van het maatschappelijk middenveld in deze dialogen. Ngo's worden lokaal en in Brussel in grote mate betrokken bij het vormgeven van de agenda en zij krijgen achteraf een terugkoppeling van de EDEO. Ook spreken delegatieleiders met het maatschappelijk middenveld. Verder heeft Nederland in 2013 een aantal voorstellen gedaan om de dialogen effectiever te maken, bijvoorbeeld door aan te dringen op een open houding van de EU-vertegenwoordiging. Een dialoog is pas effectief als er voldoende ruimte is voor tweerichtingsverkeer.

3.1.6 Toetreding van de EU tot het EVRM

In de onderhandelingen tussen de EU en de Raad van Europa over toetreding van de EU tot het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is in april 2013 een doorbraak bereikt. Op expertniveau is overeenstemming bereikt over de tekst van het toetredingsakkoord. De Europese Commissie heeft het Europese Hof van Justitie begin augustus 2013 gevraagd advies uit te brengen over de verenigbaarheid van het concept-toetredingsakkoord met de EU-Verdragen, conform de procedure van art. 218 (11) van het Verdrag betreffende de Werking van de EU. Met de behandeling van het adviesverzoek zullen naar verwachting 9 à 12 maanden gemoeid zijn.

Om het toetredingsakkoord operationeel te maken zijn interne toepassingsregels nodig. Deze regels zullen onder andere een procedure bevatten voor de voordracht van de EU-rechter die zitting zal nemen in het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en voor de wijze van vertegenwoordiging van de EU in EHRM-procedures. Het toetredingsakkoord en de interne regels voor de EU zijn nauw aan elkaar verbonden en vormen een totaalpakket. Pas als er overeenstemming bestaat over zowel het ontwerp-toetredingsakkoord als over de interne EU-regels, zal Nederland aan dit totaalpakket zijn goedkeuring kunnen verlenen. De verwachting is dat de Commissie een voorstel voor de interne regels zal presenteren zodra het EU Hof van Justitie advies heeft gegeven over de verenigbaarheid van het ontwerp-toetredingsakkoord met de Verdragen, mits dit advies positief is.

Het uiteindelijke toetredingsakkoord moet worden goedgekeurd door alle 47 staten die partij zijn bij het EVRM en door de EU. Binnen het EU-kader moet het besluit tot sluiting van het toetredingsakkoord, waarin ook de EU-interne toepassingsregels worden vastgelegd, door het Europees Parlement en door de Raad worden goedgekeurd. Tot slot moeten de EU-lidstaten het besluit tot sluiting in overeenstemming met hun grondwettelijke bepalingen hebben goedgekeurd voordat het in werking kan treden. Dat betekent dat zowel het toetredingsverdrag als het EU-goedkeuringsbesluit ter goedkeuring zal worden voorgelegd aan het parlement.

3.2 Verenigde Naties

Het bevorderen en beschermen van mensenrechten speelt een belangrijke rol in het dagelijks werk van de VN, zowel van het secretariaat als van de missies en de agentschappen. In december 2013 heeft de SGVN het **'Rights up Front'** initiatief gelanceerd. Rights up Front is een reactie op de kritiek op het optreden van de VN in de laatste fase van de burgeroorlog in Sri Lanka. Het initiatief moet leiden tot het voorkomen van massale wreedheden en ervoor zorgen dat bevordering en bescherming van mensenrechten centraal staan in werk van de VN. Hierover zei de SGVN: "The UN needs to strengthen the culture of respect for human rights at all levels of the UN system. UN must learn to recognize human rights violations as important warnings of conflict, and create an early warning system of human rights, fact finding and preventive deployment." Als onderdeel van het initiatief worden bijvoorbeeld alle stafleden van de VN opnieuw getraind en gaan inspanningen voor de fundamentele mensenrechten onderdeel uitmaken van relevante functies en beoordelingen. De recente lancering van het initiatief maakt het niet mogelijk nu al te oordelen over praktische effecten. Nederland zal dit echter nauwlettend volgen.

Nederland besteedde in VN-kader conform de beleidsbrief 'Respect en recht voor ieder mens' bijzondere aandacht aan de thema's **mensenrechtenverdedigers en gelijke rechten voor LHBT en vrouwen**. Nederland organiseerde samen met onder andere Argentinië en Brazilië de eerste ministeriële bijeenkomst in New York over gelijke rechten voor LHBT. Daarnaast heeft Nederland met verschillende *side events*, maar ook in resoluties aandacht gevraagd voor de rol van vrouwen in (post-conflict) Syrië. Zowel in de MRR als in de AVVN heeft Nederland een resolutie ingediend over het tegengaan van kindhuwelijken, in beide

gevallen met consensus aangenomen en met meer dan honderd co-sponsors. Mede dankzij Nederlandse inspanningen zijn twee resoluties over mensenrechtenverdedigers aangenomen; een resolutie over de ruimte voor ngo's en een resolutie die onder andere vastlegt dat mensenrechtenverdedigers zonder discriminatie fondsen mogen ontvangen, ook uit het buitenland. In de MRR trad Nederland tevens namens de EU op als onderhandelaar voor de resolutie over geweld tegen vrouwen. Ook heeft Nederland zich ingezet om blokvorming binnen de VN te doorbreken door coalities aan te gaan met landen waarmee traditioneel minder wordt samengewerkt op mensenrechtendossiers, maar die op specifieke thema's wel gelijkgestemd zijn (zie ook onder 1.1).

► Minister Timmermans als voorzitter van de door Nederland georganiseerde ministeriële bijeenkomst over gelijke rechten voor LHBT, in de marges van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Naast hem zitten v.l.n.r. de Franse onderminister van Buitenlandse Zaken Pascal Canfin, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken John Kerry, en de VN Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens, Navi Pillay.

De EU heeft een succesvolle lobby gevoerd voor verschillende **landenresoluties**. Nederland heeft actief bijgedragen aan de lobby en onderhandelingen over de resoluties. In de 3^e Commissie werden resoluties over Birma en Noord-Korea opnieuw zonder stemming aanvaard. Zowel de MRR als de 3^e Commissie heeft resoluties over Syrië aangenomen, waarin aandacht was voor het belang van verantwoording voor de gruwelijkheden, toegang voor de Commission of Inquiry en de noodzaak vrouwen te betrekken bij het vredesproces. Daarnaast heeft Nederland, met Jemen zelf, de Palestijnse Autoriteit en de VS, opnieuw een voortrekkersrol gespeeld bij de totstandkoming van een resolutie over Jemen in de MRR. De resolutie gaat in op de samenwerking tussen Jemen en de OHCHR om de mensenrechtensituatie in het land te verbeteren.

Nederland diende in 2013 in Koninkrijksverband de vierde **rapportage** in voor het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in.⁵⁸ Daarnaast werd de eerste en enige rapportage ingediend onder het Internationaal Verdrag voor de Bescherming van Alle Personen tegen Gedwongen Verdwijning.⁵⁹ In mei vond voorts de mondelinge behandeling plaats van de Koninkrijksrapportage onder het Verdrag tegen Foltering tijdens de vijftigste bijeenkomst van het Comité tegen Foltering.⁶⁰

Nederland steunt het mensenrechtenwerk van de Verenigde Naties, ook financieel

Nederland was ook in 2013 één van de grootste donoren van het kantoor van de Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens (OHCHR) met een bijdrage van € 8 miljoen, waarvan bijna € 3 miljoen voor de ondersteuning van VN-verdragscomités en de speciale procedures van de MRR. Daarnaast heeft Nederland bijgedragen aan het UN Trust Fund for Least Developed States and Small Island Developing States, waarmee arme VN-lidstaten worden bijgestaan bij participatie in VN-mensenrechtenfora.

⁵⁸ <http://bit.ly/1fkiW1W>

⁵⁹ <http://bit.ly/1fX3Xm>

⁶⁰ Stukken die betrekking hebben op deze bijeenkomst zijn te vinden op: <http://bit.ly/1jDaa1s>.

3.3 Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa

Voor Nederland heeft de '**menselijke dimensie**' van de OVSE prioriteit. Nederland dringt daarom voortdurend aan op een betere naleving van toezeggingen op het gebied van democratie, mensenrechten en vrijheid van meningsuiting.

- Nederland heeft dit tijdens de **ministeriële Raad** in Kiev in december 2013 opnieuw gedaan en daarbij bijzondere aandacht gevraagd voor internetvrijheid. Daarnaast kwam tijdens deze bijeenkomst de situatie in Oekraïne uitvoerig aan de orde. De minister van Buitenlandse Zaken drong aan op bescherming en veiligheid van journalisten in Oekraïne en in de bredere OVSE-regio.
- Tijdens een rondetafelgesprek dat de minister voerde met de **OVSE-Vertegenwoordiger voor de Mediavrijheid**, journalisten en bloggers uit de OVSE-regio werden voorbeelden uit de praktijk besproken en werd helaas wederom duidelijk dat de mediavrijheid in een groot aantal OVSE-landen onder druk staat. Ondanks grote inspanningen van Nederland en de EU is het echter ook dit jaar niet gelukt om een besluit over bescherming van journalisten aangenomen te krijgen in de OVSE door een principiële verschil van inzicht over onder andere de definitie van journalisten en de mate van bescherming die zij zouden moeten genieten.
- De voorgaande twee jaren bleek het onmogelijk besluiten overeen te komen over mensenrechten in de OVSE. Gelukkig kon in Kiev in 2013 wel overeenstemming worden bereikt over twee besluiten in de zogenaamde '**menselijke dimensie**'. Zo is er een besluit aangenomen over de **vrijheid van levensovertuiging**, dat tot doel heeft om tolerantie en respect tussen gelovigen onderling en met niet-gelovigen te bevorderen. Het verband met andere fundamentele vrijheden wordt in het besluit benadrukt. Verder is er een besluit aangenomen om de **situatie van Roma en Sinti** in de OVSE-regio te verbeteren, met speciale aandacht voor vrouwen en kinderen. In het besluit wordt de nadruk gelegd op uitvoering van het OVSE-actieplan voor Roma en Sinti. Nederland heeft zich ook in 2013 actief ingezet voor de rechten van LHBT-personen in de OVSE-regio (zie onder 2.2.2).
- Ook dit jaar heeft Nederland **toegang van ngo's en mensenrechtenactivisten** tot OVSE-bijeenkomsten actief gestimuleerd via een bijdrage uit het Mensenrechtenfonds voor het Nederlands Helsinki Comité. De aanbevelingen die zijn voortgekomen uit deze ngo-bijeenkomsten zijn aangeboden aan het Oekraïense (uitgaande) voorzitterschap en het nieuwe Zwitserse voorzitterschap.
- Tot slot heeft Nederland in 2013 met middelen uit het **Mensenrechtenfonds** een aantal projecten ter verbetering van de mensenrechtensituatie in de OVSE-regio gesteund. Dit betrof onder andere een conferentie over mediavrijheid, een project voor betere bescherming van mensenrechtenverdedigers en een project ter bevordering van de participatie van burgers in het democratisch proces in Georgië.

3.4 Raad van Europa en Europees Hof voor de Rechten van de Mens

De bewaking van de Europese normen op het gebied van mensenrechten, democratie en rechtsstaat blijft voor Nederland de unieke toegevoegde waarde van de Raad van Europa (RvE). Dit komt vooral tot uiting in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en de handhaving daarvan door het Hof in Straatsburg. Nederland blijft zich actief inzetten voor het doeltreffend functioneren van het mensenrechtensysteem van de Raad van Europa in het algemeen en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in het bijzonder.

- Het Koninkrijk heeft de beide **nieuwe protocollen** 15⁶¹ en 16⁶² bij het EVRM in 2013 ondertekend en bereidt de parlementaire goedkeuring voor. Ook bij de overige actiepunten uit de ‘verklaring van Brighton’⁶³ blijft Nederland nauw betrokken. Zoals ieder jaar ontvangen de beide Kamers apart een rapportage over Nederlandse zaken voor het Hof, met daarin opgenomen cijfermateriaal en samenvattingen van relevante uitspraken en beslissingen van het Hof uit het jaar 2013.
- Nederland heeft er ook in 2013 op toegezien dat aandacht voor thema’s als **gelijke rechten voor LHBT** vanuit de RvE gehandhaafd blijft, en waar nodig geïntensiveerd. Nederland heeft zich ingezet voor het structureel inbedden van LHBT-expertise in de RvE, ondersteund door menskracht en middelen uit het Mensenrechtenfonds. Ook **internetvrijheid en vrijheid van meningsuiting** behoorden tot de belangrijkste aandachtspunten van de RvE (zie 2.5.1). Nederland vroeg daarnaast aandacht voor **mensenrechtenverdedigers**. Dit onderwerp is op Nederlands verzoek opgenomen in het samenwerkingsprogramma tussen de EU en de RvE. In mei 2013 organiseerde de Mensenrechten-commissaris van de RvE, Niels Muznieks, een rondetafel met mensenrechtenverdedigers uit Armenië, Azerbeidzjan, Wit-Rusland, Georgië, Moldavië, Rusland en Oekraïne. De bijeenkomst was erop gericht te identificeren hoe de RvE mensenrechtenverdedigers het beste zou kunnen steunen, bijvoorbeeld met gerichte acties richting lidstaten op het gebied van implementatie van het EVRM.
- Ook **gelijke rechten voor vrouwen** staan hoog op de RvE-agenda. Er bestaat een hoge mate van overeenstemming op dit thema. In samenwerking met Nederland werd in juli 2013 in Amsterdam een RvE-conferentie georganiseerd over ‘Media and the Image of Women’. Deze conferentie resulteerde in een aanbeveling van het RvE Comité van Ministers (CM) over gendergelijkheid in de media.⁶⁴ In november 2013 nam het CM een veelomvattende Gender Equality Strategy⁶⁵ aan met als speerpunten: bestrijden van gender stereotypen en seksisme; voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen; gelijke toegang van mannen en vrouwen tot de rechter; evenwichtige deelname van mannen en vrouwen in politieke en openbare besluitvorming en *mainstreaming* van gender in beleid. De Parlementaire Assemblée nam een drietal resoluties aan: resolutie 1963 (2013) ‘Violence against women in Europe’;⁶⁶ resolutie 1939 (2013) ‘Parental leave as a way to foster gender equality’⁶⁷ en resolutie 1921 (2013): ‘Gender equality, reconciliation of private and working life and co-responsibility’.⁶⁸
- De minister van Buitenlandse Zaken heeft in mei 2013 het Comité van Ministers bezocht. Nederland gaf hiermee politieke steun aan de inzet van de Secretaris-Generaal (SG) van de Raad van Europa, Thorbjørn Jagland, om de **monitoringsinstrumenten** van de Raad van Europa effectiever te maken. Dit wil hij bereiken door de resultaten te bundelen in een jaarlijks rapport, dat in het Comité van Ministers wordt besproken. De lidstaten krijgen daarmee een beter beeld van de tekortkomingen in het implementeren van hun verdragsverplichtingen. De SG wil vervolgens de lidstaten op hun verzoek ondersteunen bij verbetering van de implementatie.
- Het ministerie van Buitenlandse Zaken organiseerde op 7 oktober 2013 een seminar over het werk van de **Venetië Commissie** van de RvE. Dit is het expertcomité op het gebied van constitutionele aangelegenheden dat lidstaten op verzoek helpt met vraagstukken bij het in overeenstemming brengen van de Grondwet met het EVRM. Het seminar hielp om in Nederland meer bekendheid te geven aan het werk van de Commissie.

⁶¹ <http://bit.ly/1FDPf0>

⁶² <http://bit.ly/1c9SG8A>

⁶³ <http://bit.ly/1bvLldZ>

⁶⁴ <http://bit.ly/1IFECNN>

⁶⁵ <http://bit.ly/1NdBR7x>

⁶⁶ <http://bit.ly/1bBL1TE>

⁶⁷ <http://bit.ly/1bvN07q>

⁶⁸ <http://bit.ly/1eEiRZe>

3.5 Internationale hoven en tribunalen

Het tegengaan van straffeloosheid en ontwikkeling van de internationale rechtsorde blijven belangrijke onderdelen van het Nederlands buitenlands beleid, die hun oorsprong vinden in de Grondwet. De opsporing en vervolging van verdachten van internationale misdrijven is in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van staten op nationaal niveau. Nederland heeft zich in 2013 ingespannen om landen instrumenten in handen te geven om op nationaal niveau genocide, oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid te onderzoeken en te vervolgen. Deze ernstige misdrijven mogen niet ongestraft blijven. Wanneer een land zelf echter niet in staat of bereid is om tot nationale vervolging over te gaan, moet er een effectief internationaal systeem zijn voor de vervolging en berechting van verdachten. Een belangrijk onderdeel van dit systeem vormen de internationale hoven en tribunalen, waaronder het Internationaal Strafhof (International Criminal Court, ICC). Nederland blijft daarnaast ernstige mensenrechtenschendingen publiekelijk veroordelen en initieert acties in EU- en VN-verband.

Nederland bevordert de ontwikkeling van de internationale rechtsorde

Nederland steunt naast het werk van de hoven en tribunalen ook interstatelijke initiatieven die de internationale rechtsorde helpen bevorderen. Nederland maakte zich samen met Argentinië, België en Slovenië ook in 2013 sterk voor een Multilateraal Verdrag betreffende Rechtshulp en Uitlevering bij Internationale Misdaden (MVRUIM). Tijdens verschillende side events, onder andere in Wenen gedurende de zitting van de VN Commission on Crime Prevention and Criminal Justice (CCPCJ) en tijdens de Vergadering van Statenpartijen van het Strafhof, heeft Nederland het belang van het verdrag onderstreept. Het aantal landen dat het initiatief steunt neemt toe.

Daarnaast is Nederland lid van de Executive Board van Justice Rapid Response. Dit is een interstatelijk orgaan dat op korte termijn diverse experts uit de hele keten van het internationaal strafrecht beschikbaar kan stellen aan overheden en nationale en internationale hoven en tribunalen, om te assisteren bij de opsporing en vervolging van internationale misdrijven. Nederland draagt ook financieel bij en stelt experts beschikbaar.

3.5.1 Internationaal Strafhof

Het Strafhof fungeert als sluitsteen van de (inter)nationale praktijk van strafvervolging. Het ICC is echter sterk afhankelijk van de ondersteuning van en goede samenwerking met staten, in het bijzonder ten aanzien van aanhoudingsbevelen. Op nationaal niveau spant Nederland zich in voor het opsporen en vervolgen van verdachten van internationale misdrijven. Dit is overeenkomstig het zogenaamde complementariteitsbeginsel onder het Statuut van Rome. Het Strafhof komt in actie als landen niet bereid of in staat zijn om vervolging van de meest ernstige misdrijven zelf ter hand te nemen. Op deze manier fungeert het Strafhof als katalysator voor versterking van de nationale rechtsorde en opbouw van justitiële capaciteit in de staten die zijn aangesloten. Het Strafhof heeft daarmee ook een preventieve werking. Voor de legitimiteit en effectiviteit van het Internationaal Strafhof is universele ratificatie van het statuut van Rome van groot belang. In 2013 ratificeerde Ivoorkust het Statuut van Rome. Daarmee telt het ICC op dit moment 122 statenpartijen.

- Het ICC doet momenteel formeel onderzoek naar **acht situaties**: Uganda (sinds 2004), Democratische Republiek Congo (sinds 2004), Centraal-Afrikaanse Republiek (sinds 2007), Sudan (Darfur, sinds 2005), Kenia (sinds 2010), Ivoorkust (sinds 2011), Libië (sinds

2011) en Mali (sinds 2012). In januari 2013 maakte de aanklager van het ICC bekend het voorlopig onderzoek naar Mali te hebben afgerond en een formeel onderzoek in te stellen. In maart 2013 gaf Bosco Ntaganda zich, bijna zes jaar na uitvaardiging van een arrestatiebevel, vrijwillig over om te worden uitgeleverd aan het ICC. Zijn zaak gaat in 2014 van start. Ntaganda wordt verdacht van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid in de Democratische Republiek Congo in 2002 en 2003.

- In september ging de zaak tegen onder meer de **Keniaanse** vice-president Ruto van start. De aanklacht betreft verantwoordelijkheid voor misdaden tegen de menselijkheid gedurende het verkiezingsgeweld dat uitbrak na de Keniaanse presidentsverkiezingen van 2007. In december verzocht de Aanklager om uitstel in de vergelijkbare zaak tegen de Keniaanse president Kenyatta. De reden van het verzoek om uitstel was terugtrekking van getuigen of wijziging van hun verklaring, waardoor volgens de Aanklager het bewijsmateriaal onder druk was komen te staan.
- Gedurende 2013 nam de **kritiek vanuit verschillende Afrikaanse landen** op het ICC toe. Deze kritiek betrof onder meer dat het ICC zich eenzijdig richt op Afrika en dat de vervolging van staatshoofden (die onder het Statuut van Rome niet zijn uitgezonderd van strafvervolging) niet gepast zou zijn. Deze kritiek stond centraal tijdens de jaarlijkse Statenvergadering die van 20 tot en met 28 november 2013 plaatsvond in Den Haag.⁶⁹ Uiteindelijk vond een constructieve dialoog plaats tussen de statenpartijen. De Statenvergadering kon naar tevredenheid worden afgerond na aanname van enkele wijzigingen in de procedureregels die de werking van het Statuut van Rome verbeteren.

3.5.2 Overige Internationale Hoven en Tribunalen

Als gastland en door actieve politieke en financiële steun te bieden heeft Nederland zich in 2013 sterk gemaakt voor goed functionerende instellingen.

- De Nederlandse steun aan de berechting van oud-dictator **Hissène Habré** van Tsjad door de Chambres Africaines Extraordinaires, een speciale hybride Strafkamer met Senegalese en internationale rechters, werd voortgezet. Dit is de eerste keer dat een Afrikaanse dictator in Afrika wordt berecht. Nederland zit in het comité dat toezicht houdt op een transparante berechting.
- Het **Speciaal Tribunaal voor Libanon (STL)** had een bewogen jaar. De situatie in Libanon was instabiel. Er vonden verschillende bomaanslagen plaats, afwisselend gericht op sjiitische en soenitische doelen. Door het STL werd in 2013 een vijfde verdachte in de Hariri-zaak aangebracht. Alle verdachten zijn aan Hezbollah gelieerde Libanezen die ervan worden verdacht opdracht te hebben gegeven voor de moord op de voormalige premier van Libanon, Hariri. In 2013 heeft het STL verder toegewerkt naar de aanvang van het proces. De eerste zaak ging op 16 januari 2014, vier jaar na de inauguratie van het STL in 2009, van start. Eerder is overeengekomen dat de berechting in afwezigheid van de verdachten (in absentia) kan plaatsvinden.
- In september 2013 deed het **Speciale Hof voor Sierra Leone** (Special Court for Sierra Leone, SCSL) uitspraak in hoger beroep in de laatste – in Nederland gevoerde – zaak, tegen voormalig Liberiaans President Charles Taylor. Hij werd, net als in eerste aanleg, veroordeeld tot vijftig jaar gevangenisstraf voor oorlogsmisdaden en misdrijven tegen de menselijkheid in buurland Sierra Leone. De tenuitvoerlegging van de straf vindt in het Verenigd Koninkrijk plaats. Na de afronding van deze zaak sloot het SCSL haar deuren.
- De Beroepskamer van het **Joegoslavië-tribunaal (ICTY)** sprak in twee zaken hooggeplaatste officieren vrij nadat zij door de Strafkamer waren veroordeeld. In een derde zaak sprak de Strafkamer het hoofd van de Servische geheime dienst en zijn ondergeschikte vrij.

⁶⁹ Zie de Kamerbrief met het verslag van de Statenvergadering: <http://bit.ly/1ncCUEj> en de Kamerbrief voor het Schriftelijk Overleg hierover: <http://bit.ly/1hISphU>

- Het afgelopen jaar heeft Nederland in samenwerking met de VN, het SCSL, het ICTY en het Rwandatribunaal (International Criminal Tribunal for Rwanda, ICTR) de transitie van de tribunalen naar de zogeheten **restmechanismen** voortgezet. Deze gaan de verantwoordelijkheid dragen voor de getuigenbescherming, eventuele herzieningsprocedures en het beheer van de archieven. ICTY en ICTR gaan samen over in het Mechanism for International Criminal Tribunals MICT. Het ICTR zal naar verwachting haar werkzaamheden in 2014 afronden en het ICTY in 2016. Het SCSL is in 2013 overgegaan in het restmechanisme R-SCSL (Residual Special Court for Sierra Leone).

3.6 Bilaterale inzet

Naast de verschillende multilaterale wegen die Nederland bewandelt om de mensenrechten wereldwijd te bevorderen, zijn ook bilaterale instrumenten voorhanden. Het mensenrechtenbeleid wordt door het **gehele kabinet** gedragen. Om die reden worden de mensenrechten waar nodig door alle ministers aan de orde gesteld in hun contacten met andere landen. Zo nam de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in oktober 2013 het initiatief tot een verklaring tegen discriminatie en voor vrijheid van personen om voor hun opvattingen en seksuele geaardheid uit te komen. De aanleiding voor de verklaring was de anti-homopropagandawet die kort daarvoor in Rusland werd aangenomen, en zorgen over de effecten hiervan op de Olympische Spelen in Sotsji. Achttien EU-collega's verantwoordelijk voor sport steunden het Nederlandse initiatief.⁷⁰ Ook tijdens handelsmissies worden mensenrechtenkwesties systematisch aangekaart (zie 1.3).

3.6.1 Mensenrechtenfonds en andere financiële instrumenten

Het budget dat begin 2013 aan het **Mensenrechtenfonds** (MRF) werd toegekend, bedroeg € 33,8 miljoen. Dit bedrag bestaat uit Official Development Assistance- (ODA) en non-ODA middelen (75% respectievelijk 25%). Twee derde van het fonds werd gedelegeerd naar ambassades in de landen die op de MRF landenlijst voorkomen. Het overige deel werd centraal besteed door het ministerie. Uitgangspunt bij de besteding van de middelen uit het MRF in 2013 vormden uiteraard de prioriteiten uit de mensenrechtenbrief 'Respect en recht voor ieder mens'. Binnen deze beleidsprioriteiten beslisten ambassades zelf over de besteding van het aan hen gedelegeerde budget. Zij beslisten ook zelf of ze daarbij bepaalde drempels hanteren.⁷¹ Een overzicht van de bestedingen uit het MRF is te vinden in bijlagen 1 en 2.

Vanuit het centrale deel van het MRF werd in 2013 voor '**kleine activiteiten**' (tot € 500.000) een subsidieplafond van € 1,2 miljoen gepubliceerd. Hierdoor konden projecten op het gebied van onder andere LHBT en mensenrechtenverdedigers (bijv. Shelter City) worden gefinancierd. Daarnaast werd een tender uitgeschreven voor de periode van 2014-2017 voor een totaalbedrag van €16 miljoen, bedoeld voor grotere (€ 500.000 - € 2 miljoen) en meerjarige projecten. Van de 121 tijdig ontvangen aanvragen, konden er acht worden gehonoreerd: twee gericht op LHBT, twee op vrouwenrechten, twee op mensenrechtenverdedigers en twee op de overige aandachtspunten uit de mensenrechtenbrief (vrijheid van godsdienst en levensovertuiging en mensenrechten en ontwikkeling).

Gegeven de beschikbare middelen wordt het MRF met het oog op de effectiviteit selectief ingezet. In 2013 is het aantal landen van de **landenlijst** daarom teruggebracht van 57 tot 48. Daarbij is vooral gekeken in welke landen projecten gefinancierd uit het MRF de meeste meerwaarde en impact hebben. Besloten is om het MRF niet meer in te zetten in de meeste OS-partnerlanden, omdat voor deze landen al veel andere middelen beschikbaar zijn. Om die reden zijn de volgende landen van de landenlijst gehaald: Afghanistan, Burundi, Benin,

⁷⁰ <http://bit.ly/100U6e1>

⁷¹ Deze informatie werd toegezegd door de minister van Buitenlandse Zaken tijdens het notaoverleg over de beleidsbrief 'Respect en recht voor ieder mens' op 30 september 2013.

Ethiopië, Ghana, Mali, Mozambique, Uganda, Rwanda en Eritrea. In 2011 en 2012 werd door deze landen géén beroep op het MRF gedaan maar werden wel door Nederland gefinancierde mensenrechtenactiviteiten ontplooid. Anderzijds werd in 2013 Senegal toegevoegd aan de landenlijst in verband met de politieke ontwikkelingen in de regio en de gevolgen daarvan voor de mensenrechtensituatie. In de Kamerbrief van 30 augustus 2013⁷² is aangegeven dat het kabinet ook zou ingaan op de resultaten die met projecten uit het Mensenrechtenfonds behaald zijn. In met name de hoofdstukken 2 en 4 van deze rapportage wordt deze toezegging opgevolgd.

Nast het Mensenrechtenfonds beschikt het ministerie van Buitenlandse Zaken over verscheidene andere financiële instrumenten waarmee mensenrechten worden bevorderd.

- Zo is een substantieel deel van de middelen voor **Ontwikkelingssamenwerking (OS)** – € 400 miljoen per jaar – gericht op bescherming en versterking van SRGR (zie 2.3.3). Ook met de bestrijding van kinderarbeid en de versterking van arbeidsrechten zijn substantiële bedragen uit de OS-middelen gemoeid.
- Het **FLOW-fonds** (Funding Leadership and Opportunities for Women) is met € 85,5 miljoen voor de periode 2012-2015 het grootste vrouwenfonds ter wereld. De middelen uit dit fonds komen ten goede aan preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen, en aan de versterking van de politieke en economische positie van vrouwen.
- Verder ontvangt **Radio Nederland Wereldomroep** een jaarlijkse subsidie van € 14 miljoen, die vooral bedoeld is voor de bevordering van mediavrijheid in landen waar die onder druk staat.
- Via het **Medefinancieringsstelsel II** wordt het Press Freedom 2.0 programma gesteund met ruim € 19 miljoen gedurende 2011-2015.
- Het **Matra**-programma is gericht op versterking van democratie en rechtsstaat in (potentiële) kandidaat-lidstaten in Zuidoost-Europa (Albanië, Bosnië-Herzegovina, Kosovo, Macedonië, Montenegro, Servië en Turkije), inclusief op mensenrechtenreïnis. Zo werd uit het Matra-programma bijgedragen aan de oprichting van een LHBT-centrum in Macedonië en aan de bevordering van rechten van minderheden in Kosovo.
- Het programma **Matra-zuid** (in 2013 € 10 miljoen beschikbaar) is bedoeld om de democratische transitie in de Arabische regio bij te staan. Ook mensenrechtenprojecten kunnen uit dit fonds worden gesteund. Zo werd in 2013 een project gefinancierd voor bevordering van mensenrechten in het gevangeniswezen in Marokko.
- Het **Midden-Amerikaprogramma** is een Nederlands regionaal ontwikkelingsprogramma dat zich richt op versterking van veiligheid, rechtsorde en mensenrechten in Midden-Amerika. Voor dit programma is in de jaren 2012-2015 € 44 miljoen beschikbaar. Zo wordt vanuit deze middelen een project van ICCO gefinancierd om mensenrechtenverdedigers, persvrijheid, MVO en kwetsbare groepen te ondersteunen.
- Tot slot was Nederland ook in 2013 met € 8 miljoen weer één van de grootste donoren aan het kantoor van de **Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens (OHCHR)**.

3.6.2 Mensenrechtenambassadeur

De Nederlandse Mensenrechtenambassadeur geeft mede vorm aan het mensenrechtenbeleid, zowel in Nederland als in het buitenland. Hij onderhoudt contacten met het maatschappelijk middenveld en draagt het Nederlandse mensenrechtenbeleid uit tijdens zijn vele gesprekken

⁷² <http://bit.ly/OhzxMu>

en bezoeken. Hij treedt ook op als gesprekspartner in het buitenland, waar hij invulling geeft aan de **mensenrechtendialoog** die met de autoriteiten worden gevoerd. Hij stelt daarbij algemene en individuele mensenrechtenschendingen aan de orde. Zo heeft hij in 2013 bezoeken gebracht aan Pakistan (4 -7 maart) en Saudi-Arabië (12 -14 november), waarover de Kamer is geïnformeerd bij brieven van respectievelijk 13 mei 2013⁷³ en 15 januari 2014.⁷⁴ In juni 2013 heeft de Mensenrechtenambassadeur een bezoek afgelegd aan Colombia. Een kort verslag hiervan is opgenomen in de passage over Colombia in 4.4. In december 2013 heeft hij China bezocht, waarvan de Kamer een verslag is toegegaan bij brief van 20 februari 2014.⁷⁵ Zoals toegezegd aan de Kamer tijdens het notaoverleg op 30 september 2013, worden verslagen ook gedeeld met gesprekspartners in de bezochte landen.

De Mensenrechtenambassadeur nam deel aan diverse **conferenties** in het buitenland. Zo nam hij in mei 2013 in Jeruzalem deel aan het Global Forum against Antisemitism en voerde en marge van deze conferentie gesprekken met de Israëlische autoriteiten en mensenrechtenorganisaties. Ook bezocht hij Ramallah, waar hij eveneens sprak met de autoriteiten en ngo's. In juni 2013 leidde hij tijdens de bijeenkomst van Freedom Online Coalition een panel over "Prism" in Tunis. Hij nam voorts deel aan het vijfde World Congress against Death Penalty te Madrid, de "Human Dimension" bijeenkomst van de OVSE in Warschau, de jaarlijkse bijeenkomst van de International Holocaust Remembrance Alliance in Toronto en aan een bijeenkomst van de Raad van Europa in Belgrado onder de naam 'Freedom of Expression and Democracy in the Digital Age'. Tevens nam de Mensenrechtenambassadeur deel aan een rondetafelgesprek met de Vaste Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken op 21 november 2013, over godsdienstvrijheid in het buitenlands beleid.

| 56 |

3.6.3 Ambassades

De Nederlandse ambassades vormen een buitengewoon waardevol instrument in het mensenrechtenbeleid. De ambassades zijn goed geplaatst om informatie te verzamelen over de mensenrechtensituatie in de landen in kwestie. Ook kunnen zij gericht projecten ondersteunen om de mensenrechten te bevorderen. Vaak zijn dit kleine initiatieven, die niet vanuit Den Haag gefinancierd en begeleid zouden kunnen worden. Een overzicht van deze bestedingen is te vinden in bijlage 1.

De ambassades kunnen hun informatiepositie op het gebied van mensenrechten op verschillende niveaus gebruiken om schendingen aan de kaak te stellen. Zij kunnen, al dan niet met ambassades van gelijkgestemde landen, **demarches** uitvoeren bij de plaatselijke autoriteiten. Dit gebeurde bijvoorbeeld in 2013 meerdere malen in Indonesië en andere landen, naar aanleiding van tenuitvoerleggingen van de doodstraf. Ambassades kunnen ook adviseren om een **reactie op EU-niveau** op touw te zetten. Zo wist Nederland, op instigatie van de ambassade in Dakar, samen met een aantal andere EU-lidstaten besluitvorming over een nieuw EU-ontwikkelingsproject voor Gambia aan te houden vanwege de verslechterende mensenrechtensituatie in dat land.

Ambassades kunnen ook **publieksdiplomatie** aanwenden om mensenrechtenkwesties in hun land aan te kaarten. Goede voorbeelden hiervan zijn de vele activiteiten die door de posten werden ondernomen op zowel de Internationale Dag tegen Homofobie (IDAHO, 17 mei 2013) als Internationale Mensenrechtendag (10 december 2013). Een overzicht van deze activiteiten is opgenomen in bijlage 2.

⁷³ <http://bit.ly/10oUpp6>

⁷⁴ <http://bit.ly/1bwqBZ7>

⁷⁵ <http://bit.ly/1hckqwo>

4

Mensenrechtenontwikkelingen en -inzet per regio

4.1 Noord-Afrika en Midden-Oosten

De ontwikkelingen in de Arabische regio werden het afgelopen jaar getekend door de destabiliserende effecten van de oorlog in Syrië en de verslechterende veiligheidssituatie in een aantal landen enerzijds, anderzijds door het voortgaande transitieproces. In landen als Syrië en Libië ging het geweld gepaard met een terugval op het gebied van mensenrechten. In Egypte leidde de val van president Morsi tot een verslechtering van de mensenrechtensituatie. In Jemen en in Tunesië zijn juist concrete stappen gezet ter bevordering van de mensenrechten. De Nederlandse inzet in de regio was, mede via het nabuurschapsbeleid van de Europese Unie, gericht op het ondersteunen van de democratiseringsprocessen en respect voor de mensenrechten. Daarbij ging de aandacht vooral uit naar de vrijheid van meningsuiting, de bescherming van mensenrechtenverdedigers, arbeidsrecht en gelijke rechten voor vrouwen. De positie van vrouwen en LHBT blijft een punt van zorg in de gehele regio.

► *Tunesische politieagenten tijdens een door Nederland ondersteunde training over journalistiek in relatie tot de veiligheidsdiensten.*

- **Algerije:** de afschaffing van de noodtoestand en de politieke hervormingen van 2011 en 2012 hebben niet de gehoopte verbetering gebracht op het terrein van de mensenrechten in Algerije. Hoewel de vrijheid van meningsuiting in de grondwet wordt gewaarborgd, hebben overige wetsbepalingen in de praktijk een beperkende werking die leidt tot (zelf) censuur. Ook het recht op vergadering en vereniging is nog onvoldoende verankerd. Geweld tegen vrouwen blijft een punt van zorg. Vrouwen zijn wel steeds succesvoller in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Wat betreft politieke participatie van vrouwen in het parlement loopt Algerije met 33% voorop in de Arabische wereld. Openlijk homoseksueel gedrag is nog steeds strafbaar en zelfs in Algerijnse mensenrechtenkringen zijn LHBT-kwesties nauwelijks bespreekbaar. Volgens sommige mensenrechtenorganisaties komt marteling voor, maar onafhankelijke waarneming ontbreekt doordat internationale mensenrechtenorganisaties en de VN Speciale Rapporteur voor Marteling geen toegang tot het land krijgen. Nederland heeft in 2013 projecten ondersteund op het gebied van LHBT en gelijke rechten voor vrouwen. Ook is de mensenrechtenproblematiek vast onderdeel van het gestructureerd bilateraal EU-Algerije overleg.
- **Egypte:** nadat de mensenrechtensituatie in Egypte onder de regering van president Morsi al was achteruitgegaan, is deze in het afgelopen jaar verder verslechterd. Het aantal terreuraanslagen, waarvan de meeste gericht zijn tegen de autoriteiten, is fors gestegen. In de periode na de val van president Morsi gold gedurende drie maanden de noodtoestand. Er was sprake van excessief en dodelijk geweld (door zowel veiligheidstroepen als pro-Morsi demonstranten), geweld tegen minderheden, seksueel geweld tegen vrouwen, inperking van de vrijheid van meningsuiting, mediavrijheid, en vrijheid van vereniging en vergadering. De ruimte voor ngo's is verder beperkt en meldingen van marteling door de veiligheidssector namen toe.

Tijdens de regelmatige bezoeken aan Egypte van HV Ashton en EUSV Lambrinidis in 2013 stond de sterk verslechterde mensenrechtensituatie op de agenda. Ook reageerde HV Ashton vrijwel maandelijks met publieke verklaringen op (negatieve) ontwikkelingen. Aan Egypte zijn in 2013 geen extra EU-middelen toegekend uit het transitiefonds SPRING omdat niet werd voldaan aan de daarvoor geldende criteria, onder meer op het gebied van mensenrechten (geen *more for more*). De minister van Buitenlandse Zaken bezocht Egypte op 7 augustus en riep in gesprek met alle sleutelspelers op tot een vreedzaam, inclusief politiek proces. Nederland is actief in de ondersteuning van mensenrechtenverdedigers en steunt uit het Mensenrechtenfonds programma's tegen marteling, ter verbetering van de vrijheid van meningsuiting en voor gelijke rechten van vrouwen. In het kader van godsdienstvrijheid bevordert de ambassade de dialoog tussen christelijke en islamitische religieuze leiders en de interculturele dialoog over burgerschap en tolerantie.

- **Golfstaten:** de mensenrechtensituatie in de Golfstaten is het afgelopen jaar niet substantieel gewijzigd. In het algemeen bleef de situatie zorgelijk, onder meer vanwege het toepassen van de doodstraf, de repressie van minderheden, beperkte vrijheid van godsdienst en een sterke inperking van het recht van vereniging en vergadering. Vrijheid van meningsuiting en de positie van mensenrechtenverdedigers zijn verder onder druk komen te staan. De positie van vrouwen blijft kwetsbaar, maar is wel verbeterd op specifieke terreinen. Mede dankzij aanzienlijke-media aandacht lagen de arbeidsomstandigheden in de regio onder het vergrootglas. Er was met name veel kritiek op de penibele situatie voor arbeidsmigranten werkzaam in de bouwindustrie in **Qatar**. Nederland speelt een actieve rol om de arbeidsproblematiek in de Golfstaten te verbeteren. Deze problematiek wordt door Nederlandse bewindslieden aangekaart in hun bilaterale contacten, meest recentelijk door de minister van Buitenlandse Zaken in gesprek met zijn Qatarese evenknie in maart 2014. Ook de Nederlandse ambassades onderhouden contacten met overheden, zendstaten van arbeidsmigranten en het (Nederlandse) bedrijfsleven. Nederland ondersteunt en werkt bovendien op dit gebied nauw samen met de ILO, die internationaal een leidende rol speelt op het gebied van arbeidsrechten. Met Qatar voert de ILO inmiddels intensief overleg over de problematiek van arbeidsomstandigheden. Het kabinet zal samen met internationale partners blijven optrekken om deze situatie in de regio te helpen verbeteren.⁷⁶

| 59 |

Nederland streeft ernaar in de Golfregio positieve ontwikkelingen op het gebied van mensenrechten te faciliteren. Zowel bilateraal als in EU-verband wordt hiervoor een actieve dialoog gevoerd met nationale overheden, het maatschappelijk middenveld en mensenrechtenverdedigers. In 2013 hebben diverse bezoekende Nederlandse bewindslieden en hoog-ambtelijke delegaties mensenrechten aangekaart, niet alleen op het gebied van arbeidsomstandigheden. Activiteiten in de Golfstaten waren vooral gericht op gelijke rechten voor vrouwen, goed bestuur en arbeidsrechten (inclusief de positie van migranten). Zo heeft de Nederlandse ambassade in de **Vereenigde Arabische Emiraten (VAE)** in 2013 onder meer het initiatief genomen tot een MVO-seminar waar Emirati- en Benelux-bedrijven hun *best practices* bespraken. Ook is de regering van de VAE met de EU overeengekomen een mensenrechtendialoog aan te gaan die in november voor het eerst heeft plaatsgevonden.

De Nederlandse ambassade in **Koeweit** heeft in 2013 onder andere een conferentie georganiseerd over 'empowerment of women'. Tevens heeft Nederland een werkbezoek voor de Kuwait Transparency Society georganiseerd, om kennis over te dragen over Nederlandse methoden en regelingen op het gebied van corruptiebestrijding en naleving van mensenrechten.

⁷⁶ Deze informatie werd aan de Tweede Kamer toegezegd tijdens het Algemeen Overleg met de minister van Buitenlandse Zaken op 8 april 2014.

In **Saudi-Arabië**, waar sinds 2013 20% van de Nationale Adviesraad uit vrouwen bestaat, is toegang van vrouwen tot onderwijs en de arbeidsmarkt vergroot en was er aandacht voor huishoudelijk geweld in het publieke debat. Desondanks blijft de positie van vrouwen in het land bijzonder zorgelijk. In november 2013 bezocht de Mensenrechtenambassadeur voor de derde keer in vier jaar Saudi-Arabië.⁷⁷ Hij sprak met vertegenwoordigers van de overheid, en daarnaast met het maatschappelijk middenveld, het bedrijfsleven, religieuze minderheidsgroeperingen, activisten, journalisten en opiniemakers. Mede op Nederlands aandringen is het gelukt om toestemming te krijgen voor het bijwonen van Saudische rechtszaken door diplomaten – bijvoorbeeld zaken tegen mensenrechtenverdedigers. Nederland had deze kwestie al in oktober aangekaart in de UPR. In samenwerking met het Nederlands bedrijfsleven ondersteunt de ambassade de Saudische organisatie GloWork gericht op verbetering van de positie voor vrouwen op de arbeidsmarkt. Over dit onderwerp organiseerde de ambassade in oktober 2013 een seminar. De ambassade kreeg positieve feedback van de aanwezige Nederlandse bedrijven, die concrete handreikingen ontvingen over de werving van vrouwen. Verder hielp Nederland een delegatie mensenrechtenverdedigers af te reizen naar Genève, zodat deze actief betrokken kon worden bij de UPR van Saudi-Arabië.

- **Irak:** hoewel er in Irak sprake was van een actievere rol van overheidsinstellingen in de bescherming van mensenrechten blijft de situatie kwetsbaar. Het recht op leven werd bedreigd door een toename van het aantal doden door politiek geweld (ruim 8000 in 2013) en door het alarmerende aantal uitgevoerde doodstraffen. Ook ging de rechtsstaat verder achteruit, vooral door zaken die verband hielden met terrorismebestrijding. De vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, rechten van minderheden en vrijheid van meningsuiting stonden in deze samenleving met scherpe sektarische en gepolitiseerde tegenstellingen al onder druk. In 2013 was er sprake van toenemend sektarisme en verdere verslechtering van de positie van (religieuze) minderheden. De rechtsongelijkheid voor vrouwen en de LHBT-gemeenschap duurde voort.

De EU-Delegatie is zeer actief en speelt een leidende rol in het agenderen van mensenrechtenkwesties. Ook speelt de Delegatie een voortrekkersrol bij het uitbrengen van publieke verklaringen. Tijdens bezoeken van Nederlandse bewindslieden is aandacht besteed aan de mensenrechtensituatie in Irak. De minister van Buitenlandse Zaken heeft tevens toegezegd zich verder in te zullen spannen voor een versterking van de rechtsstaat en de positie van vrouwen, LHBT en (religieuze) minderheden. Op de laatste twee thema's financierde de ambassade projecten uit het Mensenrechtenfonds. Het bezoek dat de mensenrechtencommissie van het Iraakse parlement in 2013 aan Nederland bracht illustreerde hoe de situatie in Nederland als voorbeeld kan dienen voor andere landen.

- **Iran:** ondanks de meer diplomatieke koers van de nieuwe president Rohani is de mensenrechtensituatie in Iran niet substantieel gewijzigd. Er was sprake van zowel positieve ontwikkelingen – de introductie van een nieuw en iets 'milder' wetboek van strafrecht – als negatieve ontwikkelingen, zoals een recordaantal executies. Over het geheel genomen bleef de mensenrechtensituatie zeer zorgelijk met een hoog aantal executies, veel gevallen van marteling, stelselmatige repressie van minderheden en een zeer sterke beperking van persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting.

Door middel van demarches en verklaringen van HV Ashton heeft de EU meermaals haar zorgen geuit en protest aangetekend over de mensenrechtensituatie in Iran. Nederland heeft hierbij een actieve rol gespeeld. In september 2013 werd Iraanse advocate en mensenrechtenverdediger Nasrin Sotoudeh door de Iraanse autoriteiten vrijgelaten, onder meer dankzij continue aandacht van internationale gemeenschap en mensenrechtenorganisaties voor haar situatie. Mede op instigatie van Nederland heeft de EU

⁷⁷ Zie voor het volledige verslag <http://bit.ly/1bwqBZ7>.

herhaaldelijk bij de autoriteiten aangedrongen op vrijlating. Daarnaast heeft Nederland in VN-verband aandacht voor haar situatie gevraagd.

De Nederlandse ambassade in Iran stelt verder een wekelijks mensenrechtenoverzicht op dat met partners wordt gedeeld. Uit het Mensenrechtenfonds worden, binnen de beperkte mogelijkheden, verschillende projecten gefinancierd. De veranderende politieke omgeving biedt op termijn wellicht ruimte voor gecoördineerde initiatieven met andere EU-lidstaten, zoals een betekenisvolle mensenrechtendialoog met de autoriteiten. De minister van Buitenlandse Zaken besprak in december 2013 in Den Haag de mensenrechtensituatie met onderminister Aragchi. In december 2013 besteedde een delegatie van het Europees Parlement ruime aandacht aan de mensenrechtensituatie.

- **Israël en de Palestijnse Gebieden:** het Palestijns-Israëliësch conflict bleef bepalend voor de mensenrechtensituatie in Israël en de Palestijnse Gebieden. Nederland maakt zich zorgen over de mensenrechtenschendingen die intrinsiek verbonden zijn aan dit conflict. Daarbij valt, onder andere, te denken aan sloop van Palestijnse woningen in Oost-Jeruzalem en de Westelijke Jordaanoever, de behandeling van Palestijnse minderjarigen in Israëlische detentie, het geweld van kolonisten tegen Palestijnen en de raketaanvallen op Israël.

Een positieve ontwikkeling is dat **Israël** in 2013 de samenwerking met OHCHR heeft hervat en heeft deelgenomen aan de UPR. Punt van zorg blijft verslechtering van het publieke klimaat ten aanzien van (legale en illegale) Afrikaanse migranten in Israël. Daarnaast verschenen het afgelopen jaar verschillende wetsvoorstellen om de vrijheid van kritische non-profit organisaties in te perken. Ook stonden de rechten van de Arabische minderheid in Israël verder onder druk, met name door het Praver Plan dat relocatie van tienduizenden bedoeïenen in de Negev-woestijn behelst. Tijdens bezoeken van diverse Nederlandse bewindslieden en hoog-ambtelijke delegaties, onder wie de minister van Buitenlandse Zaken en de Mensenrechtenambassadeur, zijn mensenrechten aangekaart. Daarbij werd in het bijzonder aandacht gevraagd voor de behandeling van Palestijnse minderjarigen in Israëlische detentie. Deze kwestie is door Nederland ook aan de orde gesteld tijdens de UPR van Israël, evenals de rechten van de bedoeïenenbevolking. Verder deed de EU, veelal bij monde van HV Ashton, verscheidene bezorgde uitspraken over het nederzettingenbeleid en andere kwesties. De ambassade heeft zich het afgelopen jaar ingezet voor de positie van Arabische minderheden en Afrikaanse vluchtelingen in Israël. Voorts financierde de ambassade projecten die zich richten op samenwerking tussen Palestijnen en Israëliërs, waaronder een project van de Peres Foundation.

In 2013 werd het **Palestijnse** actieplan voor mensenrechten aangekondigd. De Palestijnse president liet weten maatregelen te nemen om te voldoen aan internationale standaarden voor condities in detentiefaciliteiten en toegang van het Rode Kruis tot gevangenen. Verder waren er weinig significante verbeteringen. Marteling, de behandeling van gevangenen, arbitraire arrestaties van politieke tegenstanders blijven punten van zorg, evenals als de vrijheid van vergadering en persvrijheid. Geweld tegen vrouwen vormt een toenemend probleem in de Palestijnse Gebieden, met name de stijging van het aantal slachtoffers door eerwraak. De Palestijnse Autoriteit richtte in dat kader een Comité op voor de implementatie van VNVR resolutie 1325. Ten slotte wordt nog altijd de doodstraf voltrokken in Gaza. In 2013 bespraken onder anderen de minister-president, de minister van Buitenlandse Zaken en de Mensenrechtenambassadeur de toestand van de mensenrechten met hun Palestijnse gesprekspartners. Daarbij werd in het bijzonder aandacht gevraagd voor kwesties als corruptie, haatzaaiing, vrijheid van meningsuiting en veiligheid en rechtsorde. De EU heeft eveneens veel aandacht aan mensenrechten besteed in publieke verklaringen. Nederland maakt deel uit van een donorconsortium Mensenrechten. Gezamenlijk worden Israëlische en Palestijnse mensenrechtenorganisaties die actief zijn in de Palestijnse Gebieden gefinancierd. Daarnaast ondersteunt

Nederland de International Commission for Human Rights. Deze organisatie ziet toe op de naleving van internationale en nationale mensenrechtenverplichtingen door de Palestijnse Autoriteit in de Westelijke Jordaanoever en Gaza.

- **Jemen:** de mensenrechtensituatie in Jemen blijft gebrekkig vanwege de verslechterde veiligheidssituatie (ontvoeringen, moordaanslagen), gender-gerelateerd geweld en straffeloosheid. De regering toonde echter goede wil om verbeteringen door te voeren. Mensenrechten vormden onderdeel van de 'Nationale Dialoog Conferentie'. Deze heeft ook aanbevelingen aangenomen over de minimumleeftijd voor het huwelijk (18 jaar) en over *transitional justice*. Tevens heeft de regering een wet goedgekeurd voor het creëren van een nationaal onafhankelijk mensenrechteninstituut en heeft het besloten toe te treden tot het ICC. HV Ashton heeft het afgelopen jaar regelmatig verklaringen afgegeven over, onder andere, kindhuwelijken en het opleggen en tenuitvoerleggen van de doodstraf aan (ten tijde van de gepleegde misdaad) minderjarige delinquenten. Nederland ondersteunt het ministerie van Mensenrechten bij het uitvoeren van de aanbevelingen van de VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten. Ook zet Nederland zich met financiering uit het Mensenrechtenfonds in voor de vrijheid van meningsuiting en gelijke rechten voor vrouwen.
- **Jordanië:** de ontwikkelingen op het gebied van mensenrechten in Jordanië geven een gemengd beeld zonder veel vooruitgang. De roep tot hervormingen heeft nauwelijks geleid tot concrete resultaten. Daarnaast was sprake van een toenemend aantal arrestaties van politieke activisten en beperking van de internetvrijheid. Daarentegen heeft de Jordaanse overheid wél ruimere burgerrechten toegekend aan de kinderen en echtgenoten van Jordaanse vrouwen die met buitenlanders zijn getrouwd, waardoor zij toegang tot publieke diensten verkregen op gelijke voet met Jordaniërs. Ondanks de turbulente ontwikkelingen in de regio als gevolg van de situatie in Syrië, is Jordanië er in geslaagd relatief stabiel te blijven. De ambassade ondersteunde in Jordanië met middelen uit het Mensenrechtenfonds projecten op het gebied van vrijheid van meningsuiting, media- en internetvrijheid, en vrouwen- en kinderrechten.
- **Libanon:** in Libanon heeft de enorme omvang van de Syrische vluchtelingenstroom (1 miljoen, gelijk aan 25% van de Libanese bevolking) destabiliserende effecten. Alle aandacht richt zich momenteel op de humanitaire situatie van vluchtelingen en (arme) Libanese gastgezinnen. Wat betreft de algemene mensenrechtensituatie in het land is het beeld gemengd. Er is per saldo weinig vooruitgang. Het afgelopen jaar is de mensenrechtensituatie in Libanon tijdens verschillende bezoeken van EU-afvaardigingen aan de orde gekomen. Ook de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bezocht het land twee keer in verband met de Syrische vluchtelingencrisis. Nederland heeft naast actieve ondersteuning van het VN-mensenrechtenprogramma ingezet op de bescherming van vrijheid van godsdienst, vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid, en gelijke rechten voor vrouwen en vluchtelingen, onder meer met middelen uit het Mensenrechtenfonds.
- **Libië:** de mensenrechtensituatie in Libië is in 2013 niet verbeterd. Hoewel de regering de problemen onderkent en probeert om positieve verandering te bewerkstelligen, is zij in de praktijk daartoe niet in staat. De problemen op mensenrechtengebied hebben vooral betrekking op het gebrek aan veiligheid, de zwakke rechtsstaat, de slechte positie van immigranten en vluchtelingen, en de positie van vrouwen en LHBT. Zowel bilateraal als in EU-verband wordt de mensenrechtensituatie regelmatig besproken met de Libische overheid. Tijdens het bezoek van de minister van Buitenlandse Zaken in juni 2013 is de mensenrechtensituatie uitgebreid aan de orde gekomen. De Nederlandse inzet richtte zich gedurende het afgelopen jaar vooral op gelijke rechten voor vrouwen, participatie, mediavrijheid en *transitional justice*. Nederland werkt nog steeds samen met het Libische ministerie van Justitie in het kader van de opbouw van de Libische rechtsstaat door het trainen van gevangenisbewaarders en rechtbankpersoneel.

- **Marokko:** in de afgelopen jaren is de mensenrechtensituatie in Marokko verbeterd. In de nieuwe grondwet van juli 2011 zijn grondrechten beter verankerd en zijn meer *checks and balances* gecreëerd tussen wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht. Eveneens hebben mensenrechtenorganisaties meer ruimte zich te manifesteren. Ten aanzien van persvrijheid zijn er echter meldingen van toegenomen zelfcensuur als gevolg van dreigende rechtszaken (onder meer wegens smaad). In 2013 was er de geruchtmakende arrestatie van en rechtszaak tegen journalist Ali Anouzla waardoor de kritische nieuwswebsite Lakome gestopt is met de publicatie van artikelen. Verder wordt straffeloosheid als blijvend mensenrechtenprobleem gezien. Mensenrechten staan bij alle politieke bezoeken van EU-afvaardigingen op de agenda. Ook is de mensenrechtenproblematiek vast onderdeel van de gestructureerde EU-Marokko dialoog. De Nederlandse inzet, onder meer via het Mensenrechtenfonds, richtte zich in 2013 vooral op persvrijheid, gelijke rechten voor vrouwen, geweld tegen vrouwen en LHBT.
- **Syrië:** het afschuwelijke conflict in Syrië nam in 2013 steeds ernstiger vormen aan. Het regime schuwt grof geweld tegen haar eigen burgers niet, met de inzet van chemische wapens in augustus 2013 in de buitenwijken van Damascus als dieptepunt.⁷⁸ Het regime bedient zich van mensonterende tactieken, waaronder uithongering als pressiemiddel, en wordt onder meer verantwoordelijk gehouden voor vele verdwijningen en martelingen. De gevangenen worden grotendeels bevolkt door vrouwen en kinderen die onder verschrikkelijke omstandigheden worden vastgehouden. Waar het aantal strijdende partijen in het land is toegenomen, worden ook verschillende (extremistische) gewapende groeperingen verantwoordelijk gehouden voor excessief geweld tegen burgers, ontvoeringen en standrechtelijke executies. Na drie jaar conflict heerst in Syrië een klimaat waarbinnen op grote schaal en door verschillende groepen mensenrechten worden geschonden. Deze misdaden mogen niet onbestraft blijven.

Om de rechtsstaat te herstellen en slachtoffers van deze gruwelijke misdaden enige vorm van genoegdoening te bieden, is *accountability* en *transitional justice* vereist. Nederland zet zich allereerst in voor een verwijzing van de situatie in Syrië door de VN Veiligheidsraad aan het Internationaal Strafhof. Voorts acht Nederland het van belang dat, in voorbereiding op een eventuele procesgang, voldoende informatie over mensenrechtenschendingen, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven in Syrië beschikbaar komt. Daarom steunt Nederland verschillende organisaties, waaronder het Syria Justice and Accountability Centre te Den Haag en het Violations Documentation Center in Syrië, die mensenrechtenschendingen onderzoeken en documenteren. Tevens heeft Nederland systematisch opgeroepen tot toegang tot Syrië van de VN Commission of Inquiry.

Naast inzet op *accountability* financierde Nederland vanuit het Mensenrechtenfonds verschillende projecten op het gebied van religieuze tolerantie en internetvrijheid, waaronder trainingen aan journalisten en bloggers en bijstand aan lokale nieuwsagentschappen. Tevens werden vanuit het budget van Speciaal Gezant Kurpershoek kleinschalige projecten ter ondersteuning van onafhankelijke media gefinancierd om zodoende de vrijheid van meningsuiting en transparantie over misstanden te bevorderen. Ook heeft Nederland zich in 2013 hard gemaakt voor het versterken van de positie van de Syrische vrouw, in het bijzonder door een actieve en betekenisvolle rol voor vrouwen binnen het vredesproces te stimuleren. Hiertoe is in 2013 een aantal bijeenkomsten georganiseerd in Genève en New York en werkte Nederland nauw samen met UN Women om reeds bestaande Syrische vrouwenorganisaties en -activistes te versterken en een stem te geven (zie ook onder 2.3).

- **Tunesië:** in de afgelopen jaren is er door nieuw verworven vrijheden lichte vooruitgang

⁷⁸ Het regime wordt met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid verantwoordelijk gehouden voor de inzet van chemische wapens in Damascus, zie ook Kamerbrief "Stand van zaken Syrië" d.d. 18 september 2013.

geboekt in Tunesië, culminerend in de aanneming van een nieuwe Grondwet begin 2014. De vrijheid van meningsuiting is verbeterd en vermeende mensenrechtenschendingen worden als gevolg van de grotere persvrijheid openlijk aan de kaak gesteld. Tunesië speelt in de regio een voortrekkersrol als het gaat om internetvrijheid.

De minister van Buitenlandse Zaken bracht daarom in 2013 een bezoek aan Tunesië ter gelegenheid van de Freedom Online conferentie. In gesprekken met zijn collega en de premier stelde hij de mensenrechtensituatie en enkele individuele gevallen aan de orde. De sociaaleconomische situatie in het land zorgt ervoor dat op politiek niveau minder aandacht is voor de naleving van universele mensenrechten. Hoewel volgens sommige mensenrechtenorganisaties het aantal martelingen niet is afgenomen, wordt er openlijk gesproken over de praktijken, wat de weg vrijmaakt voor betere documentatie van de problematiek. Er was in 2013 sprake van een toenemend aantal arrestaties van journalisten. Artiesten, vrouwen en minderheden voelden zich bedreigd door de opkomst van fundamentalistische religieuze groeperingen. De EU heeft met regelmaat op hoog niveau met Tunesië gesproken over de mensenrechten. Het Mensenrechtenfonds ondersteunde in Tunesië vooral projecten gericht op van vrijheid van meningsuiting, bescherming van journalisten, democratisering en gelijke rechten voor vrouwen. Daarnaast was de ambassade in Tunis actief op het gebied van MVO.

4.2 Azië

| 64 |

De mensenrechtensituatie in de landen in Azië liep in 2013 zeer uiteen. Snelle economische ontwikkelingen brachten in veel landen vooruitgang, maar lieten ook de keerzijde zien van de explosieve groei. Voorbeelden hiervan zijn grootschalige milieuvervuiling, uitbuiting van werknemers, onveilige arbeidsomstandigheden, huisuitzettingen en landonteigeningen, en minderheden die achterbleven bij het profiteren van de economische groei. Er was groeiende aandacht voor sociale en economische rechten die door uitoefening van politieke en burgerrechten werden opgeëist. Tegelijkertijd is een trend waarneembaar dat overheden de politieke en maatschappelijke ruimte in hun landen beperken, door internetvrijheid, ngo's en vrijheid van vereniging en vergadering meer aan banden te leggen. Censuur, intimidatie en arrestatie van bloggers, journalisten en mensenrechtenverdedigers duren voort. Verder blijft het geweld tegen vrouwen en religieuze minderheden een groot probleem in dit deel van de wereld.

- **Association of Southeast Asian Nations (ASEAN):** In 2013 organiseerde de ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR) uiteenlopende bijeenkomsten, waaronder een mensenrechtendialoog met de Indonesische regering en een bijeenkomst met de EU Speciale Vertegenwoordiger voor de Mensenrechten, Stavros Lambrinidis. Ook organiseerde de AICHR een aantal regionale workshops over het verband tussen de post-2015 Millennium Development Goals en mensenrechten, over maatschappelijk verantwoord ondernemen en over gelijke rechten voor vrouwen. Verder heeft AICHR een aantal initiatieven gelanceerd om meer publieke bekendheid te geven aan de in 2012 aangenomen ASEAN Human Rights Declaration.
- **Afghanistan:** mensenrechten zijn formeel verankerd in de Afghaanse grondwet en de vooruitgang tijdens de laatste decennia is op onderdelen significant, zoals bij de toegang tot onderwijs. Tegelijkertijd blijft de situatie in vele opzichten zorgwekkend. De implementatie van de wet ter uitbanning van geweld tegen vrouwen (de EVAW-wet) loopt achter. Afghaanse maatschappelijke organisaties maken zich vooral zorgen over mogelijke gevolgen voor mensenrechten en in het bijzonder vrouwenrechten naar aanleiding van het vertrek van buitenlandse troepen eind 2014. Ook is het maatschappelijk middenveld bezorgd over het gebrek aan interesse van de overheid in *transitional justice*.

De Nederlandse ambassade in Kaboel ondersteunde een groot aantal verschillende mensenrechtenprojecten. Zo werkte bijvoorbeeld de organisatie Cooperation for Peace and Unity (CPAU) in Kunduz met de informele justitiesector aan vredesopbouw op lokaal niveau, door bemiddeling bij conflicten. Ook financierde en ondersteunde de ambassade het werk van de Afghan Independent Human Rights Commission (AIHRC) die een belangrijke rol speelt op het gebied van mensenrechten in Afghanistan. De AIHRC is kritisch over mensenrechtenschendingen en speelt de rol van 'waakhond' voor de regering. Andere organisaties die de ambassade financierde zijn onder meer het UN WOMEN Elimination of Violence Against Women (EVAW) Special Fund, de Afghaanse ngo Equality for Peace and Democracy (EPD) en The Asia Foundation.

De ambassade in Kaboel heeft een bijdrage geleverd aan de mensenrechtenweek die in Kaboel door verschillende ambassades en culturele instituten gezamenlijk werd georganiseerd. Tijdens de week werden trainingen gegeven door experts van het Franse mensenrechteninstituut, vonden debatten plaats over verschillende mensenrechten-thema's en vonden culturele activiteiten plaats. Tijdens het bezoek van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking aan Afghanistan in maart 2013 is eveneens veel aandacht aan mensenrechten besteed, vooral aan gelijke rechten voor vrouwen. Binnen de resterende fondsen van het rechtsstaatprogramma voor Kunduz werd € 1,5 miljoen gereserveerd voor vrouwenrechten. Met dit bedrag ondersteunde Nederland een juridische faculteit, zodat meer vrouwen in functies in de justitiële sector terecht kunnen komen. Ook werd gewerkt aan de verbetering van de rechtsbijstand voor vrouwen en vergroting van de capaciteit van vrouwenorganisaties.

- **Bangladesh:** de mensenrechtensituatie in Bangladesh is verslechterd. Dit is vooral te wijten aan een vernauwing van de politieke en maatschappelijke ruimte. De uitkomst van de recente verkiezingen op 5 januari, waarbij de zittende regering zonder tegenstand werd 'herkozen', zal verdere schade toebrengen aan het respect voor mensenrechten en de ruimte voor het maatschappelijk middenveld verder verkleinen. De aanloop naar de verkiezingen heeft dit al laten zien en de verdere polarisatie in de samenleving door het politieke machtsspel zal nog een lange schaduw werpen. Gedurende 2013 riepen verschillende door Nederland gesteunde EU-verklaringen op tot vermindering van het geweld, respect voor mensenrechten en democratische beginselen, en constructieve dialoog tussen regeringspartij en de oppositie. Ook in bilaterale gesprekken heeft Nederland hiertoe opgeroepen.

De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking heeft daarnaast werk gemaakt van goede arbeidsomstandigheden en bescherming van arbeidsrechten in de textielsector. Ook heeft de EU zich in diverse verklaringen uitgesproken tegen de doodstraf. Verder bevorderde Nederland met financiering uit het Mensenrechtenfonds de bescherming van LHBT en mensenrechtenverdedigers, de bestrijding van geweld tegen vrouwen en meisjes, en de verbetering van arbeidsomstandigheden in de textielsector (via de ILO).

- **Birma:** in 2013 ontwikkelde de mensenrechtensituatie in Birma zich in positieve zin. De persvrijheid werd verruimd, enkele honderden politieke gevangenen werden vrijgelaten, het leger kondigde aan om het rekruteren van kindsoldaten stop te zetten, en een aantal repressieve wetten werd aangepast. De situatie is echter nog verre van bevredigend. Het toenemende aantal activisten dat gevangen wordt gezet en landonteigeningen van burgers door de overheid zijn reden tot zorg. Ook de situatie van de Rohingya-minderheid in de deelstaat Rakhine bleef in 2013 hachelijk. Nederland financierde in 2013 projecten voor de rehabilitatie van vrijgelaten politieke gevangenen en hun families, en ter bestrijding van dwang- en kinderarbeid. Ook steunde Nederland de oprichting van een instituut voor bedrijfsleven en mensenrechten in Birma. In de MRR en tijdens de Algemene Vergadering van de VN maakte Nederland zich sterk

voor gebalanceerde resoluties die naast signaleren van de geboekte vooruitgang ook aandacht bleven vragen voor bestaande zorgen.

Binnen de Europese Unie heeft Nederland zich met succes ingezet voor een EU-Birma mensenrechtendialoog en voor ruime aandacht voor democratie en mensenrechten in het nieuwe 'Comprehensive Framework' voor de relaties tussen de EU en Birma. De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bezocht Birma op 17-18 november 2013 en sprak met ngo's, journalisten en mensenrechtenactivisten over politieke ontwikkelingen in aanloop naar de verkiezingen van 2015.

- **China:** er waren in 2013 enkele positieve ontwikkelingen op het gebied van de rechtsstaat in China. Zo werd het systeem van *Re-education through Labour*⁷⁹ afgeschaft, en werd het voornemen geuit de rechtspraak eerlijker en onpartijdiger te maken. Het succes van deze maatregelen zal moeten blijken in de uitvoering. Tegelijkertijd blijven er zorgen bestaan ten aanzien van met name de behandeling van mensenrechtenverdedigers, de vrijheid van meningsuiting en de culturele en religieuze vrijheden van etnische minderheden.

De Nederlandse ambassade heeft zich in 2013, mede in EU-verband, ingespannen voor toegang tot rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers, zoals de zaak tegen Liu Hui, zwager van Nobelprijswinnaar Liu Xiaobo. Ook steunde Nederland een project waarbij 240 advocaten werden getraind in internationale mensenrechtenwetgeving, en werden bijgestaan in het voeren van 24 zaken voor het publieke belang. Verder was er in verschillende projecten specifiek aandacht voor de belangrijke rol die internet en sociale media kunnen spelen in het verspreiden van informatie en het vergroten van transparantie. Zo werd gebruikgemaakt van sociale-mediacampagnes om arbitraire detenties tegen te gaan en om gevallen van discriminatie van LHBT onder de aandacht van een breed publiek te brengen.

De Mensenrechtenambassadeur bracht in december 2013 een bezoek aan China om de bilaterale mensenrechtenconsultaties te hervatten.⁸⁰ Dit was de eerste keer sinds 2009 dat de consultaties weer plaatsvonden. In zijn formele gesprekken heeft de ambassadeur de Nederlandse zorgen op het gebied van vrijheid van godsdienst, de rechtsstaat, vrijheid van meningsuiting, de positie van mensenrechtenverdedigers, en minderheden in Tibet en Xinjiang overgebracht. Naast vertegenwoordigers van de overheid sprak de Mensenrechtenambassadeur met mensenrechtenverdedigers, academici, kunstenaars en ngo's. Hij heeft zijn gesprekspartners van het ministerie van Buitenlandse Zaken uitgenodigd naar Nederland te komen voor de volgende ronde van de consultaties. Mensenrechten zijn ook ter sprake gebracht tijdens bezoeken aan China van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de minister van Buitenlandse Zaken, de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, en de minister-president.

In juni vond de EU-China mensenrechtendialoog plaats in Guiyang, en in september bracht de EUSV voor de Mensenrechten Lambrinidis een succesvol bezoek aan China (waaronder Tibet). HV Ashton heeft publieke verklaringen afgegeven over onder andere de situatie van mensenrechtenverdedigers Xu Zhiyong en Cao Shunli. In samenwerking met een aantal gelijkgezinde EU-lidstaten heeft Nederland in 2013 zeer systematisch geijverd voor het vastleggen van respect voor universele mensenrechten als één van de pijlers van het EU-beleid richting China.

⁷⁹ Dit systeem sloeg op de mogelijkheid een gevangenisstraf van 1-4 jaar op te leggen zonder tussenkomst van de rechter, opgelegd door een bestuursorgaan.

⁸⁰ <http://bit.ly/hckqwo>

Laogai-producten uit China

De term 'Laogai' slaat op het reguliere gevangenisstelsel van China. Laogai-producten zijn producten vervaardigd in die gevangenis. De Chinese wet verbiedt de export van Laogai-producten, maar er is geen volledig zicht op de keten. Het gaat hier vaak om halffabricaten, waarbij het aan het einde van het productieproces moeilijk is vast te stellen waar producten met dwangarbeid verwerkt zijn. Omdat de identificatie en traceerbaarheid van Laogai-producten op moeilijkheden stuit, is het onbekend wat de schaal van de productie is. Er is nog geen werkbaar formule gevonden voor de douane om dergelijke goederen te identificeren. In de VS is de wetgeving, die op basis van de Traffic Act (1930) is opgesteld, in de praktijk onuitvoerbaar gebleken. Rapportage van het Amerikaanse International Labour Affairs Bureau (ILAB) met landenprofielen en een uitgebreide literatuurbeschrijving wordt in de VS alleen gebruikt als risico-indicator. De Nederlandse overheid wijst bedrijven op de Amerikaanse lijst via de MVO Risicochecker en via de OESO Richtlijnen navigatorsite.

Het Directoraat-Generaal Handel van de Europese Commissie heeft een expert-werkgroep ingesteld: de 'Inter Service Coordination Group' (ISCG). Op dit moment analyseert de werkgroep beperkingen die zijn opgelegd op goederen gemaakt in dwangkampen. De werkgroep zal dan beleidsvoorstellen formuleren. De EU spreekt regelmatig haar zorgen uit over de Laogai-kampen, zoals vorig jaar tijdens de EU-China mensenrechtendialoog in mei 2012. De EU - mede namens Nederland - verzoekt China regelmatig haar nationale wetgeving conform de internationale mensenrechtenverdragen aan te passen. Met deze EU-inzet wordt de motie-Voordewind van 12 november 2011⁸¹ opgevolgd.

Tijdens het Algemeen Overleg over het Nederlandse Chinabeleid op 9 april 2014 zegde de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking toe om in de MVO Toolkit aandacht te vragen voor de ketenanalyse in verband met eventueel gebruik van halffabricaten die gemaakt zijn door dwangarbeid, zoals in de Laogai gevangenis.

- **India:** de groepsverkrachting in India op 15 december 2012 domineerde begin 2013 de berichtgeving in de nationale en internationale pers. De daarna aangestelde Commissie-Verma publiceerde een rapport met wetsvoorstellen ter bescherming van vrouwen tegen verkrachting. Dit leidde tot de aanpassing van een pakket van strafrechtartikelen, de zogeheten 'Criminal Law (Amendment) Act, 2013'. In december werd India wereldnieuws door het besluit van het Hooggerechtshof om artikel 377 van het Wetboek van Strafrecht ('criminalising sexual activities against the order of nature') weer van kracht te verklaren, een klap voor de LHBT in het land. Daartegen heeft een ngo een *review petition* ingediend, die door het Hooggerechtshof niet-ontvankelijk is verklaard.

In nauwe samenwerking met de lidstaten, waaronder Nederland, besteedt de EU in haar India-strategie aandacht aan mensenrechten, bijvoorbeeld met publieke verklaringen gericht op de executie in februari 2013 van Ajmal Kasab en Afzal Guru (in verband met aanslagen in India) en op de rechten voor LHBT. Ook vond na lange tijd in 2013 weer een EU-India mensenrechtendialoog plaats. Daarnaast zette Nederland het Mensenrechtenfonds in voor projecten gericht op mensenrechtenverdedigers, vrouwenrechten, vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, bestrijding van discriminatie tegen minderheden. In januari 2013 reikte de minister van Buitenlandse Zaken de Mensenrechtentulp *in absentia* uit aan de Indiase Dalitactivist Marimuthu Bharathan.

⁸¹ <http://bit.ly/ijBYgbk>

- **Indonesië:** de regering van Indonesië heeft in 2013 enkele constructieve stappen gezet. Zo is de VN-Rapporteur voor *Decent Housing* voor een bezoek uitgenodigd en heeft de regering de ratificatieprocedure van de UN International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance opgestart, al heeft het parlement hiermee nog niet ingestemd. Zorgelijk is dat het *de facto* moratorium op de doodstraf in 2013 is opgeheven, getuige de vijf executies van wegens drugsdelicten ter dood veroordeelde mensen.

Nederland ondersteunde EU-demarches naar aanleiding van deze tenuitvoerlegging van de doodstraf. Ook kreeg de regering kritiek op de nieuwe wet voor massaorganisaties (Ormas) die voorziet in een grotere overheidscontrole op ngo's en religieuze organisaties. Nederland ondersteunt in Indonesië initiatieven ter bevordering van religieuze tolerantie en betere bescherming van mensenrechtenverdedigers. Deze onderwerpen werden eveneens aangekaart tijdens de mensenrechtendialoog tussen Indonesië en de EU in november.

Vanuit het FLOW-fonds financiert Nederland projecten van enkele organisaties die werkzaam zijn op het gebied van vrouwenrechten. Via het programma Unite for Body Rights zet Nederland zich in Indonesië in voor SRGR. Dit programma wordt uitgevoerd door Nederlandse organisaties in samenwerking met lokale ngo's. Ook wordt via het Nederlandse Key Population Fund en het Choices and Opportunities Fund (internationale ngo's) ingezet op zogeheten *harm reduction* van hiv/aids in Indonesië. Door discriminatie en genderongelijkheid hebben *key populations* (onder andere homo's en drugsgebruikers) nog steeds geen universele toegang tot hiv-preventieprogramma's, behandeling, zorg en ondersteuning. Door voor hen de toegang tot deze programma's te vergroten kan de hiv-transmissie gestopt worden en dit zal de gezondheid en mensenrechten voor deze groepen verbeteren.

In februari 2013 bezocht de minister van Buitenlandse Zaken Indonesië. Hij voerde daar goede gesprekken met zijn Indonesische evenknie, Marty Natalegawa. Met minister Natalegawa besprak de minister de mensenrechtensituatie in Indonesië, in het bijzonder de positie van minderheden.

Via lokale instellingen op de Molukken ondersteunt de ambassade een *peace education* programma dat onderwijzers in staat stelt leerlingen de waarde van vrede, dialoog en tolerantie te laten zien. Op die manier wordt beoogd meer begrip te kweken tussen de gemeenschappen van moslims en christenen. In 2013 zijn 50 docenten van 25 scholen getraind. Ook deden 100 docenten en 587 leerlingen mee aan een vredesfestival. In Sampang (Java) hielp de ambassade de sjiitische gemeenschap via lokale partners met kleinschalige activiteiten gericht op toegang tot informatie, voorlichting aan vrouwen over rechten en administratieve procedures. Ook is humanitaire assistentie verleend toen deze minderheidsgemeenschap zich onder druk van de soennitische meerderheid elders moest vestigen.

- **Noord-Korea:** hoewel exacte beoordeling van de situatie in Noord-Korea lastig is door zeer beperkte toegang en informatie, is het duidelijk dat de mensenrechtensituatie in Noord-Korea ongewijzigd slecht blijft. Nederland heeft daarom sterk ingezet op het instellen van een zogenaamde Commission of Inquiry (CoI) door de VN Mensenrechtenraad (maart 2013). Deze commissie presenteerde op 17 februari 2014 haar bevindingen. De commissie beschreef in detail hoe in Noord-Korea systematische, wijdverspreide en grove mensenrechtenschendingen plaatsvinden, die in veel gevallen misdrijven tegen de menselijkheid zouden vormen. Zoals in de Kamerbrief van 27 februari 2014 uitgebreider werd toegelicht, zet Nederland zich in EU-verband in voor een krachtige reactie van de Mensenrechtenraad en de internationale gemeenschap op de bevindingen van commissie.

- **Pakistan:** het geweld tegen minderheden nam in 2013 toe in Pakistan, met als dieptepunten grote aanslagen op sjiiitische doelen en op een kerk. In 2013 traden een nieuwe premier, president, chef-staf van het leger en voorzitter van het Hooggerechtshof aan. Het is nog te vroeg om te beoordelen hoe zij de mensenrechten in Pakistan zullen beïnvloeden. Wel is de regering zich ervan bewust dat toelating tot het 'Algemeen Preferentieel Stelsel +' van de EU mensenrechtenverplichtingen met zich meebrengt. In 2013 heeft er geen mensenrechtendialoog met de EU plaatsgevonden, ondanks aandringen door onder andere Nederland.

Wel bracht de Nederlandse Mensenrechtenambassadeur in maart 2013 een bezoek aan Pakistan.⁸² De Mensenrechtenambassadeur sprak er met vertegenwoordigers van de regering (onder anderen de minister voor Mensenrechten en de presidentiële adviseur Religieuze Minderheden), parlementariërs, mensenrechtenverdedigers, de VN en de EU. Tijdens dit bezoek stonden vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, vrouwenrechten, vrijheid van meningsuiting en mensenrechtenverdedigers centraal. In 2013 is de Mensenrechtentulp uitgereikt aan de Pakistaanse ngo Aahung. De Nederlandse ambassade in Islamabad financiert onder andere via The Asia Foundation en Home Net Pakistan mensenrechtenprojecten in Pakistan, bijvoorbeeld op het gebied van vrouwenrechten en religieuze minderheden.

4.3 Sub-Sahara Afrika

In veel landen in Afrika blijft de mensenrechtensituatie zorgelijk. Ook in het afgelopen jaar leidden interne en regionale conflicten tot geweld, ernstige mensenrechtenschendingen, straffeloosheid en vluchtelingenstromen. De rechten en veiligheid van LHBT stonden in meerdere landen ernstig onder druk. In sommige landen is echter voorzichtige opbouw van de rechtsstaat waarneembaar en de wens om straffeloosheid tegen te gaan. Verkiezingen op verschillende niveaus vormden in 2013 soms ingangen om democratiseringsprocessen en mensenrechten te bespreken. Daarnaast boden sociale media een mogelijkheid om gevoelige onderwerpen als LHBT- en vrouwenrechten bespreekbaar te maken. Toch werden mensenrechtenverdedigers, journalisten, ngo's en politieke opposanten regelmatig in hun werk belemmerd door wetgeving, intimidatie, en buitenrechtelijke arrestaties en detenties. Naast persvrijheid en vrijheid van meningsuiting blijven ook vrouwenrechten, geweld tegen vrouwen, female genital mutilation, en vrijheid van godsdienst en levensovertuiging belangrijke aandachtspunten. De criminalisering van homoseksualiteit in verschillende landen is verontrustend.

► 10 december 2013 (Mensenrechtendag) in Abuja, Nigeria. Nederland ondersteunt samen met gelijkgezinde landen de Nigeriaanse Nationale Mensenrechtencommissie om mensenrechten in Nigeria verder te versterken.

⁸² Zie voor het volledige verslag <http://bit.ly/1o0Upp6>.

- **Afrikaanse Unie (AU):** de AU organiseerde op 11 en 12 oktober 2013 een buitengewone top over de relatie tussen Afrika en het Internationaal Strafhof (ICC). De top was een vervolg op eerdere AU-resoluties dat het ICC te eenzijdig gericht is op Afrikaanse zaken en te veel een (Westers) politiek instrument zou zijn. Er lijkt sprake te zijn van een verwijdering van een aantal Afrikaanse landen van het ICC. Nederland zette zich actief in om onvrede onder statenpartijen weg te nemen en daarmee hun betrokkenheid met het Hof te behouden. De AU-top besloot wel tot een uitbreiding van het mandaat van het African Court on Human and Peoples' Rights, zodat ook volkerenmoord, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid berecht kunnen worden. De Peace en Security Council van de AU heeft op 26 maart en 4 december 2013 een tweetal open sessies gehouden over 'Vrouwen en kinderen in conflictsituaties'. Tijdens beide sessies heeft de EU-delegatie het belang benadrukt van volledige implementatie van VN-resoluties 1325 (vrouwen en vrede en veiligheid) en 1261 (kinderen in gewapend conflict). Daarnaast is de twintigste EU-AU mensenrechtendialoog gehouden op 20 november 2013, waarbij de universaliteit van mensenrechten aan de orde werd gesteld en aandacht werd besteed aan economische en sociale rechten.

Nederland financiert de beginfase van het project African Union Human Rights Memorial, dat beoogt een aantal ernstige historische schendingen van mensenrechten in Afrika onder de aandacht te brengen en te houden. Doel van het project is de mensenrechtencultuur in Afrika te verbeteren, door het organiseren van evenementen, het ontsluiten van informatie en het inrichten van een brede Afrikaanse netwerkorganisatie rond het thema mensenrechten. In 2013 zijn brede bijeenkomsten georganiseerd, onder andere in Rwanda over de volkerenmoord, en in Ethiopië over de wreedheden begaan door het Dergue regime tijdens de 'Red Terror' periode.

- **Burundi:** de mensenrechtensituatie in Burundi blijft onverminderd delicaat. In 2013 kwam vooral de politieke vrijheid onder druk te staan. In aanloop naar de verkiezingen (gepland midden 2015) namen de activiteiten van alle politieke partijen en gelieerde jeugdbewegingen toe. Vooral de 'Imbonerakure' van de dominante regeringspartij CNDD-FDD manifesteerde zich op intimiderende wijze richting de bevolking. Er waren meldingen van geweldplegingen door deze groepering vanuit het gehele land. De overheid introduceerde een aantal wetsvoorstellen die tot een beperking van de politieke vrijheid zouden leiden: de mediawet (aangenomen in juni 2013), de wet op niet-gouvernementele organisaties en de wet op openbare bijeenkomsten. De overheid trad verschillende keren op tegen de leiders van oppositiepartijen en mensenrechtenverdedigers, onder meer door beperking van bewegingsvrijheid en door het instellen van juridische aanklachten. Acceptatie van homoseksualiteit in de samenleving, en het openstellen van het publieke domein door de overheid ten behoeve van LHBT belangenorganisaties, laten nog veel te wensen over.

Nederland ondersteunde mensenrechtentrainingen voor alle manschappen van de Burundese Nationale Politie als onderdeel van het Security Sector Development (SSD) programma. Nederland stelde in november 2012 een sanctie in op een deel van het SSD-programma naar aanleiding van vier specifieke gevallen van buitengerechtelijke executies waar de politie bij betrokken was. De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking handhaafde tijdens haar bezoek in februari 2013 de sanctie in afwachting van een verbetering van de interne controles en opvolging van dit soort gevallen van misdragingen door politie en leger. In 2013 volgden in drie van de vier gevallen gerechtelijke uitspraken. De kwestie werd in de politieke dialoog en tijdens voortgangvergaderingen van het SSD-programma intensief besproken.

- **Democratische Republiek Congo (DRC):** de mensenrechtensituatie in de DRC is het afgelopen jaar verslechterd. Hoewel bedreigingen van mensenrechtenverdedigers zijn afgenomen, wordt de persvrijheid steeds meer beperkt en is ook de politieke ruimte

afgenomen. In het oosten van de DRC begaan zowel rebellen als soldaten grootschalige mensenrechtenschendingen, waarbij in het bijzonder ontheemden en vluchtelingen kwetsbaar zijn.

De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking heeft afgelopen zomer een telefoongesprek gevoerd met de Congolese premier over verkrachtingen in ontheemdenkampen rondom Goma. Daarnaast besteedde zij tijdens haar bezoek aan de DRC (februari '13) veel aandacht aan vrouwenrechten en de strijd tegen seksueel geweld. Zij sprak met vrouwenleiders, ontheemde slachtoffers van verkrachting en bedreigde mensenrechtenverdedigers. Een Nederlands project voor alternatieve brandstoffen en betere ovens in ontheemdenkampen bij Goma heeft ertoe geleid dat vrouwen minder vaak hout hoeven te sprokkelen, en een eigen inkomstenbron verkrijgen. Zo zijn die vrouwen minder kwetsbaar voor (seksueel) geweld.

Nederland financierde verder de MONUSCO Profiling Unit, die nauwkeurig in beeld brengt welke Congolese officieren en soldaten worden verdacht van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Dit maakt het voor MONUSCO mogelijk om steun aan deze eenheden en individuen te staken. Het vormt bovendien een rijke bron van informatie voor het Internationaal Strafhof. Ook ondersteunde Nederland mensenrechtentrainingen voor politie-eenheden.

De EU-ambassades trokken gezamenlijk op om de situatie rondom bedreigde mensenrechtenverdedigers in de gaten te houden. Nederland steunde de via het Mensenrechtenfonds de Protection Desk in Bukavu, die mensenrechtenverdedigers helpt in veiligheid hun werk te doen. Ook verschillende ngo's die strijden voor verbetering van persvrijheid, vrouwenparticipatie en het tegengaan van seksueel geweld konden op hulp van Nederland rekenen. Naar aanleiding van het kritische rapport van de Europese Rekenkamer dat in het najaar van 2013 verscheen heeft Nederland aangedrongen op een stevigere politieke dialoog met de autoriteiten in Congo waarbij de EU nadrukkelijker de voorwaarden waaraan haar steun is verbonden zou inzetten als drukmiddel. Deze voorwaarden betreffen goed bestuur, waaronder ook respect voor de mensenrechten.

- **Ethiopië** heeft een National Action Plan on Human Rights opgesteld dat in 2013 is goedgekeurd. Het plan richt zich niet alleen op mensenrechten, maar ook op sociaaleconomische ontwikkeling, waarop Ethiopië vooruitgang boekt. De Ethiopische grondwet voorziet in de bescherming van mensenrechten en Ethiopië heeft een mensenrechtencommissie ingesteld. Er blijven echter nog tekortkomingen bij de uitvoering en naleving van bovenstaande. Zo is ook in 2013 de anti-terroriswetgeving verschillende malen gebruikt om journalisten en politieke opposenten te arresteren en te berechten. Daarnaast blijft de belemmerende regelgeving van kracht, dat Ethiopische ngo's die werkzaam zijn op het gebied van mensenrechten maximaal 10% van hun budget uit buitenlandse bronnen mogen putten. De berichten van Human Rights Watch over mishandeling van verdachten in detentiecentra in Ethiopië zijn verontrustend. Positief is dat de Ethiopische autoriteiten en het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRK) een overeenkomst hebben gesloten om bezoeken van het ICRK aan gevangenen mogelijk te maken. De lokale verkiezingen in april 2013 zijn vreedzaam verlopen, maar door de boycot van oppositiepartijen was het democratische gehalte beperkt.

In februari 2013 heeft de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking tijdens haar reis naar Ethiopië mensenrechten- en democratiseringskwesties aan de orde gesteld in gesprekken met de autoriteiten. Verder heeft zij gesproken met vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld en van mensenrechtenorganisaties. In juli 2013 bezocht de mensenrechtencommissie van het Europees Parlement Ethiopië. In de politieke dialoog tussen de EU en Ethiopië zijn in 2013 onderwerpen zoals politieke ruimte en beperking van persvrijheid, religieuze tolerantie, en leefomstandigheden in

gevangenis aan de orde gesteld. Daarnaast financiert de Nederlandse ambassade verschillende projecten voor de opbouw van de rechtsstaat, versterking van het justitiële systeem en verbetering van de juridische bescherming van mensenrechten.

- **Gambia:** de situatie in Gambia baart zorgen. Arbitraire arrestaties van journalisten en oppositieleiden voor zogenaamd 'staatsondermijnd verraad' komen regelmatig voor. Er is geen eerlijke en onafhankelijke rechtspraak. Daarnaast moeten de media in Gambia sinds juli 2013 werken onder zeer strenge mediawetten. President Jammeh uit zich publiekelijk en radicaal tegen homoseksualiteit (onder meer tijdens de AVVN in september 2013). De politieke 'Artikel 8' dialoog⁸³ met de EU verloopt uiterst moeizaam. Nederland spant zich binnen de EU in om de mensenrechtenclausule in die dialoog 'tanden' te geven: als de Gambiaanse regering zich niet inspant de situatie op het gebied van mensenrechten te verbeteren, dan zou dat gevolgen moeten hebben voor de ontwikkelingshulp die Gambia van de EU ontvangt.
- **Kenia:** de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van mensenrechten in Kenia waren de ICC-zaken, de verkiezingen in maart 2013, en verscheidende trends richting vrijheidsbeperking. In 2013 voerde Kenia een informatie- en communicatiewet in die de controle van de regering op de media vergrootte. Verschillende journalisten werden lastiggevallen, bedreigd en gearresteerd. Mensenrechtenverdedigers kwamen verder onder druk te staan, protesten werden soms met geweld beëindigd. Ook in 2013 waren er veel meldingen van buitenrechtelijke executies door de politie. Kindhuwelijken, *female genital mutilation* en arrestaties wegens abortus – hoewel medische abortus nu legaal is – vormen daarnaast nog steeds problemen voor vrouwen en meisjes in Kenia. Een wetsvoorstel dat de vrijheid van ngo's zou beperken en buitenlandse financiering tot maximaal 15% zou terugbrengen, is ternauwernood afgewezen door het parlement. Daarnaast werd een richtlijn teruggedraaid die vluchtelingen uit de steden zou dwingen in kampen terug te keren.

De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bezocht Kenia in oktober 2013. Tijdens haar bezoek sprak zij met mensenrechtenverdedigers en –experts. Specifieke onderwerpen waren het mensenrechtenklimaat in het land, vrouwenrechten, LHBT en SRGR. De Nederlandse ambassade zette in 2013 regelmatig mensenrechtenkwesities op de EU-agenda, organiseerde bijeenkomsten en werkte als schakel tussen de diplomatieke gemeenschap en het maatschappelijk middenveld op dit thema. Nederland zette zich in voor de bescherming van mensenrechtenverdedigers die onder druk staan in Kenia.

Verder steunde de ambassade uit het Mensenrechtenfonds projecten op het gebied van vrouwenrechten, slachtoffers van geweld, LHBT en de inzet van nieuwe media voor het bevorderen van mensenrechten. De Nederlandse ambassadeur sprak bij de opening van een live tv-debat over mensenrechten ter gelegenheid van 10 december en was ook aanwezig tijdens een Serious Request evenement van radiozenders *Kenya's Ghetto FM* en het Nederlandse *FUN X* in Nairobi.

- **Mali:** in Mali was er in 2012 sprake van een groot aantal mensenrechtenschendingen, vooral tijdens de bezetting van Noord-Mali door rebellen en jihadisten en de nasleep daarvan. Door de internationale interventie in januari 2013 is de situatie sterk verbeterd, maar er is nog steeds sprake van gewelddadigheden tussen gewapende groepen onderling en tussen gewapende groepen en het Malinese leger. Burgers zijn hier soms het slachtoffer van. Vooral standrechtelijke executies, onrechtmatige aanhoudingen en geweld tegen vrouwen zijn zorgwekkend.

De Nederlandse ambassade ondersteunt onder andere de organisatie *Deme So* voor het inventariseren van de mensenrechtenschendingen om zo tot rechtszaken te komen.

⁸³ Dit verwijst naar artikel 8 van het Verdrag van Cotonou, de grondslag voor het Europees Ontwikkelingsfonds. Zie <http://bit.ly/LZm8az>.

Daarnaast financiert de ambassade initiatieven voor vrouwenrechten en vrouwenparticipatie, LHBT en via UN Women het tegengaan van seksueel geweld onder andere door training van Malinese veiligheidsdiensten. Nederland heeft bijgedragen aan de organisatie van de nationale verkiezingen. Daarbij was Nederland een belangrijke financier van verkiezingswaarneming door het nationale maatschappelijk middenveld. Deze waarneming speelde een belangrijke rol bij het relatief goede verloop van de verkiezingen. Verder financiert de ambassade onderzoek naar de strafrechtketen, en draagt zij bij aan het herstel van de infrastructuur ten behoeve van de rechtsstaat in het noorden van het land.

Nederland maakte zich binnen de EU succesvol sterk voor het aanscherpen van politieke voorwaarden bij de verstrekking van EU-stabiliteitssteun aan Mali. Vanaf 2014 levert Nederland bovendien een wezenlijke bijdrage aan de VN stabilisatiemissie MINUSMA. De bescherming en bevordering van mensenrechten is uitdrukkelijk onderdeel van het mandaat van MINUSMA, onder meer door de overheid hierin te ondersteunen en door informatie over schendingen te verzamelen.

- **Mozambique** werd de afgelopen jaren geprezen om de geconstateerde verbetering in mensenrechtenwetgeving, onder andere door ondertekening en ratificatie van internationale conventies. Vooral praktische uitvoering blijft echter een uitdaging. De Nederlandse ambassade ondersteunde een netwerk dat een wetsvoorstel heeft voorbereid om abortus en homoseksualiteit uit het strafrecht te halen. Dit wetsvoorstel is aan het Mozambikaanse parlement voorgelegd. De ambassade gaf ook financiering aan LAMBDA, een toonaangevende organisatie die zich inzet voor de rechten en positie van minderheden, in het bijzonder LHBT. NAFEZA, een koepelorganisatie voor vrouwenrechten, opende een deels door Nederland gefinancierd *Safe House* voor vrouwen en meisjes. Hierdoor worden naar schatting een half miljoen meisjes en vrouwen bereikt binnen een preventieprogramma van geweld tegen vrouwen. De Nederlandse ambassadeur was aanwezig bij een bezoek van EU-ambassadeurs aan een tweetal gevangenen in Mozambique om na te gaan hoe het Optional Protocol to the UN Convention against Torture (OPCAT) wordt nageleefd in Mozambique.
- **Nigeria:** de mensenrechtensituatie in Nigeria blijft zeer zorgwekkend. In het noordoosten viel een groot aantal (burger)slachtoffers na terroristische aanslagen door Boko Haram (en gelieerde groepen). Veiligheidsdiensten en leger werden verdacht van buitensporig geweld en miserabele omstandigheden in geheime detentiefaciliteiten. Mediavrijheid, relatieve rust in de Nigerdelta, en onafhankelijk optreden van de Nationale Menschenrechtencommissie zijn kleine lichtpuntjes. Gelijke rechten voor LHBT zijn nagenoeg onbespreekbaar en onlangs werd een nieuwe wet aangenomen die homoseksuele activiteiten, waaronder trouwen en medewerking daaraan, criminaliseren.

HV Ashton veroordeelde het aannemen van deze Same Sex Marriage Prohibition Act, evenals de executies van juni 2013 waarmee het de facto moratorium op de doodstraf voor het eerst sinds 2006 werd doorbroken. De Nederlandse ambassade was betrokken bij de EU-dialoog met de Nigeriaanse autoriteiten over mensenrechtenschendingen en over bevordering van gelijke rechten voor LHBT. Daarnaast financierde de Nederlandse ambassade verschillende activiteiten gericht op de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, persvrijheid, vrouwenrechten en gelijke rechten voor LHBT. De Nederlandse politie werkte samen met de National Agency for the Prohibition of Trafficking in Persons voor het tegengaan van mensenhandel. Tijdens de AVVN heeft de minister van Buitenlandse Zaken samen met zijn Nigeriaanse evenknie een *side event* georganiseerd over Responsibility to Protect, met nadruk op preventie van mensenrechtenschendingen.

- **Rwanda:** mensenrechten blijven een punt van zorg in Rwanda. Politieke ruimte en de vrijheid van meningsuiting zijn beperkt, al is er op het gebied van persvrijheid vooruitgang geboekt in 2013. Het Rwandese parlement heeft vier nieuwe, progressieve media-

wetten aangenomen. Nederland ondersteunt een mediahervormingsproject van het Institute for War and Peace Reporting om de nieuwe wetten te verankeren in de samenleving. Daarnaast is de Nederlandse ambassade in Kigali medeoprichter van het Human Rights Defenders Focal Point; een platform waar diplomaten en Rwandese mensenrechtenverdedigers elkaar ontmoeten. De ambassade financiert projecten op het gebied van geweld tegen vrouwen, rechtsbijstand, landrechten, verzoening en vredesopbouw na de genocide van 1994, demobilisatie en re-integratie van rebellen, en vervolging en berechting van voortvluchtige schuldigen aan genocide. In EU-verband nam Nederland deel aan verschillende overleggen met de Rwandese autoriteiten over mensenrechtenkwesties.

- **Senegal:** in Senegal heeft Nederland de LHBT-gemeenschap op verschillende manieren gesteund: door een filmvertoning en debat op 17 mei (IDAHO), door gratis aids-testen te verstrekken (30% bleek sero-positief) op Wereld Aids Dag, en door advocaten te betalen voor de verdediging van vijf lesbische jonge vrouwen die waren beschuldigd van homoseksuele gedragingen (ze werden dankzij deze advocaten vrijgesproken). Ook ontvangen verschillende ngo's die zich inzetten voor LHBT Nederlandse financiering voor hun dappere werk. Met behulp van een groep Senegalese bloggers, Nederlandse en Senegalese hoogleraren, en zestig Senegalese studenten werd aandacht gevestigd op het belang van het Internationaal Strafhof. Met het bedrijf MobicINE werd op dertig locaties in Senegal de film 'Tall as the Baobab Tree' vertoond, om de problematiek van kindhuwelijken bespreekbaar te maken. Lokale radiostations kregen steun om de mediadiversiteit te bevorderen, en om een stem te geven aan mensen in afgelegen gebieden. De Nederlandse ambassade heeft zich ook ingespannen voor straatkinderen door enkele opvangcentra financieel te steunen en door creatieve ontspanning voor de kinderen te organiseren (onder meer door een hip-hopworkshop met een Nederlandse rapper). Ook is Nederland actief in het gevangeniswezen met kleine projecten om re-integratie van ex-gedetineerden mogelijk te maken.
- **Somalië:** de mensenrechtensituatie in Somalië blijft onverminderd slecht. De Somalische overheid is van plan een mensenrechtenroutekaart, -taakgroep en -commissie in te stellen. Implementatie blijft echter een grote uitdaging. Slachtoffers van mensenrechtenschendingen schuwen de openbaarheid. Meldingen van verkrachting door mannen in uniform namen in 2013 toe. Door gebrek aan onderzoek en een nauwelijks functionerend rechtssysteem, is er sprake van straffeloosheid en willekeur. Daarnaast heeft de regering weinig zeggenschap over de regio's buiten de hoofdstad Mogadishu. In regio's waar Al Shabaab de dienst uitmaakt komen ernstige mensenrechtenschendingen voor, waaronder lijfstraffen. Daarnaast beperkt strenge regelgeving door Al Shabaab veel aspecten van het sociale leven. Een voorbeeld is het onlangs ingestelde verbod op internet.

De Nederlandse ambassade in Nairobi neemt actief deel aan internationaal mensenrechtenuitwisseling met de Somalische autoriteiten en in EU- of breder donorverband. Tijdens haar reis naar Somalië (oktober 2013) sprak de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking met het maatschappelijk middenveld, onder andere over mensenrechten. Nederland ondersteunt Free Press Unlimited voor persvrijheid en AWEPA (Association of European Parliamentarians with Africa) voor capaciteitsopbouw van het parlement. In het OS-programma zet Nederland in op versterking van de rechtsstaat in het kader van de 'New Deal for Somalia'.

Tijdens het AO 'Verlenging Nederlandse bijdrage aan EU-Atalanta, NAVO-Ocean Shield en EUTM Somalië' op 22 januari 2013 zegde de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking toe nader in te zullen gaan op berichten over de vervolging van christenen in Somalië, naar aanleiding van berichten in de pers dat de federale regering eind 2013 het vieren van Kerstmis per decreet zou hebben verboden. Volgens de

informatie die bekend is bij het kabinet heeft de demissionaire minister van religieuze zaken inderdaad een dergelijk decreet uitgevaardigd; hij zou daarbij echter niet namens de regering hebben gesproken. Andere bronnen melden dat het decreet geen verbod inhield. De betrokken minister is hierop ontslagen. Van een gerichte vervolging van christenen in Somalië van overheidswege zijn bij het kabinet geen berichten bekend. Christenen lopen wel risico op vervolging in door Al-Shabaab beheerste gebieden. De Somalische bevolking is overigens bijna 100% islamitisch; het aantal christenen wordt geschat op hooguit enkele honderden personen.

- **Sudan:** in 2013 verslechterde de mensenrechtensituatie in Sudan verder. Protesten in september 2013 werden hard neergeslagen. Daarnaast werd de mogelijkheid voor maatschappelijke organisaties, journalisten en mensenrechtenverdedigers om hun werk te doen verder beperkt. Arbitraire invallen in kantoren en inbeslagname van computers en andere goederen komen geregeld voor, ook bij door Nederland gesteunde ngo's. Christenen wordt het leven moeilijk gemaakt. Zij krijgen soms van de ene op de andere dag te horen het land te moeten verlaten. In EU-verband werden (schendingen van) mensenrechten met de Sudanese autoriteiten besproken. Nederland sprak zich uit tegen de slechte behandeling van ngo's, journalisten en christenen. Na het hardhandig neerslaan van de protesten gaf HV Ashton een bezorgde verklaring uit. De VN Mensenrechtenraad heeft een Independent Expert voor Sudan, die het land regelmatig bezoekt.

Begin 2013 verrichtte de Nederlandse ambassade een studie naar godsdienstvrijheid en diverse stromingen van de Islam in Sudan, dat resulteerde in een gedegen rapport. Het was voor het eerst dat een dergelijke studie gedaan werd. Op Mensenrechtendag 2013 besteedde de ambassade uitgebreid aandacht aan persvrijheid in Sudan met een workshop voor 40 journalisten en de vertoning van een film over vrijheid van meningsuiting. In EU-verband werden diverse rechtszaken gevolgd van journalisten, vrouwen en mensenrechtenverdedigers. De Nederlandse ambassade organiseerde meerdere activiteiten voor mensenrechtenverdedigers en besteedde aandacht aan mensenrechten op Facebook.

| 75 |

- **Uganda:** in 2013 had Uganda te maken met een negatieve trend op het gebied van mensenrechten en vrijheden. De mate van vrijheid van meningsuiting en vereniging blijft zorgelijk. Beperkingen op demonstraties zijn toegenomen, inclusief gewelddadige onderdrukking door de veiligheidsdiensten. Ngo's en media die actief zijn op politiek gevoelige gebieden worden lastiggevallen. Er zijn voorbeelden van preventieve arrestaties van oppositieleiders om demonstraties te voorkomen. Het parlement nam twee restrictieve wetten aan: de 'Public order management bill 2011' die de vrijheid van vereniging en vergadering beperkt, en de anti-homowet uit 2009. De dag voor kerst werd deze laatste wet onverwachts door het parlement aangenomen.

De afgelopen vier jaar heeft Nederland aan de Ugandese regering duidelijk gemaakt dat de wet in strijd is met de fundamentele rechten van de mens. Op verzoek van de LHBT-gemeenschap gebeurde dit door middel van stille diplomatie. Nederland heeft samen met andere EU-lidstaten, Noorwegen, de Verenigde Staten en de LHBT-gemeenschap bij president Museveni met klem erop aangedrongen de wet niet te ondertekenen. Nederland onderhield via de ambassade continu contact met de LHBT-gemeenschap. De ambassade volgde nauwgezet de wetsontwikkelingen en specifiek de veiligheidsgevolgen voor individuele LHBT. Via het multi-donor fonds *Democratic Governance Facility* droeg Nederland bij aan Ugandese organisaties die zich inzetten voor onder meer gelijke rechten voor LHBT. Daarnaast ondersteunde de ambassade LHBT-projecten van *Sexual Minorities Uganda (SMUG)* en HIVOS. Ook in 2013 ontving *East and Horn of Africa Human Rights Defenders Project* in 2013 financiering om mensenrechtenverdedigers, waaronder LHBT, te beschermen. Nederland zette zich binnen de EU in voor een veroordeling van de antihomowetgeving en wil niet dat de EU haar begrotingssteun aan Uganda hervat.

- **Zimbabwe:** In Zimbabwe was er sprake van een negatieve start van het jaar 2013. Ngo's werden lastiggevallen en mensenrechtenverdedigers werden gearresteerd, met name diegenen die betrokken waren bij kiesregistratieprojecten. Het referendum voor de nieuwe grondwet in maart en de verkiezingen van juli 2013 verliepen redelijk vreedzaam. Implementatie van de grondwet verliep echter moeizaam en repressieve wetgeving is nog steeds van kracht. De mensenrechten bleven sterk onder druk staan. Positief is dat een aantal mensenrechtenverdedigers uiteindelijk is vrijgesproken.

De EU Delegatie bracht in februari 2013 een verklaring uit waarin incidenten werden veroordeeld zoals het lastigvallen van ngo's door invallen, intimidatie, arrestaties en opsluiting, alsook de inzet van geweld tijdens vreedzame bijeenkomsten. De Nederlandse ambassade heeft rondom de verkiezingen bijgedragen aan projecten gericht op informatieverstrekking, en het mobiliseren van potentiële kiezers om zich te laten registreren en ook daadwerkelijk een stem uit te brengen. De ambassade zette sociale media in om mensenrechtenonderwerpen bespreekbaar te maken. In aanloop naar Mensenrechtendag werd samen met Hivos een mediadiversiteitscampagne opgezet. Nederland droeg bij aan projecten gericht op politieke partijen, het opstellen van de nieuwe grondwet, en waarneming van de verkiezingen en het referendum. De ambassade woonde rechtszaken van mensenrechtenverdedigers bij. De Nederlandse ambassade ondersteunde verder projecten op het gebied van LHBT, vrouwenrechten, slachtoffers van (politiek) geweld, en vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid.

- **Zuid-Afrika** beschikt over een sterk (grond)wettelijk kader met een onafhankelijke rechterlijke macht en een waaier aan nationale instellingen voor de waarborging van mensenrechten. In de praktijk blijven politieoptreden, vrijheid van informatie, geweld tegen vrouwen, de rechten van LHBT, en de behandeling van migranten punten van zorg. Op 27 mei 2013 voerde EUSV voor de Mensenrechten Lambrinidis de eerste formele Mensenrechtendialoog met Zuid-Afrika. Racisme, LHBT, de post-2015 agenda, mensenrechten en bedrijfsleven, en de voortrekkersrol van Zuid-Afrika in afschaffing van de doodstraf waren de belangrijkste gespreksonderwerpen. Tijdens de 6^e EU-Zuid-Afrika top van 18 juli 2013 werd als onderdeel van het Strategisch Partnerschap het jaarlijkse Human Rights Dialogue Forum gelanceerd.

Al dan niet in EU-verband voert de Nederlandse ambassade met regelmaat gesprekken met de Zuid-Afrikaanse autoriteiten over mensenrechten en over inspanningen op het Afrikaans continent op het gebied van LHBT en vrouwenrechten in vredesoperaties. De Nederlandse ambassade heeft het afgelopen jaar via sociale media bij meerdere gelegenheden aandacht besteed aan het belang van gelijke rechten voor vrouwen en LHBT. Daarbij werd aangesloten bij lokale thema's zoals de Zuid-Afrikaanse vrouwendag en de campagne '16 Days of Activism'. Daarnaast ondersteunde de Nederlandse ambassade met middelen uit het Mensenrechtenfonds het Centre for Human Rights aan de Universiteit van Pretoria voor het bijbrengen van mensenrechtenprincipes aan veelbelovende rechtenstudenten en het Tshwaranang Legal Advocacy Centre voor juridische bijstand aan verkrachtingslachtoffers.

- **Zuid-Sudan:** ook in 2013 had Zuid-Sudan te maken met een zeer zwakke rechtsstaat en een hoge mate van straffeloosheid. In conflictgebieden, zoals de deelstaat Jonglei, werd het internationaal humanitair recht frequent geschonden. UNMISS bracht veel van deze schendingen in kaart maar had niet overal toegang. De democratische ruimte in Zuid-Sudan stond onder druk: wie kritiek uitte op president, leden van de regering of legerfunctionarissen, liep het risico geïntimideerd te worden door de veiligheidsdiensten. In november 2013 werden vier doodvonnissen voltrokken door het Zuid-Sudanese gevangeniswezen. De EU heeft een geplande demarche hierover niet kunnen uitvoeren vanwege het uitbreken van een gewapend conflict op 15 december 2013. Het conflict verspreidde zich van Juba naar diverse deelstaten in Zuid-Sudan. Beide partijen in het conflict – troepen loyaal aan president Kiir en strijders aan de kant van voormalig

vicepresident Machar – maakten zich in 2013 schuldig aan ernstige mensenrechtenschendingen. De VN Assistent-Secretaris-Generaal voor Mensenrechten, Ivan Simonovic, sprak na een bezoek aan Zuid-Sudan in januari 2014 van berichten over massamoorden, buitenrechtelijke moorden, arbitraire detentie, verdwijningen, seksueel geweld en wijd verbreide vernietiging van bezittingen en de inzet van kinderen in het conflict. Elf politieke leiders werden half december gearresteerd en vastgezet zonder formele aanklacht.

4.4 Westelijk Halfrond

Algemene trends op het Amerikaanse continent bleven onverminderd positief, hoewel het beeld per subregio erg verschilde. De toegenomen aandacht voor LHBT sprong in het oog, met als belangrijkste voorbeelden de legalisering van het homohuwelijk door het parlement in Uruguay en door de Nationale Gerechtelijke Raad in Brazilië. Vooral enkele Zuid-Amerikaanse landen toonden zich in multilateraal opzicht ambitieuzer dan voorheen in het zoeken van aansluiting bij mensenrechtencoalities. Nederland sprong op deze ambities in door met onder andere Argentinië en Brazilië af te spreken mogelijkheden voor trilaterale samenwerking uit te werken. In 2013 waren er relatief veel demonstraties in Latijns-Amerika, onder andere in Brazilië en Venezuela. Brazilië uitte nadrukkelijk kritiek op de activiteiten van de Amerikaanse National Security Agency en maakte zich sterk voor het recht op privacy. Een aanhoudend probleem in Midden-Amerika was het structurele geweld gepaard aan straffeloosheid als gevolg van grootschalige, grensoverschrijdende en vaak druggerelateerde criminaliteit.

| 77 |

- **Organization of American States (OAS):** Nederland is sinds 1972 permanent waarnemer bij de OAS. De OAS is een belangrijke partner voor het Koninkrijk omdat alle landen van het Westelijk Halfrond lid zijn van de organisatie. De aanwezigheid van Landen van het Koninkrijk in de Caribische regio maakt goede banden met een stabiele en veilige regio van groot belang. Om aan voorgaande invulling te geven droeg Nederland in 2013 onder meer bij aan de Inter-American Commission on Human Rights (IACHR). Nederland hecht waarde aan de normstellende en controlerende rol van de IACHR op het Westelijk Halfrond en heeft voortzetting van de steun toegezegd voor de periode 2013-2015. De financiële steun zal ten goede komen aan het strategische plan van de IACHR voor de periode 2011-2015, waarbij Nederland bijzonder belang hecht aan de activiteiten van de IACHR voor LHBT en mensenrechtenverdedigers.
- **Argentinië** bleef onverminderd ambitieus op het gebied van mensenrechten. Op nationaal niveau uitte zich dit in verdere vooruitgang op gebied van wetgeving en justitie, waarbij de uitvoering echter wel een punt van aandacht blijft. Multilateraal zocht Argentinië actief naar allianties, vooral ten aanzien van thema's gerelateerd aan non-discriminatie. In 2013 zijn voorbereidingen getroffen om trilaterale samenwerking tussen Nederland en Argentinië in of met derde landen op te zetten.
- **Brazilië:** in Brazilië bleef de trend positief. De overheid heeft een ambitieus mensenrechtenprogramma waardoor de situatie gestaag verbetert. Brazilië kan, samen met Argentinië en Uruguay, als aanjager worden beschouwd op het gebied van gelijke behandeling van LHBT in de regio. Brazilië kent ook nog uitdagingen op mensenrechtengebied. Landconflicten tussen inheemse bevolking en boeren gingen onverminderd door. Het optreden van de politie in het kader van de zogenaamde 'pacificatiepolitiek' in de sloppenwijken liet te wensen over.

Met het naderende WK Voetbal werd door de internationale media met een vergrootglas gekeken hoe het land dergelijke uitdagingen aanpakt. Nederland en Brazilië verkenden de mogelijkheden om trilateraal samen te werken op het thema LHBT. Tijdens frequente bilaterale contacten met Brazilië is van gedachten gewisseld

over gelijke behandeling van LHBT en mensenrechtenverdedigers. De ambassade steunde een publicatie over gelijke behandeling van LHBT op de werkvloer. Steeds meer bedrijven in Brazilië zijn bekend met de beginselen van MVO. Nederlandse bedrijven, hiertoe door het kabinet aangemoedigd, speelden hierbij een katalyserende rol, onder meer tijdens het bezoek van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking in oktober 2013. Daarnaast is in 2013 verdere de samenwerking versterkt met Instituto Ethos, de belangrijkste brancheorganisatie op het gebied van MVO in Brazilië. Nederland was gedurende het eerste halfjaar van 2013 EU-aanspreekpunt voor mensenrechtenverdedigers. Op initiatief en met financiële bijdrage van Nederland werd, in nauwe samenwerking met de Braziliaanse autoriteiten, UNDP en de EU, een boek uitgegeven met portretten van mensenrechtenverdedigers. Het Braziliaanse ministerie van Mensenrechten organiseerde, naar aanleiding van deze publicatie en met steun van de ambassade, in verschillende deelstaten presentaties en discussies over mensenrechtenverdedigers.

- **Colombia:** mensenrechten vormen één van de prioriteiten van het Colombiaanse regeringsbeleid. De regering wil graag een constructieve dialoog met de internationale gemeenschap, maar ook met het eigen maatschappelijk middenveld. De Wet inzake Slachtoffers en Landrestitutie is verder geïmplementeerd. De vredesbesprekingen tussen de regering en de FARC bieden ook mogelijkheden voor verbeteringen van de mensenrechtensituatie. Zorgelijk is echter het geweld dat is toegenomen tegen vakbondsleden en tegen gemeenschapsleiders die betrokken zijn bij landrestitutie. Immuniteit voor misdaden uit het verleden en geweld tegen vrouwen in het binnenland blijven ook problematisch in Colombia.

Nederland bood in 2013 steun aan de invloedrijke organisatie Comisión Colombiana de Juristas (CCJ). Ook de organisatie INDEPAZ werd vanuit het Mensenrechtenfonds gesteund om informatieve handleidingen te ontwikkelen en te verspreiden zodat burgers toezicht kunnen houden op de palmolie-, water- en oliesectoren. Deze handleidingen versterken de positie van gemeenschappen in hun dialogen met de autoriteiten en bedrijven. Met ingang van augustus 2013 werd het vrijhandelsakkoord tussen de EU en Colombia voorlopig toegepast. Met dit verdrag (her)committeerde Colombia zich aan de fundamentele arbeidsnormen van de ILO. Het verdrag riep een comité in het leven om erop toe te zien dat Colombia voldoet aan deze normen. Op aandringen van Nederland is in het verdrag bovendien een opschortingsclausule opgenomen, die kan worden ingeroepen in het geval van ernstige mensenrechtenschendingen. Ook heeft Nederland aangedrongen op een stevig hoofdstuk over duurzaamheid, maar daarin bindende bepalingen over onder andere de eerbiediging van fundamentele arbeidsrechten.

| 78 |

► Campagne van de Nederlandse ambassade in Colombia om te waarschuwen voor de gevaren van mensenhandel.

Bezoek van de Mensenrechtenambassadeur aan Colombia

Van 3-6 juni 2013 bezocht de Mensenrechtenambassadeur **Colombia**. De gesprekken met de Colombiaanse autoriteiten waren open en informatief. De Mensenrechtenambassadeur heeft er meerdere malen op gewezen dat de inspanningen van de autoriteiten prijzenswaardig zijn, maar benadrukte de noodzaak van verdere vooruitgang en bood daarbij Nederlandse ondersteuning aan. Omgekeerd spraken de autoriteiten waardering uit voor de goede bilaterale relaties en de aandacht die Nederland geeft aan vredesonderhandelingen en mensenrechten.

In Santa Paula, waar in de jaren '90 paramilitairen **grond hadden geroofd** van hun eigenaren, sprak hij met overheidsinstanties, ngo's, mensenrechtenverdedigers en de departementale ombudsman. De ambassadeur prees de Colombiaanse inspanningen op het gebied van erkenning van en schadeloosstelling aan slachtoffers. Hij uitte echter zijn zorgen over het feit dat juridische vervolging en bestraffing van daders achterbleef.

In Bogotá sprak de Mensenrechtenambassadeur met vertegenwoordigers van de overheid (onder anderen de vicepresident, de viceminister van Arbeid, de viceminister van Binnenlandse Zaken en de directeurs Mensenrechten van Defensie en Buitenlandse Zaken), mensenrechtenorganisaties, internationale organisaties, het maatschappelijk middenveld, een hoge adviseur voor de gelijkheid van de vrouw, en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven. In zijn gesprekken opperde de ambassadeur de mogelijkheid tot **trilaterale samenwerking** met Peru op het gebied van bedrijfsleven en mensenrechten. Colombia ziet zichzelf graag als voorloper op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO), en reageerde voorzichtig positief op het voorstel om Peru daarbij te betrekken. Het voorstel wordt verder uitgewerkt door de ambassade en het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Verder kwamen de veranderingen in het **leger** aan de orde. In alle krijgsmachtonderdelen zijn eenheden ingesteld die het mensenrechtenbeleid van Defensie monitoren. De Mensenrechtenambassadeur heeft zijn complimenten over de goede intenties uitgesproken. Tegelijkertijd is er internationale bezorgdheid over het wetsvoorstel om de bevoegdheid van het militair strafrecht te vergroten ten opzichte van het burgerlijk strafrecht, en de mogelijke straffeloosheid waartoe dit zou leiden. Op het gebied van **vakbondsrechten** uitte de ambassadeur waardering voor de geleidelijke verbeteringen. Hij gaf echter ook aan dat het geweld tegen vakbondsleiders nog steeds zeer zorgelijk was en drong aan op maatregelen van de overheid. De ambassadeur sprak over dit onderwerp ook met een ngo die zich specifiek met vakbondsrechten bezighield. Ten slotte constateerden de ambassadeur en zijn gesprekspartners dat de trend op het gebied van rechten voor **vrouwen en LHBT** positief was en dat deze kwetsbare groepen duidelijk de aandacht hadden van de Colombiaanse overheid. Er was echter nog een lange weg te gaan. De Mensenrechtenambassadeur bood Nederlandse expertise aan om de Colombiaanse overheid hierin bij te staan.

- **Cuba:** de mensenrechtensituatie in Cuba bleef zorgelijk. Zo was de vrijheid van meningsuiting beperkt en werden dissidenten bedreigd en tijdelijk vastgezet. Ook was er geen sprake van onafhankelijke rechtspraak of onafhankelijke advocaten. Er waren echter ook positieve geluiden. Een voorbeeld hiervan is de ruime interpretatie van de nieuwe migratiewet waardoor gewone Cubanen het land vrij in en uit kunnen reizen. Een ander voorbeeld was de opening van internetcafés door de overheid, al is het gebruik daarvan

heel duur. Daarnaast gaven de economische hervormingen Cubanen meer ruimte voor privé-initiatief. Cuba had een voortrekkersrol in de regio op het gebied van LHBT, recht op onderwijs en gezondheidszorg.

Nederland drong ook in 2013 aan op een spoedige ratificatie van de VN BuPo- en ESC-convenanten door Cuba. Daarnaast steunde Nederland een onafhankelijk Hiphop-Gala, dat een stem gaf aan jonge maatschappijkritische artiesten die binnen de overheid geen voet aan de grond krijgen. Ook droeg Nederland bij aan de productie van de documentaire "Offline" over internet in Cuba. De Cubaanse blogster Yoani Sanchez bezocht in maart 2013 Nederland en had onder andere een gesprek met de Mensenrechtenambassadeur. De ambassade organiseerde activiteiten die bijdroegen aan de bescherming van mensenrechtenverdedigers door hun zichtbaarheid te vergroten. Er zijn plannen gelanceerd voor trilaterale samenwerking met Brazilië en Cuba op het gebied van LHBT.

- **Mexico:** in 2013 is er meer aandacht voor mensenrechten gekomen in Mexico. Zo heeft de Mexicaanse overheid een speciale eenheid opgericht ter bescherming van journalisten en mensenrechtenverdedigers en is er meer aandacht voor de tekortkomingen van het gerechtelijk systeem. Deze maatregelen hebben echter nog niet tot grote verbeteringen geleid. Geweld tegen journalisten en mensenrechtenverdedigers, en de daaraan gekoppelde straffeloosheid, blijft een groot probleem. Voor mensenrechtenverdedigers is wel een positieve ontwikkeling waar te nemen: in 2013 is een noodfonds voor vrouwelijke mensenrechtenverdedigers ingesteld om hen tijdelijk opvang te bieden bij acute dreiging. Echter, de omvang van de problematiek is zodanig dat er meer inzet nodig is van de regering om deze het hoofd te bieden. Een ander punt van grote zorg is geweld tegen vrouwen. Dit probleem is veelvoorkomend en de bestrijding ervan schiet tekort. Bijkomend hierbij is discriminatie binnen de rechterlijke macht tegen vrouwen, met als gevolg dat straffeloosheid bij geweld tegen vrouwen hoger is dan de algemene straffeloosheid. Op dit punt vraagt Nederland regelmatig de aandacht van de Mexicaanse autoriteiten. De minister van Buitenlandse Zaken verzorgde in november 2013 de Hesterlezing, ter nagedachtenis aan de in 1998 in Mexico vermoorde Hester van Nierop. Overigens werd in januari 2014 in Mexico een verdachte aangehouden voor deze moord.
- **Midden-Amerika:** in Midden-Amerika vindt al sinds enige jaren een hevige strijd plaats tegen internationale drugskartels die hun routes hebben door de regio op weg naar de consument in de VS. **Honduras, El Salvador en Guatemala** kennen een zwakke en corrupte staatsstructuur waardoor de strijd tegen de misdaadkartels ongelijk is. In alle drie de landen blijft straffeloosheid een zorgelijk probleem, met als bekend voorbeeld het proces tegen voormalig dictator Rios Montt in Guatemala, wiens veroordeling werd geannuleerd. Het aantal intimidaties van mensenrechtenverdedigers en journalisten is enorm toegenomen. De situatie in **Nicaragua** is relatief rustiger op het terrein van mensenrechten en veiligheid, wel kampt het land met corruptie, geweld tegen vrouwen, en schendingen op het gebied van SRGR. Vergeleken met de overige Midden-Amerikaanse landen is de mensenrechtensituatie in **Panama** relatief stabiel. De belangrijkste zorgen betreffen buitensporig politiegeweld bij demonstraties, de toepassing van de doodstraf en zwakheden in het gerechtelijk systeem, waarbij te denken valt aan lengte van procedures en voorarrest, corruptie, overbevolking en geweld in gevangenissen, toename van seksueel misbruik en de zwakke vervolging hiervan.

Het **Midden-Amerika Programma** (MAP) van Nederland legt de nadruk op veiligheid, justitie en mensenrechten en richt zich via een regionaal mensenrechtenfonds op kwetsbare groepen zoals kinderen, LHBT, vrouwen en inheemse bevolking. Ook mensenrechtenverdedigers en journalisten vallen onder de aandacht van het MAP. Het MAP ondersteunt het OAS-programma Facilitadores Judiciales (juridische bemiddelaars), dat in alle landen in Midden-Amerika (met uitzondering van El Salvador en Belize) wordt

uitgevoerd in samenwerking met de rechterlijke macht. Doel van dit programma is om lokale conflicten laagdrempelig te beslechten. Het biedt toegang tot juridische instanties aan burgers die in afgelegen, rurale, gebieden wonen door een dienst op te zetten die landelijke dekking geeft. Op die manier bevordert Nederland rechtszekerheid voor ieder individu en wordt een bijdrage geleverd aan voorkoming van straffeloosheid.

In 2013 begon de voorlopige toepassing van het **Associatieakkoord tussen de EU en Midden-Amerika**. Net als in het vrijhandelsakkoord met Colombia drong Nederland ook voor dit verdrag met succes aan op een opschortende clausule die kan worden ingeroepen in geval van mensenrechtenschendingen. Ook in dit verdrag staat een duurzaamheidshoofdstuk dat bindende bepalingen over respect voor fundamentele arbeidsrechten bevat. Bovendien drong Nederland in EU-verband aan op instelling van een subcomité voor monitoring van de mensenrechten na de definitieve inwerkingtreding van het akkoord.

- **Venezuela:** in Venezuela staan de mensenrechten onder druk. De vrijheid van meningsuiting werd in 2013 beperkt. Ook de politieke ruimte nam af, door druk op en intimidatie van de oppositie. Daarnaast is er sprake van een groeiende onveiligheid en straffeloosheid. HV Ashton heeft, naar aanleiding van de presidentiële verkiezingen, aangegeven bezorgd te zijn over de groeiende polarisatie in Venezuela en riep partijen op constructief te werken aan goed bestuur en transparantie. Nederland heeft in de bilaterale contacten aandacht gevraagd voor de mensenrechtensituatie, en heeft in 2013 een project gesteund dat bewustwording van burgerschapswaarden en gemeenschapszin onder minderjarigen bevordert. Verder is uit het Mensenrechtenfonds een project gefinancierd dat kinderen en jongeren maatschappelijk weerbaar(der) maakt.
- **Verenigde Staten:** de Verenigde Staten blijven een belangrijke partner op mensenrechtengebied, onder meer binnen de VN. Nederland werkte in 2013 met de VS samen om mensenrechten in derde landen te versterken, onder andere door middel van drie fondsen: Lifeline (bescherming van mensenrechtenverdedigers), Equal Futures Partnership (vrouwenrechten) en Global Equality Fund (gelijke behandeling LHBT). Tijdens het bezoek van de minister van Buitenlandse Zaken aan Washington in september 2013 sprak minister Kerry zijn waardering uit voor de voortrekkersrol van Nederland op mensenrechtenterrein. Wat betreft de mensenrechtensituatie in de VS zelf gold het oordeel van het Hoogerechtshof dat ook de federale overheid huwelijken van paren van gelijk geslacht moet erkennen als een mijlpaal. Deze uitspraak betekent dat dergelijke paren ook aanspraak kunnen maken op federale sociale voorzieningen. Een andere positieve ontwikkeling was de afschaffing van de doodstraf in de staat Maryland. Belangrijke uitdagingen bleken onder meer het evenwicht tussen veiligheid en privacy (naar aanleiding van onthullingen over de werkwijze van de National Security Agency), de algehele afschaffing van de doodstraf, en de sluiting van de gevangenis in Guantánamo Bay. In 2013 zijn in de VS 39 mensen geëxecuteerd, 4 minder dan in 2012. Daarmee wordt de dalende trend voortgezet. Binnen de VS blijft de steun voor de doodstraf afnemen. Momenteel is deze op het laagste niveau van de afgelopen 40 jaar. Sinds 1976 is 2% van de *counties* verantwoordelijk voor 52% van de executies in de VS.

Bedrijven uit de EU mogen geen stoffen meer leveren aan gevangenen in de VS die gebruikt kunnen worden voor de doodstraf door middel van een dodelijke injectie. In 2013 vervolgde Nederland zijn steun aan de strijd voor de afschaffing van de doodstraf in de VS door financiering van een project van de National Coalition to Abolish the Death Penalty (NCADP), waarin doodstrafadvocaten worden getraind zo effectief mogelijk te interveniëren in doodstrafzaken.

4.5 Europa en Centraal-Azië

In de Europese en Centraal-Aziatische regio blijft veel werk te doen. In de oostelijke landen, maar ook in het westen van de regio. Discriminatie is een belangrijk aandachtspunt. Discriminatie op grond van ras, maar ook op grond van seksuele geaardheid. Veel ambassades hebben daarom in het kader van Gay Prides activiteiten uitgevoerd. Steeds vaker wordt daarbij publiciteit via sociale media gezocht. Daarnaast is de positie van mensenrechtenverdedigers regelmatig in het geding. Ook leven er zorgen over de vrijheid van meningsuiting en het recht op onafhankelijke rechtspraak. Op Mensenrechtendag 2013 hebben veel mensen een mensenrechtenfilm vertoond, met aansluitende discussie. Binnen Europa wordt ingezet op de verbetering van de mensenrechtensituatie door zowel bilateraal aandacht voor schendingen te vragen alsook via de Raad van Europa, Europese Unie en OVSE. Daarnaast zijn veel landen partij bij VN mensenrechtenverdragen en zijn ze op die manier aanspreekbaar in VN-kader.

4.5.1 Kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU

Voor de kandidaat-lidstaten van de EU alsook voor de potentiële kandidaat-lidstaten stuurt het kabinet ieder jaar een appreciatie van de voortgang in het toetredingsproces naar de Kamer.⁸⁴ De rechtsstaat, democratische instellingen en respect voor mensenrechten vormen de kern van de EU en daarmee ook het hart van het uitbreidingsproces. De ‘Nieuwe Methodiek’, waarbij vroeg in het onderhandelingsproces over toetreding tot de EU de rechtsstaatshoofdstukken 23 (rechterlijke macht en fundamentele rechten) en 24 (justitie, vrijheid en veiligheid) worden opgepakt, sluit hierop goed aan. Deze nieuwe aanpak wordt nu voor het eerst toegepast op **Montenegro** en zal ook voor **Servië** gelden. Door vroeg in de onderhandelingen de problemen op deze terreinen aan te pakken en deze hoofdstukken pas als laatste te sluiten, wordt het toetredingstraject optimaal benut en wordt ruim de tijd geboden woorden om te zetten in daden.

Homofobie, discriminatie en haatmisdrijven op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit vormen een wijdverbreid probleem in de **Westelijke Balkan** en **Turkije**. LHBT hebben met grote regelmaat te kampen met schendingen van hun rechten door onder andere discriminatie op terreinen als werk en onderwijs, vrijheid van meningsuiting en van vergadering, haatdiscours, intimidatie en fysiek geweld. Gelijke rechten voor LHBT vormen een prioriteit voor het kabinet. Dat de Europese Commissie deze problematiek zo onomwonden benoemt, ziet het kabinet als een steun in de rug voor de LHBT-gemeenschap. Het kabinet verwijst in deze context naar de Gay Pride Parade in Belgrado die dit jaar voor de derde keer op rij geen doorgang kon vinden omdat de autoriteiten stelden de veiligheid van de deelnemers niet te kunnen garanderen. Van een land dat wil toetreden tot de Unie mag worden verwacht dat het in staat is de veiligheid van vreedzame demonstranten te waarborgen, en in te staan voor hun vrijheid van meningsuiting, van vergadering en betoging. Het kabinet verwelkomt dan ook de toezegging van de Servische vicepremier Vucic dat de Belgrado Pride Parade volgend jaar zeker doorgang zal vinden. Nederland kijkt met tevredenheid naar de Pride Parade van 20 oktober 2013 in Podgorica die mede dankzij de vastberadenheid en het effectieve optreden van de Montenegrijnse autoriteiten naar omstandigheden goed is verlopen.

- **Bosnië Herzegovina:** de rechtsstaat in Bosnië Herzegovina is in 2013 achteruitgegaan. De politieke ondermijning van gerechtelijke instanties nam toe. Discriminatie van kwetsbare groepen zoals vrouwen, Roma, teruggekeerde vluchtelingen, LHBT, gehandicapten en ouderen bleef wijdverbreid. Haatzaaiing nam toe, evenals intimidatie van en geweld tegen journalisten en activisten. Ook de mediavrijheid stond onder druk door politisering van bestuursorganen, publieke zenders, en instanties voor mediatoezicht. De stuurgroep van de Peace Implementation Council – waarvan Nederland lid is – riep op tot onderwijs-

⁸⁴ <http://bit.ly/1egJodB>

hervormingen met aandacht voor non-discriminatie en non-segregatie, mediavrijheid, gerechtigheid voor oorlogsmisdaden, en versterking van de rechtsstaat.

Het Matra-project 'Strengthening bilateral relations between the police and civil society organisations in the protection of human rights and law enforcement' was gericht op bewustwording bij maatschappelijke organisaties en politie van mensenrechtenschendingen in relatie tot gemarginaliseerde groepen vrouwen (prostituees, drugsgebruikers). Het project reikte de politie richtlijnen en training aan voor omgang met deze groepen, gebaseerd op de Nederlandse praktijk. Na initiële weerstand werd het project een groot succes. Er was veel waardering voor de bruikbare richtlijnen en informatie. Het doelgebied was kanton Sarajevo, maar politie en organisaties uit het hele land haakten aan. Dankzij 'training van trainers' was er veel positieve *spin-off*. Het project resulteerde tevens in een samenwerkingsprotocol tussen politie en ngo's, en een bijbehorend actieplan.

Het project 'Advocating for LGBT rights in Bosnia and Herzegovina', uitgevoerd door het Sarajevo Open Centre (SOC), had als doel de naleving van de Anti-discriminatiewet (2009) te verbeteren. Discriminatie van en geweld tegen LHBT-personen zijn nog aan orde van de dag. Bevoegde overheidsinstanties kampen met gebrek aan kennis over LHBT en ook de LHBT-gemeenschap zelf is zich te weinig bewust van haar rechten. In het project zijn SOC-medewerkers getraind in het verstrekken van gratis rechtshulp, die aan 61 personen is verleend. Daarnaast zijn 11 succesvolle workshops in vijf grote steden gehouden voor de LHBT-gemeenschap (totaal 134 deelnemers). In drie steden zijn daaruit informele actiegroepen ontstaan, voor het eerst buiten Sarajevo. Het aantal meldingen van discriminatie is dankzij de bewustwording gestegen.

| 83 |

- **Montenegro:** het EU-toetredingstraject van Montenegro stond het afgelopen jaar in het teken van onderhandelingshoofdstuk 23, 'rechterlijke macht en fundamentele rechten'. Montenegro heeft in dit kader een uitgebreid actieplan opgesteld, waarin veel aandacht wordt besteed aan de bevordering van de mensenrechten. De Europese Commissie en de EU-lidstaten zullen de uitvoering van het actieplan de komende jaren monitoren. De mensenrechtentema's die op dit moment de meeste aandacht verdienen zijn gelijke rechten voor LHBT en vrijheid van meningsuiting. De vrijheid van de media laat sterk te wensen over. Montenegro neemt op de ranglijst van Reporters without Borders slechts de 113^e plaats in. Het afgelopen jaar is de druk vanuit de regering op de onafhankelijke pers verder toegenomen.

De Nederlandse ambassade in Belgrado was in 2013 actief betrokken bij de bevordering van gelijke rechten voor LHBT in Montenegro. De ambassade steunde met raad, daad en middelen de eerste Gay Pride in Montenegro, die in juli 2013 werd georganiseerd in de kustplaats Budva; en vervolgens een tweede Gay Pride in de hoofdstad Podgorica in oktober 2013. Daarnaast droeg de ambassade bij aan de regeringsstrategie voor gelijke rechten voor LHBT en de officiële presentatie daarvan. Mede dankzij de Nederlandse inzet staat de LHBT-problematiek nu hoger op de politieke agenda van de Montenegrijnse autoriteiten. Tegelijkertijd is Nederland erin geslaagd het thema beter op het netvlies te krijgen van andere EU-ambassades.

- **Turkije:** de Turkse mensenrechtensituatie wordt gekenmerkt door verschillende met elkaar contrasterende ontwikkelingen. Zo zijn er positieve ontwikkelingen, is er meer aandacht voor religieuze minderheden, is er een vredesproces op gang gekomen met de Koerden en is er een nieuw wettelijk kader gekomen voor vluchtelingen en migranten. Door de Turkse regering zijn stappen genomen om de rechtszaken rond het Syrisch Orthodoxe Mor Gabriel klooster op te lossen en om de positie van de Roma te verbeteren, onder meer op het huisvestingssterrein. Maar er blijven ook genoeg zorgpunten, zoals de positie van vrouwen (vooral waar het gaat om geweld tegen vrouwen en kindhuwelijken) en de LHBT-gemeenschap. Er zijn in 2013 terreinen waarop de toch al zorgelijke situatie verder onder druk

is komen te staan, zoals de vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, en de vrijheid van demonstratie. Deze negatieve ontwikkelingen werden vooral zichtbaar tijdens en na de Gezi-demonstraties, waarbij de reactie van de ordediensten en de regering zorgwekkend was.

In 2013 waren vooral de Gezi-demonstraties en het gebruik van excessief geweld door de autoriteiten aanleiding voor scherpe commentaren, onder meer van de minister van Buitenlandse Zaken en de minister-president. Amnesty International heeft met steun van de ambassade en aanvankelijk ook van het Turkse ministerie van Onderwijs een project uitgevoerd waarbij ongeveer 150 leraren in verschillende delen van het land werden getraind in tweedaagse workshops over het belang van internetvrijheid en vrijheid van meningsuiting. De aanvankelijke actieve steun van het Turkse ministerie van Onderwijs is na de Gezi-demonstraties grotendeels verdwenen. De selectie van leraren werd daarna uitgevoerd met de vakbonden voor onderwijzend personeel die ook zorg dragen voor de continuïteit van het project.

De positie van de LHBT-gemeenschap in Turkije blijft zorgwekkend. Het Consulaat-Generaal in Istanbul heeft in 2013 bijgedragen aan een project dat tot doel heeft LHBT-personeel deel te laten nemen aan de in 2014 te houden lokale verkiezingen. Hiertoe werd een 'school of politics' opgericht. Uit het gehele land komen deelnemers die in vijf dagen tijd allerlei facetten van het politieke handwerk leren. Ook dragen verschillende politieke partijen bij aan de vijfdaagse training en worden de LHBT-standpunten van de partijen geanalyseerd.

4.5.2 Landen van het Oostelijk Partnerschap en Rusland

Net als in de zuidelijke nabuurschapsregio van de EU loopt het Nederlands beleid in de landen van het Oostelijk Partnerschap voor een belangrijk deel via de EU. Mede via het nabuurschapsbeleid van de Europese Unie richtte Nederland zich in 2013 op democratisering en respect voor de mensenrechten.

- **Armenië** heeft in 2013 vooruitgang geboekt op het gebied van religieuze vrijheid door een alternatieve dienstplicht voor Getuigen van Jehova voor het eerst toe te staan. Daarentegen verslechterde de positie van LHBT (een poging om 'homopropaganda' wettelijk te verbieden) en vrouwen (de *gender equality* wet haalde het niet). Er werd geklaagd over mishandeling van politieke demonstranten door de politie.

Op 13 september werd een lokale EU-verklaring uitgegeven over het geweld tegen maatschappelijke activisten en intimidatie van mensenrechtenverdedigers. Armenië is één van de prioriteitslanden op het gebied van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. In dit kader werd door de ambassade in 2013 een bezoek van de VN Speciale Rapporteur voor Godsdienstvrijheid Heiner Bielefeldt georganiseerd naar zowel Armenië als Georgië. De uitdaging hierbij was de bijzonder sterke invloed van de dominante Orthodoxe kerk op samenleving en politiek. Een tastbaar resultaat is de bredere toepassing van de genoemde Alternatieve Dienstplichtswet, waardoor weigerende Jehova's Getuigen niet meer een gevangenisstraf riskeren.

- **Azerbeidzjan**: in aanloop naar en sinds de presidentsverkiezingen (9 oktober 2013) is de mensenrechtensituatie in Azerbeidzjan verder verslechterd. Volgens het Institute for Reporters' Freedom and Safety (IRFS) belandden in 2013 in totaal 25 journalisten, bloggers, mensenrechtenverdedigers en jongerenactivisten in de gevangenis. Hoewel de maatschappelijke ruimte voor ngo's, oppositie en onafhankelijke media al jaren beperkt is, werd eind 2013 een dieptepunt bereikt door twee voorvallen die de ambassade in Bakoe van dichtbij meemaakte: de arrestatie op 16 december van Anar Mammadli (voorzitter van EMDS, het Election Monitoring and Democracy Studies Center) vanwege zijn onafhankelijke verkiezingswaarnemingsactiviteiten rondom de presidentsverkiezingen, en de intimidatie in november 2013 van Naila Hashimova (directeur van de Eurasia Partnership Foundation). In verband met de arrestatie van Anar Mammadli werden

veroordelende verklaringen uitgegeven door HV Ashton en Commissaris Füle. Vanuit Matra-fondsen werd het verkiezingswaarnemingsproject van EMDS gesteund, in het bijzonder voor de training van 900 onafhankelijke waarnemers. Het resultaat was bewustwording van de bevolking over hun rechten bij verkiezingen, en een kritisch rapport met gedocumenteerde onregelmatigheden. Dankzij tussenkomst van de EU-delegatie en ambassades van de lidstaten werd de gevangen oppositiepoliticus Ilgar Mammadov in staat gesteld om zich als kandidaat te registreren voor de presidentsverkiezingen.

- **Georgië:** de presidentiële verkiezingen in Georgië in 2013 waren de meest democratische ooit. Op een aantal vlakken – vooral privacybescherming en arbeidsrecht – verbeterde de mensenrechtensituatie. De positie van LHBT en religieuze minderheden bleef echter zorgwekkend. De lopende rechtszaken tegen de voormalige bewindspersonen, waaronder de premier, dreigen de schijn van politieke processen te krijgen. De EU benoemde Thomas Hammarberg tot Speciale Adviseur voor Grondwettelijke en Wettelijke Kwesties en Mensenrechten in Georgië. Het door hem in Georgië uitgebrachte rapport vormt de basis voor de EU Mensenrechtenstrategie voor Georgië 2014-2015. Voor het door Nederland gesteunde project Fight Against Torture in Prisons heeft de Georgian Young Lawyers' Association honderden interviews gehouden met gevangenen die beweren gemarteld of mishandeld te zijn. De geanalyseerde gegevens geven inzicht in de omstandigheden rondom de martelingen.

De samenwerking met het Anne Frank Huis en de voormalige *first lady* van Georgië, Sandra Roelofs, maakte een Georgische vertaling van Het dagboek van Anne Frank mogelijk. Zo konden meer dan duizend Georgische leerlingen, ook aan de hand van interactieve tentoonstellingen over Annes leven, de gevolgen van xenofobie en de beginselen van de tolerante samenleving leren begrijpen.

| 85 |

Met geld uit het Mensenrechtenfonds stelde de ambassade de Georgische LHBT-organisatie IDENTOBA in staat om de IDAHO-manifestatie van 17 mei 2013 voor te bereiden. De organisatie maakte gebruik van *community mobilisation*, bijeenkomsten met autoriteiten, en voorlichtingssessies met journalisten voor en na het evenement. Hoewel de manifestatie desondanks door duizenden contra-demonstranten aangevallen werd, had IDENTOBA dankzij de Nederlandse bijdrage alle relevante bewindspersonen van tevoren ontmoet en hun (mondelijke) verzekering gekregen van de veiligheid van de manifestanten. Dit zorgde ervoor dat de politie uiteindelijk de nodige bescherming bood. Het voorlichtingswerk met journalisten heeft tot aanzienlijk minder homohaat in mediareportages geleid. Dankzij aandringen van de Nederlandse ambassadeur en gelijkgestemde collega's richting de Georgische autoriteiten, zijn uiteindelijk de verdachten (waaronder twee priesters) van het anti-LHBT geweld op 17 mei voor de rechter gebracht.

- **Oekraïne:** eind 2013 waren de ogen van de wereld op Oekraïne gericht. De demonstraties die toen begonnen maakten duidelijk dat de bevolking zich niet goed vertegenwoordigd voelde door de toenmalige regering. De oproerpolitie greep op een aantal momenten gewelddadig in. De minister van Buitenlandse Zaken bezocht Kiev in december 2013 om poolshoogte te nemen en met betogers en toenmalige oppositieleden te spreken. De betogingen hebben een proces in gang gezet waarvan de uitkomst nog steeds onzeker is. Nederland heeft gedurende het hele proces, mede in EU-verband, aangedrongen op onthouding van geweld en op inclusieve onderhandelingen om tot een politieke oplossing te komen. Nederland steunde in 2013 de versterking van mensenrechten en rechtsstaat met bijdragen van € 420.000 en € 726.000 uit respectievelijk het Mensenrechtenfonds en het Matra-programma.
- **Rusland:** In Rusland (geen onderdeel van het Oostelijk Partnerschap) is er sprake van zorgelijke ontwikkelingen in de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid, ruimte voor

het maatschappelijk middenveld, en de positie van onder meer etnische en seksuele minderheden. Belangrijke – internationaal breed gedeelde – kritiekpunten zijn onder andere de zogenoemde ‘anti-homopropagandawet’ (die een verbod inhoudt van ‘propaganda onder minderjarigen van niet-traditionele seksuele relaties’), de wet over betiteling als ‘buitenlandse agent’ van ngo’s die buitenlandse financiering ontvangen en ‘politieke activiteiten’ uitvoeren, alsmede strafvervolgning van enkele leden van de Russische oppositiebeweging en van een aantal deelnemers aan protestdemonstraties (de ‘Bolotnaya Ploshad’-zaken).

Ook in 2013 stond het onderwerp mensenrechten hoog op de agenda in de bilaterale politieke en diplomatieke contacten. Het uitgangspunt van de dialoog is elkaar te kunnen aanspreken op internationale mensenrechtenverplichtingen die Rusland en Nederland vrijwillig zijn aangegaan. Daarbij staat Nederland ook open voor kritiek van Rusland op ontwikkelingen in ons land. Ook in multilateraal verband (EU, OVSE en RvE) worden mensenrechten expliciet met de Russische autoriteiten besproken, zoals tijdens de EU-mensenrechtenconsultaties met Rusland en de EU-Rusland Top. HV Ashton heeft, mede op verzoek van Nederland, in publieke verklaringen haar zorg uitgesproken over zowel de druk op ngo’s als de anti-homopropagandawet. Nederland steunt via diplomatieke posten in Rusland activiteiten van de LHBT-gemeenschap die bijdragen aan meer tolerantie en bevordering van gelijke rechten voor LHBT individuen. Hierbij valt onder meer te denken aan ondersteuning van organisaties, studies naar de LHBT-situatie in Rusland, voorlichtingsmateriaal en filmfestivals. Daarnaast geven de ministeries van VWS, OCW en BZ uit centrale fondsen steun aan regionale LHBT-projecten in Oost-Europa, inclusief Rusland. Deze meerjarige projecten worden uitgevoerd door bekende LHBT-organisaties zoals het COC, de International Lesbian and Gay Association (ILGA) en de European Gay and Lesbian Sport Federation (EGLSF).

| 86 |

Het Nederland-Ruslandjaar bood bij uitstek gelegenheid om mensenrechten op hoog niveau aan te kaarten. De Tweede Kamer werd eerder al geïnformeerd over de vele gesprekken die hierover plaatsvonden, zoals dat van minister-president Rutte met president Poetin in april 2013.⁸⁵ In het oog springende evenementen waarbij ook mensenrechten aan de orde kwamen waren het International Legal Forum in St. Petersburg (met Nederland als eregast), het International Economic Forum in St. Petersburg (waar Premier Rutte sprak tijdens het debat ‘Human rights are good for business’), het culturele festival ‘Dutch Days’ in het Gorky Park in Moskou, en het EU-Russia Civil Society Forum in Den Haag. Via bijdragen uit het Matra-programma en het Mensenrechtenfonds ontvingen rond de 50 organisaties bijdragen voor activiteiten gericht op mensenrechten en rechtsstaat in Rusland. Zoals gebruikelijk monitorde de ambassade en het consulaat-generaal ook in 2013 rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers.

- **Wit-Rusland:** de mensenrechtensituatie in Wit-Rusland is in 2013 niet verbeterd. Er zit nog altijd een aantal politieke gevangenen vast. Onafhankelijke radio en televisie kunnen alleen vanuit het buitenland uitzenden en onafhankelijke gedrukte media worden systematisch het werk moeilijk gemaakt. Overige aanhoudende schendingen van de mensenrechten betreffen de vrijheid van meningsuiting, discriminatie van verschillende sociale groepen, inclusief LHBT (verslechterd ten opzichte van 2012), vrijheid van vereniging, en behandeling van gevangenen. In 2013 was er een relatieve ‘dooi’ in de relaties tussen autoriteiten en het maatschappelijk middenveld, maar dit lijkt vooral gerelateerd aan het WK IJshockey 2014 en de goede indruk die de overheid wil maken.

De minister van Buitenlandse Zaken bezocht Polen in februari, waarbij vertegenwoordigers van Wit-Russische en Poolse ngo’s hem informeerden over de mensenrechtensituatie in Wit-Rusland. De Nederlandse ambassade in Polen ontplooidde verschillende initiatieven om deze situatie te verbeteren (zie 1.1).

⁸⁵ <http://bit.ly/heiRx Cz>

4.5.3 Landen binnen de Europese Unie

Ook binnen de EU is het van het grootste belang aandacht te blijven besteden aan het versterken van de mensenrechten (zie 1.4.2).

- **Baltische staten:** mensenrechten worden in de Baltische landen over het algemeen gerespecteerd. Zaken die in alle drie de landen aandacht verdienen zijn: de moeizame nationale implementatie van EU-richtlijnen op het gebied van mensenrechten (onder andere op het gebied van gelijke behandeling en bescherming tegen *hate crimes*), omstandigheden in vluchtelingencentra en gebrekkige rechtsbijstand aan asielzoekers, lange doorlooptijden van rechtszaken, intolerantie ten opzichte van seksuele minderheden en de omgang met verstandelijk gehandicapten (m.b.t. het recht op onderwijs en de situatie in gesloten inrichtingen). Gelijke rechten voor LHBT zijn nog steeds omstreven in de drie landen, vooral in **Litouwen**, waar het houden van een Gay Pride op grote weerstand van de autoriteiten stuitte. Tevens is in Litouwen wetgeving van kracht die informatievoorziening verbiedt die schadelijk kan zijn voor minderjarigen, waartoe informatie over homoseksualiteit wordt gerekend. In **Letland** en in mindere mate **Estland** is er nog steeds een aanzienlijke groep staatlozen, die niet beschikken over enig staatsburgerschap en om die reden geen volledige politieke rechten hebben (bijvoorbeeld stemrecht). In Litouwen nam de Nederlandse ambassade deel aan de Gay Pride, en organiseerde zij achteraf een met publiciteit omgeven ontvangst in de residentie van de ambassadeur. In Estland en Letland organiseerde Nederland in 2013 tentoonstellingen over Anne Frank gericht op schoolleerlingen. De tentoonstelling in Letland legde een verbinding tussen Anne Frank en het Zanis Lipke Museum, dat is opgericht ter nagedachtenis aan de Let Zanis Lipke, die tijdens de Tweede Wereldoorlog joodse inwoners van Riga op de plek van het museum onderdak bood. Naast het verhaal van Anne Frank wordt ook het verhaal verteld van het ondergedoken joodse Duits-Letse meisje Hannah Schtern dat door Zanis Lipke werd gered. Het project heeft bijgedragen aan vergroting van de Letse kennis over de geschiedenis van de Holocaust en de eigen joodse geschiedenis.
- **Bulgarije:** het Coördinatie- en Verificatiemechanisme (CVM) van de Europese Commissie helpt om de nog zwakke rechtsstaat in Bulgarije te versterken. Punten van zorg zijn mediavrijheid en rechten van minderheden zoals Roma en LHBT. Als onderdeel van haar dialoog met EU-burgers bezocht EU-Commissaris Viviane Reding Bulgarije op 23 juli 2013. De 400 deelnemers aan de bijeenkomst drongen aan op versterking van de democratie en grotere onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Sinds een aantal jaar worden Gay Pride-bijeenkomsten ondersteund door gezamenlijke verklaringen van een aantal EU-landen en de VS. Nederland had hiertoe enige jaren geleden het voortouw genomen, coördinatie werd in 2013 overgenomen door andere lidstaten.
- **Duitsland:** in april 2013 is een tweede UPR van de VN Mensenrechtenraad gehouden voor Duitsland. In het rapport worden enkele verbeteringen omschreven in vergelijking met eerste rapport in 2008, bijvoorbeeld het toestaan van een dubbele nationaliteit aan Turkse burgers in Duitsland. Voor het tweede jaar nam de ambassade in Berlijn op 22 juni met een wagen deel aan aan de Christopher Street Day (CSD) parade in Berlijn. Op de wagen stond het logo: 'Die Niederlande stehen für Akzeptanz – Weltweit' (Nederland staat voor acceptatie – wereldwijd). De avond voorafgaand aan de CSD vond er een debat plaats op de ambassade met als thema 'Gelijke rechten voor LHBT in Rusland en Oost-Europa'.
- **Frankrijk:** op 23 april 2013 keurde de Franse Assemblée Nationale het wetsvoorstel voor het homohuwelijk goed, waarna het op 17 mei door de Grondwettelijke Raad werd goedgekeurd en door de president werd getekend. Dit proces ging gepaard met onrust en protesten. In het politieke landschap valt de groei op van het Front National, dat vaak in verband wordt gebracht met extremistische opvattingen. Op het uitzetbeleid van de Franse regering, waarbij vooral illegale Roma's betrokken zijn, is binnenlands veel

kritiek. Het sporadisch harde optreden van de Franse politie en de toestand in de gevangenissen blijven onderwerpen van aandacht. Ten slotte trok het verbod op de optredens van de van antisemitisme beschuldigde cabaretier Dieudonné rond de jaarwisseling 2013–2014 de aandacht.

Op 28 juni 2013 vond er een conferentie plaats in de residentie van de ambassadeur over gelijke rechten voor LHBT. Deze conferentie was georganiseerd door de ambassade in samenwerking met Inter-LGBT. Dankzij de interactieve conferentie werden veel nieuwe contacten gelegd en de feedback uit het veld was zeer positief. Bij de ‘Marche des Fiertés’, de Franse Gay Pride, liepen Boris Dittrich en de ambassade mee, waardoor Nederland goed op de kaart werd gezet bij plaatselijke bestuurders, ngo’s, en de Franse LGBT-beweging. De ambassade in Parijs is één van de vertegenwoordigers in het LGBTI-fonds, dat wordt beheerd door het FEI (France Expertise Internationale).

- **Griekenland:** de mensenrechtensituatie in Griekenland is het afgelopen jaar niet wezenlijk veranderd. Op het gebied van asiel en migratie is de situatie, dankzij de implementatie van het Nationale Actieplan voor Asiel en Migratie, enigszins verbeterd. Over het optreden van de politie – deze zou demonstraties hardhandiger aanpakken dan vroeger –, maar ook over de behandeling van gevangenen in politiecellen, komen regelmatig klachten in de publiciteit. Verder is er toenemende zorg over de gevolgen van de financiële crisis op de sociale en economische rechten van de burger: armoede, geen toegang tot basisbehoeften (huis, verwarming, stroom) en een groeiend aantal onverzekerde werklozen zonder toegang tot het gezondheidsstelsel en medicijnen. Op initiatief van de Nederlandse ambassade nam een groot aantal ambassades deel aan de Athens Pride in juni 2013. Het was de eerste keer dat ambassades deelnamen aan dit jaarlijkse evenement. Dit kreeg veel waardering van de LHBT-gemeenschap in Athene.
- **Hongarije:** op 11 maart 2013 stemde het Hongaarse parlement in met een vierde pakket amendementen op de Grondwet. Hierdoor werd in weerwil van eerdere uitspraken van het Constitutionele Hof de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht ingeperkt. Andere wijzigingen betroffen onder meer het beperken van politieke campagnes via de media in verkiezingstijd, en het strafbaar stellen van dakloosheid. Na felle internationale kritiek werd een deel van de wijzigingen in september ongedaan gemaakt. Secretaris-Generaal Jagland van de Raad van Europa liet in oktober 2013 weten dat hij ‘tevreden’ was met de aanpassingen in de wetgeving t.a.v. vrijheid van meningsuiting, mediavrijheid en de rechterlijke macht. Hij baseerde zich op aanbevelingen van de Venetië Commissie. De Nederlandse ambassade speelde een actieve rol in het bestrijden van mensenhandel. Het afgelopen jaar is er stevig ingezet op samenwerking met Hongarije op dit terrein. Onlangs werd een Operationeel Actieplan afgesloten tussen Nederland en Hongarije. Een Joint Investigation Team werd voorbereid door Nederland, Hongarije en België.
- **Italië:** de grootste problemen in Italië op mensenrechtengebied betreffen de overbevolkte gevangenissen en andere tekortkomingen van het Italiaanse gevangensysteem, zoals opsluiting van verdachten samen met veroordeelde criminelen. Omstandigheden in detentie- en opvangcentra voor asielzoekers voldoen vaak evenmin aan de minimale standaard. In december 2013 kwamen berichten in het nieuws over mensonterende behandeling van bootvluchtelingen op het eiland Lampedusa. Italië kampt verder met een traag en inefficiënt rechtssysteem. Wat betreft gelijke rechten voor LHBT loopt Italië achter op de rest van de EU. Er is geen enkele vorm van partnerschapsregistratie mogelijk voor partners van gelijk geslacht. Op de werkvloer en scholen komt veel discriminatie voor. Er is nog altijd sprake van sociale vooroordelen en ongelijke behandeling op gemeentelijk niveau van Roma, die hierdoor beperkte toegang hebben tot sociale voorzieningen en werkgelegenheid.

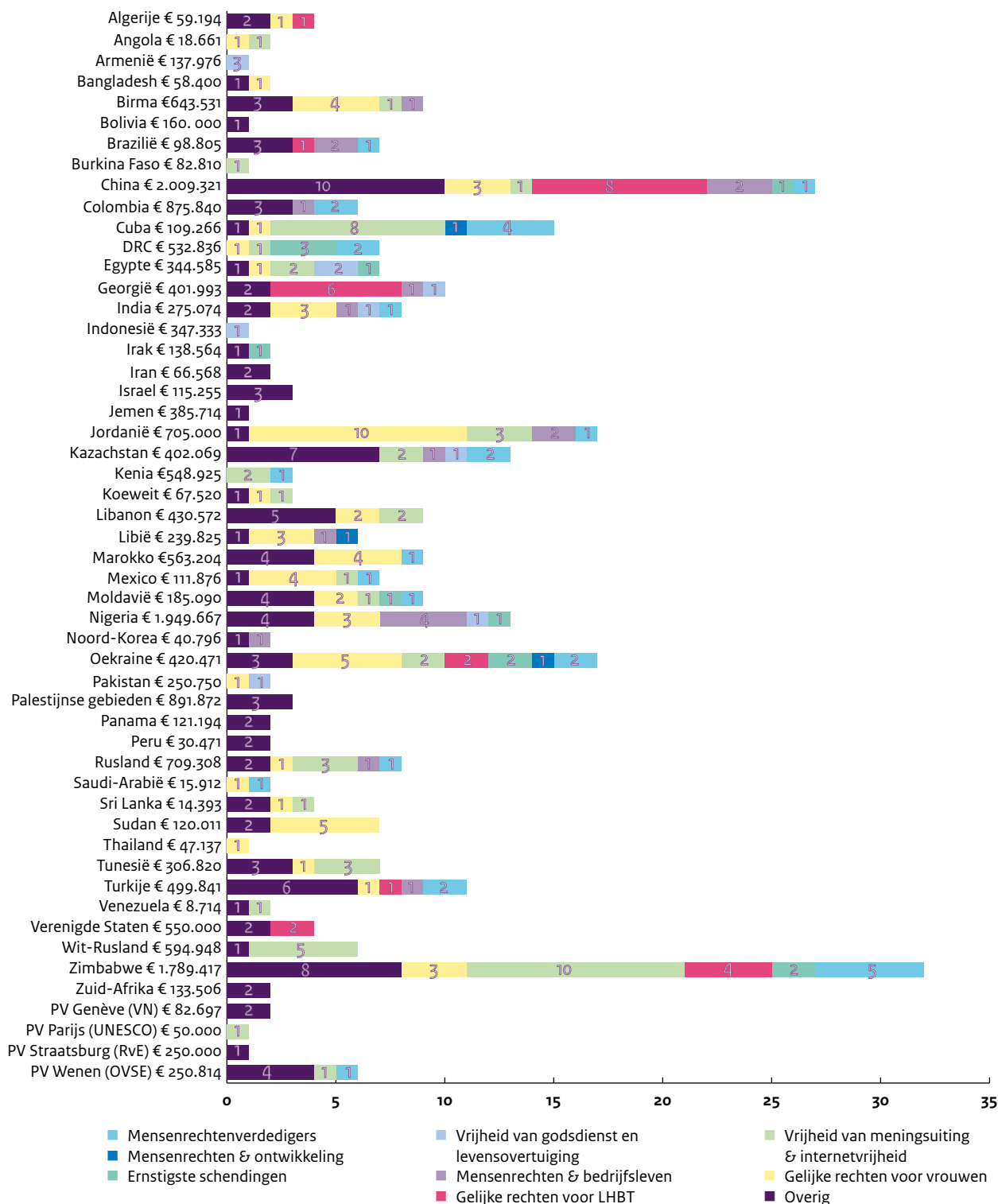

De organisatie Parks streeft naar gelijke rechten voor LHBT in het bedrijfsleven door benadering en bewerking van de bedrijfstop. De openbare bijeenkomsten die de organisatie daartoe houdt, worden door de Nederlandse ambassade financieel gesteund. Doel is een mentaliteitsverandering en dus gaat het per definitie om lange termijn werk. Maar de resultaten lopen binnen: de afgelopen twee jaar heeft een dozijn grote bedrijven (met name multinationals) zich achter de doelstellingen van Parks geschaard en ook daadwerkelijk iets gedaan aan gelijke behandeling, bijvoorbeeld door deelname van homopartners aan bedrijfsuitjes en recht op vrije dagen om deze bij te staan bij ziekte.

- **Polen:** in Polen waren er ook in 2013 zorgen over seksuele en reproductieve rechten (abortus en seksuele voorlichting), vrijheid van meningsuiting (laster tegen overheidsorganen), en rechten van vluchtelingen en migranten. Ook op het gebied van gelijke rechten voor LHBT is verdere verbetering van de situatie nodig. Ter gelegenheid van 'Coming Out Day' (11 oktober) heeft de Nederlandse ambassade samen met de Vlaamse vertegenwoordiging, de vooraanstaande krant 'Gazeta Wyborcza', en de 'Campaign Against Homophobia' een publiek debat georganiseerd, getiteld 'Why not marriage? Judgment of homophobia'. Op uitnodiging van de ambassade nam Boris Dittrich van Human Rights Watch deel aan het debat. Het debat richtte zich op de houding van de Poolse samenleving t.a.v. LHBT-kwesties en mogelijke juridische oplossingen.
- **Roemenië:** in Roemenië is de discriminatie van Roma de meest in het oog springende kwestie, vooral in termen van huisvesting en onderwijs. De protesten van mensenrechtenorganisaties tegen een wetsvoorstel voor verplichte advisering voor zwangere vrouwen in geval van abortus leidden ertoe dat het wetsvoorstel werd ingetrokken. Ook een wetsvoorstel dat onder andere belediging weer strafbaar zou stellen en daarmee de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid zou inperken, ontmoette hevige protesten. Het Constitutioneel Hof verklaarde het wetgevingsproces later in strijd met de grondwet. Verder was er sprake van antisemitisme, dat onder andere tot uitdrukking kwam op televisie door uitzending van een antisemitisch kerstlied. Daarvoor werd later op televisie excuses aangeboden. De Nederlandse Nationale Rapporteur Mensenhandel bezocht Roemenië in 2013 in het kader van haar werkzaamheden. De Nederlandse ambassadeur was gastspreker tijdens de Gay Pride van 2013.
- **Verenigd Koninkrijk:** in 2013 nam het Britse parlement wetgeving aan waardoor het homohuwelijk in 2014 in Engeland en Wales gelegaliseerd zal worden. Het afgelopen jaar werd vooral door de Guardian, naar aanleiding van de onthullingen van Edward Snowden, een debat aangezwengeld over de privacy van burgers en spionage. Daarnaast werd er discussie gevoerd over de vraag of er een Britse Bill of Rights zou moeten komen om de Human Rights Act te vervangen. In het kader van deze discussie gaan er tevens steeds meer stemmen op onder politici van de Conservatieve Partij om het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens op te zeggen en het Verenigd Koninkrijk aan de rechtsmacht van het Europese Hof van de Rechten van de Mens te onttrekken. De nieuwe Justice and Security Bill van mei 2013, die de Britse overheid in staat stelt geheim bewijsmateriaal aan rechtbanken te leveren in het geval dat deze raakt aan de nationale veiligheid, heeft tot veel controverse geleid. Het Verenigd Koninkrijk voert een actief mensenrechtenbeleid in haar buitenlandse betrekkingen. In september 2013 werd het Action Plan on Business and Human Rights gelanceerd, waarin bedrijven worden gestimuleerd om in hun activiteiten rekening te houden met mensenrechten.

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht projecten uit de gedelegeerde middelen van het Mensenrechtenfonds⁸⁶

⁸⁶ Het Mensenrechtenfonds bestaat voor ongeveer een derde uit centrale middelen en twee derde uit gedelegeerde middelen. De centrale middelen kunnen in dit overzicht niet worden meegenomen omdat die per definitie meerdere landen beslaan. Enkele landen die niet meer op de MRF landenlijst staan zijn wel in dit overzicht opgenomen; hier betreft het meerjarige verplichtingen.

Bijlage 2

Overzicht activiteiten ambassades op 17 mei 2013 (IDAHO) en 10 december 2013 (Mensenrechtendag)

Land	Activiteiten
Afghanistan	Mensenrechtendag Nederland organiseerde met verschillende partners samen de mensenrechtenweek in Afghanistan. Tijdens deze week vonden debatten, filmvoorstellingen, trainingen en culturele evenementen plaats rondom het thema mensenrechten.
Albanië	Mensenrechtendag De ambassade stelde vijf documentaires van Movies that Matter ter beschikking aan verschillende mensenrechtenorganisaties in Tirana. De filmvertoningen werden gecombineerd met debatten en discussiepanels met mensenrechtenexperts en -activisten. De Nederlandse ambassadeur nam deel aan een aantal van deze debatten. Ook sprak de ambassadeur een korte YouTube film in waarin hij het Nederlandse mensenrechtenbeleid onder de aandacht bracht. Naar aanleiding van de filmvertoningen werden de deelnemers aangemoedigd om boodschappen op te schrijven over de mensenrechtensituatie in Albanië en suggesties te doen hoe deze te verbeteren. Deze boodschappen werden verwerkt in een symbolisch kunstwerk; een 'Mensenrechtensymbool'. Daarnaast organiseerde de Ombudsman een drie dagen durende conferentie over de mensenrechtensituatie in Albanië. De ambassadeur maakte deel uit van het expertpanel dat sprak over vrouwenrechten en gendergelijkheid in Albanië.
Algerije	Mensenrechtendag De plaatsvervangend ambassadeur woonde een deels door Nederland gefinancierde conferentie bij, georganiseerd door UNDP en het Algerijnse Parlement, over politieke participatie van vrouwen. Bij deze bijeenkomst waren vrouwelijke parlementariërs aanwezig uit een veertigtal landen.
Argentinië	Mensenrechtendag De ambassade vertoonde de film 'Call me Kuchu', over LHBT-activisten in Uganda. Deze vertoning sloot aan bij de ontluikende trilaterale samenwerking tussen Nederland en Argentinië op mensenrechtengebied, waarbij de focus ligt op LHBT, discriminatie en vrouwenrechten.
Australië	Mensenrechtendag De ambassade organiseerde samen met Straattheater Canberra een vertoning van de film 'Strijders voor de Liefde', gevolgd door een receptie.
Azerbeidjan	Mensenrechtendag De ambassade te Bakoe organiseerde drie vertoningen van mensenrechtenfilms: 'Tall as the Baobab Tree', over kindhuwelijken in Senegal; 'Forbidden Voices', over internetvrijheid in Cuba, China en Iran; en 'Rafea: Solar Mama', over vrouwenemancipatie in de Jordaans-Irakese Bedoeïenencultuur.
België	Mensenrechtendag De Nederlandse ambassade organiseerde een film- en debatavond over de humanitaire crisis in Syrië. Na afloop van de film vond er een debat plaats tussen experts en ervaringsdeskundige Inge Vrancken, over het 'Responsibility to Protect' principe.
Benin	Mensenrechtendag De ambassade te Cotonou organiseerde acht vertoningen door het hele land van de mensenrechtenfilm 'Tall as the Baobab Tree', over kindhuwelijken in Senegal. De vertoning van de film werd gerealiseerd door (lokale) ngo's en werd gevolgd door debatten waar ook lokale autoriteiten, traditionele leiders en jongeren aan deelnamen. De ambassade was bij de debatten vertegenwoordigd.

Bosnië- Herzegovina	<p>Mensenrechtendag</p> <p>In samenwerking met Kriterion Sarajevo is een programma gemaakt van vijf filmvertoningen. De eerste vond plaats met aansluitend een debat gemodereerd door een vertegenwoordiger van Human Rights Center van de Universiteit van Sarajevo. De tweede vertoning was vooral op media/journalisten en relevante ngo's gericht. De derde vertoning was gericht op studenten (journalistiek, sociologie, politieke wetenschappen, criminologie, recht), de vierde op het algemene publiek. De laatste filmvertoning werd gelinkt aan een workshop voor middelbare scholieren op het thema media en mensenrechten.</p>
Brazilië	<p>IDAHO</p> <p>In Brasília hing de LHBT-vlag uit. Zie http://brazilie.nlambassade.org/nieuws/2013/05/ambassade-hijst-op-17-mei-de-lhtb-vlag.html</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade heeft in het kader van 10 december de mensenrechtententoonstelling 'Vrede en Recht: Een kijk op het verleden voor een beter heden' georganiseerd in het Nationale Museum van Brasília (in samenwerking met de Anne-Frank stichting). Op de dag van de opening van de tentoonstelling heeft de ambassade, in samenwerking met één van de grootste lokale universiteiten; de Uniceub, een seminar georganiseerd. Het seminar bestond uit een lezing over de internationale gerechtshoven en de bescherming van vrede en gerechtigheid op internationaal niveau.</p>
Bulgarije	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade organiseerde een openbare vertoning van de documentaire Reportero, over persvrijheid.</p>
Canada	<p>IDAHO</p> <p>Bij de ambassade hing de regenboogvlag uit op 17 mei. Daarnaast heeft de plaatsvervangend ambassadeur een lezing gegeven aan middelbare scholieren over gelijke rechten voor LHBT.</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p><i>Ottawa</i></p> <p>De ambassade te Ottawa heeft twee keer de mensenrechtenfilm 'Tall as the Baobab Tree', over kindhuwelijken in Senegal, vertoond.</p> <p><i>Vancouver</i></p> <p>Het consulaat-generaal te Vancouver heeft in samenwerking met het Vancouver Holocaust Education Centre, onder het thema 'Nazi persecution of homosexuals', de mensenrechtenfilm 'Call me Kuchu' vertoond, over LHBT-activisten in Uganda.</p>
China	<p>IDAHO</p> <p>De Nederlandse ambassade organiseerde in samenwerking met verschillende lokale LHBT-organisaties een evenement om de zichtbaarheid van transgenders in China te vergroten. Onder de ruim 80 deelnemers waren o.a. journalisten, onderwijsdeskundigen, geestelijke gezondheidswerkers, vrijwilligers van maatschappelijke organisaties en diplomaten.</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade te Beijing organiseerde een publieke vertoning van de mensenrechtenfilm 'Call me Kuchu', over LHBT-activisten in Uganda.</p>
Costa Rica	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De Nederlandse ambassade vertoonde de documentaire 'Justice for my sister' van de Colombië-ans-lerse filmmaakster Kimberly Bautista. Deze documentaire vertelt het verhaal van een Guatemalteekse vrouw van wie de zus vermoord is. Om genoegdoening te krijgen voor de moord op haar zus gaat deze vrouw op zoek naar de moordenaar en probeert hem aan te klagen. Filmmaakster Kimberly Bautista was bij de vertoning aanwezig en een panel van experts op het gebied van mensenrechten faciliteerde een discussie met het publiek.</p>

Cyprus	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De Nederlandse ambassade op Cyprus werkte op 10 december 2013 samen met de Amerikaanse ambassade voor de organisatie van een filmfestival. Het festival vond plaats in de door de VN gecontroleerde bufferzone tussen de Grieks-Cypriotische en Turks-Cypriotische gedeelten van de hoofdstad Nicosia.</p>
Dominicaanse Republiek	<p>Mensenrechtendag</p> <p>In samenwerking met de ngo's COIN en Observatorio de Derechos Humanos werd een aantal vertoningen van de film Reportero georganiseerd, over persvrijheid in Mexico.</p>
Duitsland	<p>IDAHO</p> <p>De Nederlandse ambassade nam in 2013 aan het Berlin Pride Festival door de organisatie van een inhoudelijk seminar over gelijke rechten voor LHBT in Oost-Europa/Rusland en deelname met een 'praalwagen' aan de Christopher Street Day parade in Berlijn. Via deze activiteiten is het Nederlandse beleid op LHBT-terrein onder de aandacht gebracht van een groot en relevant publiek.</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p>In het kader van Internationale Mensenrechtendag op 10 december vertoonde de ambassade in Berlijn de documentaire 'Forbidden Voices'. Aansluitend is de mensenrechtenactiviste en hoofdrolspeelster uit de documentaire, Farnaz Seifi, in discussie gegaan met de directeur van Amnesty International Duitsland, Selmin Çalışkan.</p>
Egypte	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade te Caïro organiseerde een publieke vertoning van mensenrechtenfilm 'Forbidden Voices', over internetvrijheid in Iran, China en Cuba.</p>
El Salvador	<p>Mensenrechtendag</p> <p>Op 10 december organiseerde de ambassade een evenement gericht op de mensenrechtensituatie van journalisten en mensenrechtenverdedigers in El Salvador. Het evenement werd geopend door sprekers van de Salvadoraanse universiteit UCA, mensenrechtenorganisatie FESPAD en de Nederlandse ambassadeur. Vervolgens vond er een debat plaats.</p>
Estland	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De Nederlandse ambassade organiseerde samen met 'the Institute of Digital Rights' en 'Garage48' de eerste #DiploHack in Tallinn.</p>
Frankrijk	<p>IDAHO</p> <p>De ambassade in Parijs organiseerde in samenwerking met Inter-LGBT (de Franse variant van het COC) een conferentie over gelijke rechten voor LHBT in de residentie van de ambassadeur. Onder anderen Boris Dittrich van Human Rights Watch trad op als spreker.</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade te Parijs organiseerde twee vertoningen van mensenrechtenfilms: 'Call me Kuchu', over LHBT-activisten in Uganda, en 'Tall as the Baobab Tree', over kindhuwelijken in Senegal.</p>
Georgië	<p>IDAHO</p> <p>De lokale LHBT-organisatie IDENTOBA werd uitgenodigd voor een bijeenkomst op de ambassade. Tevens nam een ambassademedewerker deel aan een discussie over Nederlands beleid op LHBT-gebied in het Tbilisi Europa Huis.</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p>Op 10 december werd een Human Rights Fair georganiseerd met deelname van 15 Georgische ngo's die minderheden en gemarginaliseerde groepen vertegenwoordigen. Met de beurs werd beoogd om Georgische diversiteit te vieren en om aandacht te vragen voor de verschillende minderheden die in Georgië huizen.</p>
Ghana	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade te Accra organiseerde een publieke vertoning van de mensenrechtenfilm 'Tall as the Baobab Tree', over kindhuwelijken in Senegal.</p>

Griekenland	<p>IDAHO De ambassadeur heeft een aantal vertegenwoordigers van Griekse LHBT-organisaties uitgenodigd voor een werklunch op 17 mei bij hem thuis. De Griekse contacten toonden veel belangstelling voor de vraag hoe rechten van LHBT in Nederland beschermd zijn. Vooral de 'best practices' waren interessant voor de Griekse organisaties.</p> <p>Mensenrechtendag Er was een bijeenkomst in de residentie met ngo's. Er werd gesproken over de gevolgen van de financiële crisis op de sociale en economische rechten van de burgers van Athene (armoede, slechte toegang tot zorg, beperkte hulp voor daklozen, drugsverslaafden, illegale immigranten).</p>
Irak	<p>Mensenrechtendag De ambassade te Bagdad organiseerde twee vertoningen van mensenrechtenfilms: 'Rafea: Solar Mama', over vrouwenemancipatie in de Jordaans-Irakese Bedoeïenencultuur, en 'Verboden Voices', over internetvrijheid in Iran, China en Cuba.</p>
Indonesië	<p>Mensenrechtendag Naar aanleiding van het bezoek van vier vertegenwoordigers van internationale gerechten in Den Haag werd de dag van de Mensenrechten gevierd door middel van een paneldiscussie tussen deze vertegenwoordigers over de 'ASEAN Charter on Human Rights'.</p>
Italië	<p>Mensenrechtendag Op 14 december hield de Nederlandse ambassadeur in de Friese Kerk in Rome een speech gewijd aan vrede en recht.</p>
Japan	<p>IDAHO Op zaterdag 27 april organiseerde de ambassade in Tokio samen met lokale ngo's de aftrap van de Tokyo Rainbow Week 2013 (TRW). Het evenement bracht stakeholders bij elkaar en bood gelegenheid tot netwerken in positieve sfeer. Boris Dittrich van Human Rights Watch was aanwezig en benadrukte in zijn toespraak de belangrijke rol van Nederland op het gebied van gelijke rechten voor LHBT. Zie ook: http://www.coc.nl/internationaal/receptie-nederlandse-ambassadeur-start-tokyo-rainbow-week.</p> <p>Mensenrechtendag De internationale dag van de mensenrechten stond voor de ambassade in Tokio in 2013 in het teken van gelijke rechten voor LHBT. Op 10 december vertoonde de ambassade de documentaire 'Strijders voor de Liefde' aan een groep ngo-vertegenwoordigers, die allen betrokken waren bij de organisatie van de Tokyo Rainbow Week. Na afloop van de film was er tijd voor discussie en besprekingen over het verbeteren van samenwerking in 2014. De activiteit werd afgesloten met een netwerkreceptie.</p>
Jemen	<p>Mensenrechtendag De ambassade te Sana'a organiseerde vertoningen van vier mensenrechtenfilms: 'Call me Kuchu', over LGBT-activisten in Uganda; 'Tall as the Baobab Tree', over kindhuwelijken in Senegal; 'Reportero', over journalisten in Mexico die de strijd aanbinden met drugskartels; en Verboden Voices, over internetvrijheid in Cuba, China en Iran.</p>
Jordanië	<p>Mensenrechtendag De Nederlandse ambassadeur droeg bij aan een persconferentie waarin een nationale Jordanese campagne tegen geweld tegen vrouwen werd gelanceerd door de Jordanese Nationale Commissie voor Vrouwen. Verder steunde de ambassade een jaarlijkse conferentie georganiseerd door de Arabische Reporters voor Onderzoeksjournalistiek. Ook werd er een filmfestival gesteund waarop de Nederlandse film Peace vs. Justice werd getoond.</p>

Kenia	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De Nederlandse ambassadeur sprak bij een debat over de mensenrechten in Kenia. Dit debat werd live uitgezonden op Keniaanse TV. Het panel bestond uit vertegenwoordigers van het parlement, de rechterlijke macht en mensenrechtenactivisten. Verder sprak de plaatsvervangend ambassadeur bij de opening van het lokale kantoor van de Keniaanse Mensenrechtencommissie in Kisumu in het westen van Kenia. Ook was Nederland vertegenwoordigd bij de uitreiking van de jaarlijkse Jurist of the Year Award.</p>
Kroatië	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De post Zagreb koppelde de bijdrage aan Mensenrechtendag aan de vertoning van de Nederlandse film 'Boven is het Stil' tijdens het Human Rights Film Festival in Zagreb. Op 13 december stond het festival specifiek in het teken van het thema LHBT. Tijdens een rondetafeldiscussie werd dit thema als onderwerp van films en documentaires besproken en voorafgaand aan de vertoning van 'Boven is het Stil' gaf de ambassadeur een korte speech die ook op het thema inging.</p>
Letland	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade organiseerde een ontbijtdebat georganiseerd met als thema: 'verwezenlijkingen en uitdagingen van mensenrechten in Letland'. De Nederlandse ambassadeur was aanwezig bij de discussie, evenals belangrijke spelers in het mensenrechtenveld.</p>
Libanon	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade te Beiroet organiseerde een publieke vertoning van mensenrechtenfilm 'Forbidden Voices', over internetvrijheid in Iran, China en Cuba.</p>
Libië	<p>Mensenrechtendag</p> <p>Eén van de organisaties die door de ambassade gesteund werd voor het project '16 days of activism against gender-based violence in Libya' startte op 10 december de campagne voor haar project en vertoonde voor het eerst de bijbehorende video. De Nederlandse ambassadeur sprak tijdens dit evenement.</p>
Litouwen	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade organiseerde een seminar over LHBT rechten.</p>
Macedonië	<p>IDAHO</p> <p>Op 15 mei hees de ambassade samen met LGBT United, een Macedonische ngo, de regenboogvlag. Deze heeft de rest van de week naast de Nederlandse vlag gehangen. Daarnaast was de ambassade op 17 mei aanwezig bij de promotie van een regionaal netwerk tegen homofobie en de ILGA Index Map over de rechten van LGHT wereldwijd. Na dit evenement vond er een spontane kleine mars plaats door de stad waarbij posters opgehangen werden. De ambassade was ook hierbij aanwezig. Op 23 mei heeft de ambassadeur een presentatie gehouden ter promotie van het 'shadow report' over het voorkomen van discriminatie op basis van seksuele voorkeur of genderidentiteit. Bij bovenstaande activiteiten was het nieuw opgezette LHBT-centrum in Skopje de belangrijkste partner.</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade deed mee aan de activiteiten georganiseerd door de EU. Dit jaar stond de viering in het teken van de promotie van de LHBT-richtsnoeren. 's Ochtends was er een debat in het EU informatiecentrum over LHBT. Eén van de sprekers was een vertegenwoordiger van het Nederlandse ministerie van OCW. 's Middags heeft de ambassade de documentaire Reportero getoond, gevolgd door een debat tussen relevante Macedonische sprekers over persvrijheid.</p>

Marokko	<p>IDAHO De ambassade organiseerde een succesvolle fototentoonstelling in het kader van de wereldwijde dag tegen homofobie. De doelstelling van de avond was om alle facetten van deze beweging bij elkaar te brengen en een ambiance te bieden waarin dit gevoelige onderwerp openlijk kon worden besproken.</p> <p>Mensenrechtendag In samenwerking met verschillende andere ambassades organiseerde Nederland een debat over de rechten van vrouwen in Marokko. Het debat was gericht op studenten. Een tweede activiteit was een tweedaagse mensenrechtenviering met films, debatten, lezingen en culturele activiteiten in Nador, Noord-Marokko. Het doel was om in het gebied waar van oorsprong veel Nederlandse Marrokanen vandaan komen aandacht voor mensenrechten te genereren.</p>
Mexico	<p>IDAHO De ambassade organiseerde een lunch met leden van de LHBT-gemeenschap en enkele ambassadeurs. Zie ook http://on.fb.me/1IrtgJt.</p> <p>Mensenrechtendag Op 10 december hield de Nederlandse ambassadeur een toespraak met als onderwerp 'Journalists and human rights defenders at risk', in het kader van een bijeenkomst die Free Press Unlimited organiseerde voor journalisten.</p>
Mozambique	<p>IDAHO Voor IDAHO organiseerde LAMBDA, een Mozambikaanse LHBT-organisatie gesteund door de Nederlandse ambassade, een discussiebijeenkomst rond het onderzoek van de organisatie <i>Attitudes and Practices towards Homosexuality in Mozambique</i>.</p> <p>Mensenrechtendag Op 11 december brachten alle EU-ambassadeurs een bezoek gebracht aan de Machava High Security gevangenis en de Boane jeugdgevangenis, om de omstandigheden aldaar te bekijken. Daarnaast heeft de post samengewerkt met verschillende ngo's bij het organiseren van mensenrechtenactiviteiten. Zo organiseerde AGIR, een platform voor maatschappelijke organisaties, samen met het ministerie van Justitie een conferentie over mensenrechten.</p>
Nicaragua	<p>Mensenrechtendag In samenwerking met de Finse ambassade in Nicaragua en de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) werd de documentaire 'Justice for my sister' vertoond, waarbij filmmaakster Kimberly Bautista aanwezig was. Rond de vertoning van de film werden presentaties gegeven over geweld tegen vrouwen.</p>
Nigeria	<p>Mensenrechtendag Op en omstreeks Mensenrechtendag organiseerde de ambassade een aantal activiteiten. Ten eerste, een open-air vertoning van de film 'Tall as the Baobab Tree', in samenwerking met de Nigeriaanse Nationale Mensenrechtencommissie. Deze film werd ook vertoond voor een groep middelbare scholieren van scholen in en rondom Abuja, gevolgd door een vraag-en-antwoordsessie over mensenrechten in het algemeen en het werk van de ambassade en de Mensenrechtencommissie in het bijzonder. Ten slotte nam de ambassadeur op 10 december samen met ambasadestaf deel aan de door de Nationale Mensenrechtencommissie georganiseerde 'Human Rights Walk' in het centrum van Abuja.</p>
Oekraïne	<p>IDAHO De ambassade organiseerde een netwerkevenement georganiseerd ter voorbereiding van de Kiev Pride. LHBT-activisten, COC Nederland en diplomaten kwamen tijdens dit evenement bijeen.</p>

Oostenrijk	<p>IDAHO Ter gelegenheid van de Internationale Dag Tegen Homofobie en Transfobie (IDAHO) organiseerde de Homosexuele Initiative Wien (HOSI Wien) op 17 mei een 'rainbow flashmob'. De deelnemers lieten door de ambassade gefinancierde, met helium gevulde ballonnen op, voorzien van het Rijkslogo en van wensen voor het terugdringen van discriminatie tegen de LHBT-gemeenschap. Het publiek was enthousiast en de media besteedden ruimschoots aandacht aan dit evenement.</p> <p>Mensenrechtendag In het Burgkino in Wenen werd een film van Movies that Matter vertoond, met mogelijkheid tot napraten achteraf.</p>
Peru	<p>Mensenrechtendag De ambassade organiseerde een publieke vertoning van de mensenrechtenfilm 'Reportero', over journalisten in Mexico die de strijd aanbinden met drugskartels.</p>
Polen	<p>IDAHO De plaatsvervangend ambassadeur nam aan het "Queer May Festival" in Krakau deel, waar de Nederlandse documentaire "I am gay and Muslim" van Chris Belloni vertoond werd. In zijn toespraak ging de plaatsvervangend ambassadeur in op de aanpak van LHBT-discriminatie.</p> <p>Mensenrechtendag Op deze dag droeg de ambassade bij aan een tentoonstelling over de Roma-minderheid. Verder nam de ambassade deel aan de viering van de verjaardag van tv-station Belsat, waaraan Nederland ondersteuning heeft gegeven. Dit tv-station maakt vanuit Warschau programma's met onafhankelijk nieuws voor Wit-Rusland. Daarnaast organiseerde de ambassade een paneldiscussie ter gelegenheid van Mensenrechtendag en de jaarlijkse herdenking van het begin van de staat van beleg in Polen (13 december). Het centrale thema was solidariteit.</p>
Roemenië	<p>Mensenrechtendag De ambassade organiseerde in samenwerking met de ngo Euroregional Center for Public Initiatives, een mensenrechtenorganisatie die seksuele en reproductieve rechten verdedigt en bevordert, onder meer een fototentoonstelling en een rondetafelgesprek over seksuele en reproductieve rechten.</p>
Rusland	<p>IDAHO Op 17 april vond de opening plaats van een LHBT-filmfestival, georganiseerd door de Russische ngo Bok-o-Bok en medegefinancierd door de Nederlandse ambassade.</p> <p>Mensenrechtendag Rond Mensenrechtendag is een project opgestart dat zal lopen van 2013 – 2016. Het hoofddoel van dit project is het creëren van een forum waarbinnen studenten en docenten kunnen discussiëren over actuele mensenrechtenkwesties en de problemen van de moderne samenleving.</p>
Rwanda	<p>IDAHO Op 17 mei is aandacht besteed aan IDAHO met een bijeenkomst voor LHBT-activisten bij de ambassadeur thuis.</p> <p>Mensenrechtendag De ambassade organiseerde een ontmoeting tussen mensenrechtenverdedigers en het corps diplomatique.</p>

Senegal	<p>IDAHO</p> <p>Op 16 mei organiseerden de Nederlandse en Duitse ambassades op de Nederlandse residentie een filmvertoning en een debat. De meer dan 40 deelnemers woonden een vertoning van drie korte filmpjes bij. In het eerste filmpje was de recente toespraak van Ban Ki Moon over LGBT-rechten te zien. Vervolgens vond er onder leiding van de ambassadeur een levendig en open debat plaats, volgens Chatham House Rules, gestructureerd rond drie onderwerpen: 1) De rol van de media en de publieke opinie over LHBT; 2) De strafbaarstelling van homoseksualiteit; 3) De rol van het maatschappelijk middenveld en in het bijzonder mensenrechtenorganisaties.</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p>Ter ere van Internationale Mensenrechtendag heeft de post bijgedragen aan vier mensenrechten-evenementen. Op 23 november organiseerde de ambassade een seminar over internationaal recht, waarbij 60 studenten met elkaar in debat gingen over het belang van het ICC. Dit debat werd geleid door Senegalese en Nederlandse professoren, en genereerde veel (sociale) media-aandacht. Op 1 december, Wereld Aids Dag, kon de LHBT-gemeenschap zich op de residentie gratis laten testen op hiv/aids. Op 2 december is in samenwerking met de Amerikaanse ambassade de film 'Tall as a Baobab Tree' vertoond in het grootste filmtheater van Dakar (700 toeschouwers), om aandacht te vragen voor de problematiek van kindhuwelijken. De ambassade organiseerde vervolgens 30 vertoningen van deze film op scholen en in dorpjes buiten de stad, zodat de film diegenen bereikte die persoonlijk door deze problematiek geraakt worden. Ten slotte is op 10 december in EU-verband een bezoek gebracht aan Village Pilote – een ngo die straatkinderen opvangt en kans geeft op een betere toekomst.</p>
Servië	<p>IDAHO</p> <p>De ambassade ondersteunde de organisatoren van de Servische Gay Pride. Daarnaast is de film 'Strijders voor de Liefde' vertoond.</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade organiseerde een filmvertoning van 'Call me Kuchu', over Ugandese LHBT-activisten, in cultuurcentrum Parobrod. Vooraf hield de plaatsvervangend ambassadeur een toespraak over het Nederlandse mensenrechtenbeleid en gelijke rechten voor LHBT in het bijzonder.</p>
Slovenië	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De Nederlandse ambassade vertoonde de film 'Call me Kuchu', over Ugandese LHBT-activisten, in de Skuc Gallery. Verder werd de film 'Reportero', over persvrijheid, vertoond aan de Rechtenfaculteit van de Universiteit van Ljubljana. Voorafgaand aan de film organiseerde de faculteit om een debat over 'De economische crisis en mensenrechten', waaraan behalve een aantal docenten ook de Sloveense Ombudsman voor mensenrechten deelnam, evenals een voormalig rechter van het Sloveense Hooggerechtshof.</p>
Sri Lanka	<p>IDAHO</p> <p>Ter gelegenheid van IDAHO is een informele meeting georganiseerd samen met ngo EQUAL Ground. De ambassade faciliteerde de discussie en opende met een korte introductie over het Nederlands LHBT-beleid. EQUAL GROUND gaf een presentatie gevolgd door een ronde tafel discussie over de moeilijkheden van LHBT in Sri Lanka.</p>
Sudan	<p>Mensenrechtendag</p> <p>Op 10 december heeft de ambassade in Khartoem aandacht besteed aan het onderwerp persvrijheid in Sudan. De Nederlandse ambassade heeft op verzoek van lokale journalisten een dag georganiseerd om van hen te horen wat er speelt en te bekijken in hoeverre Nederland ondersteuning kan bieden. Het belangrijkste programmaonderdeel bestond uit discussies met lokale journalisten over persvrijheid. Om het programma toegankelijk te maken voor een breder publiek waren er ook culturele activiteiten georganiseerd, zoals een kunst- en fototentoonstelling en vertoning van korte films.</p>
Suriname	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De ambassade presenteerde de film 'Forbidden Voices', over internetvrijheid in Iran, China en Cuba, in de garage van de ambassade.</p>

Trinidad en Tobago	<p>Mensenrechtendag Professor Cees Flinterman was, op uitnodiging van de ambassade te Port of Spain, hoofdspreker tijdens een seminar getiteld 'Human Rights, Women and Children'. Ook werd met een vijftiental studenten van de Human Rights Clinic van de Hugh Wooding Law School (HWLS) een college en debat gehouden.</p>
Tunesië	<p>IDAHO De ambassade organiseerde een bijeenkomst met LHBT-vertegenwoordigers ter gelegenheid van Internationale Dag tegen de Homofobie. Deelnemers waren verheugd over het geboden platform voor uitwisseling van ideeën.</p> <p>Mensenrechtendag De ambassade organiseerde een rondetafelbijeenkomst met een aantal prominente mensenrechtenverdedigers, met als thema 'Tunesië in transitie; hoe staan de mensenrechten ervoor na de Jasmijnrevolutie?'. Ngo's, de media, onderzoekers en de advocaten spelen in de huidige periode een belangrijke rol bij het bevorderen en stimuleren van het transitieproces en bij het bewaken van de mensenrechten.</p>
Turkije	<p>Mensenrechtendag De ambassade in Ankara en consulaat-generaal in Istanbul organiseerden in samenwerking met de EU-Delegatie in Ankara, 16 andere EU-lidstaten en Zwitserland, de 'EU Human Rights Film Days'. De Nederlandse ambassade droeg bij met de inzending van de film 'One Fine Day'. Deze film portretteert zes 'gewone' mensen, die met een kleine geweldloze daad iets in gang hebben gezet dat grote invloed heeft gehad op de wereld. De consul-generaal hield een begeleidende toespraak over het belang van Mensenrechtendag. De ambassadeur organiseerde op 10 december tevens een lunchbijeenkomst rond het thema vrouwenrechten en arbeidsmarktparticipatie van vrouwen.</p>
Vietnam	<p>IDAHO Medewerkers van de ambassade namen per fiets deel aan de 'bicycle rally' in het kader van Viet Pride 2013, en bood na afloop een lunch aan voor alle deelnemers.</p> <p>Mensenrechtendag Op verzoek van Nederland en Duitsland organiseerde de EU-Delegatie op 10 december een lunch met Vietnamese mensenrechtenverdedigers. Het was een informeel evenement waar ambassades en mensenrechtenverdedigers met elkaar in contact konden komen. Gezien de gevoelige politieke context was dit evenement besloten.</p>
Verenigd Koninkrijk	<p>Mensenrechtendag De ambassade te Londen organiseerde een publieke vertoning van mensenrechtenfilm 'Forbidden Voices', over internetvrijheid in Iran, China en Cuba, gevolgd door een paneldiscussie en borrel in de Frontline Club te Londen.</p>

Verenigde Staten	<p>Mensenrechtendag</p> <p><i>Washington</i></p> <p>Er was een programma opgesteld om de veerkracht te vieren van vrouwen die te maken hebben met geweld. Het programma werd ingeleid door o.a. Tina Tchen, assistent van president Obama, en de Nederlandse ambassadeur. Dit werd gevolgd door een kort optreden van een kamerorkest ter verwijzing naar het Scheherazade initiatief: een serie van liefdadigheidsconcerten die zullen eindigen met een groot optreden in Carnegie Hall in 2015. Deze concerten halen geld op voor projecten die gendergerelateerd geweld proberen uit te bannen.</p> <p><i>New York</i></p> <p>Nederland sponsorde met een groep gelijkgezinde landen een evenement over homofobie bij de VN. Er waren LHBT-activisten aanwezig en ook wereldberoemde sporters waaronder Martina Navratilova. Er is gesproken over oplossingen voor geweld en discriminatie van LHBT. De aanwezigheid van de sporters was onder andere belangrijk omdat dat kan helpen het taboe rondom homoseksuele sporters te doorbreken.</p>
Wit-Rusland	<p>IDAHO</p> <p>Rondom IDAHO stuurde de Nederlandse ambassadeur in Warschau een brief aan de Wit-Russische LHBT-gemeenschap waarin hij onder andere een uitleg gaf over de rol van de ambassade en het Nederlandse beleid ten aanzien van LHBT. De brief was gericht aan de grootste LHBT-organisatie, Gay Belarus.</p> <p>Mensenrechtendag</p> <p>Ter ere van 10 december zijn verschillende activiteiten georganiseerd. In Minsk zijn verschillende bijeenkomsten en seminars voor de LHBT-gemeenschap gehouden tijdens de Gay Pride. Tevens is de World Press Photo-tentoonstelling naar Minsk gebracht. Journalisten worden in Wit-Rusland regelmatig blootgesteld aan intimidatie en persvrijheid staat onder druk. Het belang van goede fotojournalistiek is met deze tentoonstelling onder de aandacht gebracht, evenals het belang van mensenrechten in de wereld en in Wit-Rusland in het bijzonder. De Nederlandse ambassadeur opende de tentoonstelling op 10 december. Ten slotte is op 12 december het seminar 'Across frontiers: sharing Polish-Dutch-Belarusian experience of solidarity' georganiseerd. Er werd o.a. stil worden gestaan bij het thema persvrijheid. Het seminar is live gestreamd zodat naast de Poolse ngo's, experts, studenten, media en Wit-Russische ngo's aanwezig op de ambassade in Warschau, het seminar ook via internet in Wit-Rusland kon worden gevolgd.</p>
Zimbabwe	<p>Mensenrechtendag</p> <p>In de aanloop naar Mensenrechtendag organiseerde de ambassade in samenwerking met HIVOS een campagne 'Mediaversiteit – verbreed je horizon'. Gedurende een maand waren er verschillende evenementen over mediaversiteit in Zimbabwe, o.a. filmvertoningen, discussiefora, lezingen voor studenten van de mediaschool, en een grote journalistenwedstrijd waarvan de winnaar onder andere op uitwisseling naar Nederland gaat.</p>
Zuid-Korea	<p>Mensenrechtendag</p> <p>De Nederlandse ambassade heeft bijgedragen aan een internationaal seminar over de waarheid van mensenrechtenschendingen in Noord-Korea, gewijd aan China's repatriëring van Noord-Koreaanse overlopers.</p>
Zwitserland	<p>Mensenrechtendag</p> <p>Door de Permanente Vertegenwoordiging bij de VN in Genève werd de film 'Tall as the Baobab Tree' getoond. De filmvertoning werd gevolgd door een paneldiscussie over de rol van armoede bij kindhuwelijken. De ambassade te Bern organiseerde een (besloten) bijeenkomst voor Nederlandse CEO's in Zwitserland. Tijdens deze bijeenkomst werd aandacht aan de Internationale Dag voor de Mensenrechten geschonken.</p>

Bijlage 3 Sleuteldocumenten

Nederlandse beleidsstukken

- Beleidsnota 'Respect en recht voor ieder mens': <http://bit.ly/1f2yyZF>
- Nationaal Actieplan Bedrijfsleven en Mensenrechten: <http://bit.ly/1exT5pN>
- Actieplan Mensenrechtenverdedigers: <http://bit.ly/1fCKalo>
- Nationaal Actieplan Mensenrechten: <http://bit.ly/JamSsX>
- Plan van aanpak kinderekstoerisme: <http://bit.ly/1lFjKXo>
- Onafhankelijke rapportages
- Jaarrapportage 2012 College voor de Rechten van de Mens: <http://bit.ly/1d82G1I>
- Negende rapportage Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen: <http://bit.ly/1b8cSNp>
- Activiteiten van de ambassades
- Blog mensenrechtenwereldwijd: <https://www.mensenrechtenwereldwijd.nl/>
- EU-documenten
- EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy: <http://bit.ly/1eD3Weg>
- Alle EU-richtsnoeren mensenrechten(vrouwen, LHBT, etc): <http://bit.ly/Nsjnvo>

Ministerie van Buitenlandse Zaken

nenKievParijsBuenosAiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaam

Deze brochure is een uitgave van:

Het ministerie van Buitenlandse Zaken

Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag

© Buitenlandse Zaken | april 2014